

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

EN NU DE HERVORMING VAN HET ERFRECHT VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT*

Het nieuwe huwelijksvermogensrecht is er dus eindelijk : de Wet van 14 juli 1976 verscheen in het Staatsblad van 18 september en trad tien dagen later in werking. De wetgever verstevigde het "primairstelsel" en verkleinde dus de keuzevrijheid, hij laat nu de verandering van stelsel tijdens het huwelijk toe en biedt een nieuw wettelijk stelsel aan, dat een niet onaantrekkelijk compromis tot stand brengt tussen de nu terecht als essentieel gestelde gelijkheid tussen man en vrouw en een zekere associatie van belangen.

Een aantal vulgariserende brochures zijn reeds ter beschikking. De eerste wetenschappelijke kanttekeningen zijn aan het verschijnen. De handboeken zullen nadien komen.

Maar ondertussen is het wachten op het complement dat het geheel van het familiaal vermogensrecht moet vervolledigen en dat, naar het zeggen van de minister van Justitie, trouwens belangrijker is dan de hervorming van het huwelijksvermogensrecht : een nieuw erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

Men kan beide hervormingen moeilijk van elkaar loskoppelen. Men heeft gedacht van wel. Het is jammer. Er is een wetsontwerp goedgekeurd in de Senaat en een in de Kamer¹. Dit gevolg van het zin-

loos tweekamerstelsel op zijn Belgisch zou in casu nochtans gedeeltelijk worden ondervangen, zo blijkt het, door de twee betrokken commissies of een delegatie ervan samen te laten zitting nemen. En, zo blijkt het ook, aldus zou men tegen de ... lente (van 1977) de wet toch nog mogen verwachten.

Dat het jaar van de vrouw ondertussen al lang voorbij is, is op zichzelf niet zo erg voor deze kwestie : ten eerste betekent dit einde nog niet dat nu opnieuw een of meer decades van de man moeten aanvangen ; ten tweede bestond er in het erfrecht eigenlijk geen discriminatie tussen man en vrouw, althans niet in de *wet*, die altijd van "echtgenoot" spreekt (wel wat vervelend dat het grammaticaal mannelijk uitvalt). Toch hadden de slogans in de feministische optochten niet helemaal ongelijk, want nu blijkt deze langstlevende echtgenoot, juridisch van beider kunne, in de praktijk vooral van één kunne te zijn : drie vierde van de overlevende echtgenoten blijken vrouwen te zijn, lezen wij in het merkwaardig rapport van senator Vandekerckhove (cijfers weliswaar van 1968). Ik onthoud mij discreet van elke commentaar nopens de oorzaken van dit fenomeen. De weduwen zijn ook jonger dan de weduwnaars, en slechts zowat 10 % heeft een eigen beroep, terwijl dat cijfer zeker verdubbeld moet worden voor de weduwnaars. Zonder de erg specifieke bezorgdheid van de vroegere Romeinse wetgever te delen, die te allen tijde de *dos* van de jonge soldatenweduwe wilde vrijwaren zodat zij een behoorlijk nieuw huwelijk zou kunnen aangaan — bij ons wordt er trouwens steeds minder hertrouwd, ook hier geen commentaar — moet men zich toch bewust zijn van het veel voorkomend menselijk probleem dat hier gesteld wordt (en dat door de vigerende pensioenregeling niet altijd goed wordt op-

* Gedeelte van een toespraak "Kanttekeningen bij een nieuw familiaal huwelijksvermogensrecht", gehouden tijdens de plechtige openingszitting van de Conferentie van de Jonge Balie bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leuven op 25 september 1976 in aanwezigheid van de minister van Justitie en de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie.

¹ Ontwerp van wet tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot : *Parl. Besch.*, *Senaat*, 1968-69, nr. 200 (memorie van toelichting, ontwerp, advies van de Raad van State), 1973-74, nr. 30 (rapport Vandekerckhove), nrs. 56 en 71 (amendementen) ; *Parl. Hand.*, *Senaat*, 21 november 1973, nr. 9, p. 276 e.v., nr. 10, p. 298 ; *Parl. Besch.*, *Kamer*, 1973-74, nr. 716 (ontwerp overgezonden door de Senaat), 1974-75, nr. 298/2 (amendementen Ryckmans-Corin), nr. 298/3-5 (amendementen), nr. 298/6 (rapport Baert van 23 januari 1976), nr. 298/7 (amendementen) ; *Parl. Hand.*,

Kamer, 10 februari 1976, nr. 68, p. 2045 e.v., 12 februari 1976, nr. 72, p. 2119 e.v. ; *Parl. Besch.*, *Senaat*, 1975-76, nr. 789/1 (ontwerp geamendeerd door de Kamer).

gevangen). Aldus gaat het toch vooral om het erfrecht van de langstlevende echtgenote.

Er is in de recente rechtsleer al heel wat inkt, vooral jonge inkt, gevloeid over het ontwerp: ik moge de artikelen citeren van Casman, Coene, De Busschere, Delnoy, Stiénon, Swennen, Van Quickenborne, Vanstraelen, Vastersavendts, plus de bijdrage van Rens en Van Oosterwijck op het Congres van de Belgische Notarissen in 1973, en het artikel van Raucent "Une révolution copernicienne"².

Het *objectief* van de wet is duidelijk, specifiek en dus beperkt. Het is niet de hervorming van het erfrecht, het is de verbetering van de erfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot, precies het enige punt trouwens waarop het erfrecht anno 1804 reeds enige noemenswaardige wijziging had ondergaan voordien, nl. in 1896 door de toekenning van een erfrechtelijk vruchtgebruik.

1) Het is nu voldoende onderstreept, en het rapport Vandekerckhove begint daar nog maar eens mee, hoe verschillend van onze huidige conceptie die van of beter ten tijde van de Code Napoléon wel was.

Raucent stelt beide scherp tegenover elkaar:

"Les fins humaines autrefois se déroulaient verticalement. L'idée que l'homme et la femme ne sont pas faits l'un pour

l'autre mais ensemble pour les enfants, signes de leur richesse et espoir de leur éternité, cette idée ordonnait tous les moments d'une vie commune qu'elle illuminait. L'idée que l'homme a des devoirs à l'égard des biens lui confiés par le créateur, l'idée qu'il est de ceux-ci le régisseur fidèle et non le consommateur prodigue, qu'il en peut, certes, distraire l'intérêt mais en doit augmenter le capital (...)"

Een fundamenteel onderscheid in heel het, in die zin "kapitalistisch" wetboek: men raakt niet aan het kapitaal en leeft van de vruchten, bij de totstandkoming waarvan trouwens in het boerenwetboek van 1804 arbeid en kapitaal samengaan in één hand. Trouwens, het erfrecht was eeuwenlang, toen dominium en imperium samenvielen, de beveiliging van een welbepaalde publiekrechtelijke orde; het eerstgeboorterecht bv., nu als afschuwelijk afgewezen, gaf lange tijd geen eigenlijke privaatrechtelijke eigendomstitel, eerder een beheersmandaat. Het erfrecht is geprivatiseerd sinds de afschaffing van de feodale staat in 1789, maar zoals op vele domeinen — denk aan het sociaal recht — moesten de grote ideeën van vrijheid en gelijkheid van de Grote Revolutie nog vele decennia wachten om hun concrete verwezenlijking te vinden, o.m. dank zij de gepaste economische substrata, andere materiële voorwaarden en een nieuwe sociale orde. Het burgerlijk recht moest het langst wachten.

"Alors la succession", vervolgt Raucent "apparaissait comme un phénomène culturel de première importance. N'est-elle pas le moyen d'assurer la vie nouvelle, fruit et fin de l'union, et de perpétuer au-delà de la mort, les richesses, produits d'un travail opiniâtre? Elle procurait à l'héritier moins de droits qu'elle ne lui imposait de devoirs (...) Or les idées ont bien changé: les fins humaines s'horizontalisent, elles se confinent à l'intérieur d'une seule génération (...) La vie n'est plus à perpétuer et à augmenter, mais à découvrir et à explorer sous tous ses aspects et dans toutes ses régions. Aussi à exploiter éperdument, même si l'abus qu'on en fait risque d'en user la substance et d'en compromettre la survie. Chaque génération vit sa vie comme si elle était tout à la fois, la première et la dernière. L'homme et la femme ne sont plus les chaînes d'une chaîne infinie, mais un couple qui se noue et se dénoue au gré des volontés changeantes comme les fins limitées qu'elles s'assignent... Ces idées nouvelles conduisent évidemment à une révolution du droit des successions conçu non plus comme un lien qui soude les générations, une communication entre elles, mais comme un moyen d'indemniser le conjoint qui ne peut souffrir (du moins dans ses ressources) du décès de son époux. La succession ainsi se ferme et confine ses effets à une seule génération à laquelle appartient le decujus et son héritier privilégié: le conjoint."

Thans is de samenlevingsvorm dus grondig veranderd. En men wil meer rekening houden met het sociale feit daarvan en dit wijst naar een gezinserfrecht binnen de beperkte groep van ouders en (inwonende) kinderen.

2) De samenstelling van de vermogens is onder tussen ook erg veranderd. In de Code Napoléon was er wel een gemeenschap van goederen, maar die liet het familiepatrimonium onaangetast: zij omvatte alleen de — meestal niet zo belangrijke — roerende goederen en de aanwinsten. De onroerende goederen zijn niet meer de belangrijkste bron van

2 Bibliografie:

BAETEMAN G. en VASTERSAVENDTS A., "De rechten van de overlevende echtgenoot", R.W., 1969-70, 1505-1536.

CASMAN H., "Het patrimoniaal statuut van de langstlevende echtgenoot", R.W., 1973-74, 401-428.

COENE M., "Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, een alternatief voorstel", *Actori incumbit probatio*, Antwerpen, 1975, pp. 11-28.

DE BUSSCHERE K., "Vruchtgebruik op aandelen: Analyse van de thans aangewende statutaire varianten — gevolgen voor het erf- en huwelijksvermogensrecht", *Jura Falconis*, 1974-75, 383-404.

DELVA W., "Het civiel recht, inzonderheid het familierecht, gisteren, vandaag en morgen", R.W., 1973-74, 561-590.

RAUCENT L., "Une révolution copernicienne: le projet de loi de réforme des droits successoraux du conjoint survivant", J.T., 1974, 309-314.

RENAULD J., *Le statut civil du conjoint survivant dans la pratique et le droit comparé*, Brussel, Bruylant, 1970, 578 blz.

RENS J.L. en VAN OOSTERWIJCK G., "De toestand van de langstlevende echtgenoot", in *Verslagboek Congres van de Belgische Notarissen*, 1973, pp. 325-350.

STIÉNON P., "Le droit successoral du conjoint survivant — Analyse d'un projet de loi", *Rec. gén.*, 1974, nr. 21783, p. 129.

SWENNEN L., "Van oude bokken en groene blaadjes, de erfrechtelijke positie van de langstlevende stiefouder", R.W., 1975-76, 1045 e.v.

VAN QUICKENBORNE M., "Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, bedenkingen bij een wetsontwerp", R.W., 1973-74, 1857-1872.

VANSTRAELEN I. en DE BUSSCHERE K., *Verslag Notariële Dagen Oudenaarde 1974 over "Het wetsontwerp over het erfrecht van de langstlevende echtgenoot"*, *Jura Falconis*, 1974-75, 151.

VASTERSAVENDTS A., "Een aangepast erfrecht", R.W., 1975-76, 1473.

VASTERSAVENDTS A. en RENS J.L., "De erfrechten van de langstlevende echtgenoot", preadvies voor de notariële dagen in 1974 te Oudenaarde, *Kon. Fed. Belg. Not.*, 1-23.

Verslag Journées J. Dabin, Woluwe, 25 en 26 maart 1976.

inkomsten. Het aantal ervan vermindert door het veelvuldig in vennootschap brengen, waardoor ze roerend worden.

Het geërfde vermogen wordt relatief minder belangrijk t.a.v. de verdiende vermogens, mede door de geldontwaarding en de langere loopbanen, maar vooral dank zij de weldaden van de sociale hervormingen. Het echtpaar vormt een "arbeidsgemeenschap", zegt men, en in de aanwending van de inkomsten daarvan moeten de kinderen hun zegje niet hebben.

3) De mensen leven langer. Zij erven van hun ouders als zij zelf al gevorderd zijn in jaren, meestal het ouderlijk huis al hebben ze het verlaten. Ons erfrecht blijft het over "de kinderen" van de *de cuius* hebben en de onwettige afstammelingen sterven nog altijd als "natuurlijk kind". Het erfrecht heeft als standverschaffing voor velen uitgediend. En de erfopvolging een graad doen overslaan heeft misschien fiscale voordelen, maar kan zeker niet als "systeem" in aanmerking worden genomen.

Daartegenover staat de echtgenoot die, meestal, ook als de kinderen weg zijn, in het ouderlijk huis achterblijft.

4) De echtparen willen het zo. De feiten wijzen het uit. In het rapport Vandekerckhove wordt gewezen op de vele beschikkingen tussen echtgenoten (in 60 % van de gezinnen) en op het veelvuldig verder bestaan van de onverdeeldheid na het overlijden van een der echtgenoten (een ongelooflijke 93 % volgens hetzelfde rapport).

In de huwelijkscontracten met gemeenschap wordt de toekenning daarvan in vruchtgebruik vaak bedongen ten voordele van de langstlevende en, als er geen kinderen zijn, zelfs in volle eigendom.

De langstlevende echtgenoot moet in dezelfde situatie als tijdens het leven van de overledene kunnen verder leven. Dat mag door geen familielid worden belet.

Deze argumentering is overtuigend. Wij hebben nu allemaal iets gezien, een nieuwe conceptie gevormd en geven toe dat dit nu het moment is waarop de werkwijzen in deze sector van het privaatrecht gaan veranderen.

De Hegeliaanse wet over het dialectisch verloop van de geschiedenis moet ons toch op onze hoede doen zijn voor overdrijving in de antithesis. Men moet legifereren, niet in nivôsewet-stijl, maar als de slinger opnieuw naar het midden gaat.

De argumenten moeten in hun dialectisch verband worden gehouden en niet rechtlijnig absoluut worden doorgetrokken. Wij moeten m.a.w. het erfrecht van de generaties en de familie niet afschaffen. Wij moeten bv. alle aandacht geven aan de erfregeling bij het overlijden van de langstlevende ! De horizontalisatie van de verhoudingen is niet allesoverheersend. Zij moet verzoend worden met de belangen

van de familie. Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot kan worden ingeschakeld zonder dat alle verhoudingen definitief worden verstoord. Men moet een man niet voor de keuze stellen tussen zijn vrouw en zijn kinderen, ook wanneer de keuze zich al stelt vóór hij kinderen heeft, nl. bij het huwelijkscontract. Dat kan door de aanspraken van de langstlevende echtgenoot, enerzijds, als een regeling tussen partners en, anderzijds, als een uitstel van executie, een voorlopige, maar belangrijke omweg te zien. En de kinderen erven dan van "de ouders", dat is dan "gezinserfrecht" in een welbepaalde betekenis (zoals de kinderen pas een conjunctieve schenking of ouderlijke verdeling van hun ouders kunnen aanvechten [wegens benadeling], zegt onze rechtspraak, na het overlijden van de langstlevende).

Daarom kan ik de basisidee van het ontwerp, zeker van het senaatsontwerp, nl. de toekenning van een groter vruchtgebruik aan de langstlevende, goedkeuren. Zo dadelijk meer daarover.

Men doet trouwens alsof maar één hypothese bestaat, die van de overblijvende echtgenoot. Maar in de onvermijdelijke helft van de gevallen gaat het om de erfregeling bij het overlijden van die langstlevende, en dat overlijden komt ook. Maar deze hypothese kreeg helaas weinig aandacht van de wetgever.

Men mag verder het argument van de "arbeidsgemeenschap" niet te scherp stellen : zij geldt niet voor alle gevallen, zij omvat vaak de inwonende kinderen, en, in het algemeen, zou men beter de "leefgemeenschap", dus ruimer, vooropstellen : de eeuw van de arbeid is trouwens stilaan voorbij, gelukkig maar voor velen die niet kunnen — in zoveel betekenissen van het woord — arbeiden, in een tijd van nagenoeg één manuur op 24 zogenaamd renderende arbeid (één derde "actieve bevolking", die één achtste van haar tijd "actief" is, steeds in dezelfde economische betekenis wel te verstaan). Lidmaatschap mag niet meer bepaald worden door bijdrage.

En ook de leeftijdsverschuiving is helaas niet zo algemeen : men denke aan de vele jonge overlijdens wegens verkeers- of arbeidsongevallen. En daarbij kunnen dan niet zelden ouders achterblijven die op een of andere manier ten laste waren van de overledene.

Ik denk dat men de hervorming in vijf verschillende hoofdpunten kan samenvatten :

1. De langstlevende echtgenoot wordt een *volwaardig erfgenaam*.

2. Hij krijgt als *ab intestato erfrecht* het vruchtgebruik op alle goederen van de nalatenschap, plus de volle eigendom van de gemeenschap als er geen afstammelingen zijn.

3. Het *beschikbaar deel* wordt te zijnen voordele uitgebreid.

4. Hij krijgt *een zekere reserve* in het senaatsontwerp; hij krijgt *zeker een reserve* in het kamerontwerp.

5. De achteruitstelling van de langstlevende echtgenoot uit een tweede of, laat het ons algemener stellen, uit een *opvolgend huwelijk* wordt weggewerkt, gedeeltelijk in het senaatsontwerp, volledig in het kamerontwerp.

Ik moge deze punten kort bespreken.

1. *Volwaardig erfgenaam*

Men mag een principiële uitgangsverklaring nopens de erfstatus van de langstlevende echtgenoot verwachten: van onregelmatige erfopvolger met als (voorlopige?) collega's de natuurlijke kinderen en natuurlijk ook de eeuwige erfgerechtigde, de Staat, wordt hij een volwaardig erfgenaam. Het is in de eerste plaats moreel: het gaat om het even betwiste als bekende onderscheid tussen erfopvolging in de persoon van de erflater of ontvanger van de goederen. De eersten zijn de ware erfgenamen, volgens onze Code-begrippen, die op dit punt bv. sterk van de Angelsaksische en Duitse rechtstraditie verschillen. Zij erven goederen, maar nu ook de extrapatrimoniale rechten van de verwanten, zoals bv. i.v.m. de begrafenis, en ook hebben zij nu het "voorrecht" schulden te erven, dus brutovererving, met alle gevolgen vandie. Een volwaardige erfgenaam met universele roeping op gelijke voet met de verwanten van het bloed gesteld, dit voor het eerst sinds de eerste tijden van onze beschaving.

Het gevolg is dus niet alleen een visuele opschuiving van de langstlevende echtgenoot in de artikelenreeks van het Burgerlijk Wetboek. Zo zal hij dus nu de *saisine* hebben en geen inbezitstelling meer moeten vragen (art. 724), noch afgifte van zijn vruchtgebruik: hij mag de goederen nemen waar ze zijn. Maar eveneens met het gevolg m.i. van een gehoudenheid tot de schulden *ultra vires*. Ik weet wel dat de binding hiervan met de *saisine* betwist wordt. Ze lijkt mij nochtans normaal; wie de goederen zó maar kan nemen, engageert zijn eigen vermogen waarmee ze vermengd kunnen worden, tenzij hij het voorrecht van inventaris inroept.

Hij zal als universele opvolger natuurlijk *pro parte* zijn deel moeten dragen in de schulden.

Zal hij als erfgenaam ook onderworpen zijn aan de "*inbreng*" van de schenkingen? En quid anderszids wanneer de kinderen giften als voorschot hebben ontvangen: zal hij daarop zijn vruchtgebruik kunnen uitoefenen?

Deze twee vragen werden door de Senaat niet opgelost. Op amendement Rijckmans-Corin stelde de Kamer een regeling voor, die de ergste, maar niet alle ingewikkelde technische problemen, die hier gesteld worden, "oplost". Ik moge eerst ... de oplossing geven om dan het probleem te stellen.

Als de met afstammelingen opkomende langstlevende echtgenoot nu als volwaardig erfgenaam een

schenking als voorschot gekregen heeft, die dus ingebracht moet worden, en als die inbreng in mindere ontvangst geschiedt, dan behoudt hij het vruchtgebruik op zijn schenking en brengt in natura de blote eigendom in.

Omgekeerd, als een afstammeling zulke schenking gekregen heeft, bevrijdt hij zich t.a.v. de langstlevende echtgenoot door hem een rente te betalen gelijk aan de wettelijke interesten op de waarde van zijn schenking.

Wat was nu het probleem? Thans moet de langstlevende echtgenoot zijn schenkingen toerekenen op zijn erfrechtelijk vruchtgebruik. Inbreng van voorschotten op erfdeel geldt alleen tussen gelijke erfgenamen om de gelijkheid onder hen te herstellen. Volwaardige erfgenaam, zou hij in aanmerking komen voor inbreng, hoewel hij toch niet gelijkstaat met de kinderen; anderzijds is zijn erfdeel een vruchtgebruik: quid dan met schenkingen in volle eigendom?

Omgekeerd, hoe moet het met de schenkingen als voorschot aan de kinderen? Of het erfrechtelijk vruchtgebruik daarop thans mag worden uitgeoefend is een geduchte vraag. In de nieuwe context is het m.i. duidelijk dat de echtgenoot als volwaardig erfgenaam dat wel moet kunnen, dat hij zelfs de inbreng zou moeten kunnen eisen. Maar hoe moet het dan als de inbreng niet in natura geschiedt, nl. voor roerende goederen? Hij geschiedt dan in mindere ontvangst, maar hoe daarop het vruchtgebruik uitoefenen? Of zal men het de ouders nu ook onmogelijk maken (tenzij door een uitdrukkelijke onterving en dan nog, zie verder) schenkingen als voorschot in volle eigendom aan hun kinderen te doen, bv. als standverschaffing (die moeilijk alleen met een blote eigendom te verwezenlijken is)? Het kamerontwerp heeft er wat op gevonden. Anders kan ik het niet noemen, het is niet pejoratief bedoeld; het is een nooit geziene formule³.

Maar, en dit is een algemene opmerking: een nieuwe soort echte erfgenaam inschakelen in een bestaand systeem, waarvan men toch tenminste dit kan zeggen dat het coherent is, is juridisch-technisch "a real challenge". De rechtspraak ondervond het bij de inschakeling van de natuurlijke kinderen. De wetgever zal dat maar pas goed ondervinden als hij deze kwestie wettelijk gaat regelen, en dan maar hopen dat ons regelingen zoals het huidige art. 767 bespaard blijven, maar dat alles kan niet zonder een *totale hervorming van het erfrecht*.

2. *Het erfrecht ab intestato*

a) Als er afstammelingen opkomen, wettige, natuurlijke of adoptieve, erft de echtgenote het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap, terwijl dit thans in de regel maar op de helft gold en dan nog met

³ Zie over deze kwestie M. VAN QUICKENBORNE, *art. cit.*

de beperkingen van het beruchte artikel 767 waarmee elke professor elke student kon "buizen", en waarschijnlijk ook vice-versa.

Het aangewende procédé van het vruchtgebruik is niet revolutionair. Het is dat van de wet van 1896. In het rapport van de senaatscommissie voelt men uit de pro's en contra's dat de discussie op dat punt intens moet zijn geweest.

Hoewel de opdeling in blote eigendom en vruchtgebruik vaak een probaat middel blijkt voor wie na zijn dood herrie wil stichten onder zijn erfgenamen — en op deze praktische problematiek hadden de meeste contra's betrekking — lijkt dat toch nog altijd een evenwichtige oplossing te zijn, want ze realiseert dit uitgesteld erfrecht, waarover hierboven: de langstlevende echtgenoot kan persoonlijk, dus zolang hij leeft, in dezelfde materiële en ook psychologische levensvoorwaarden blijven. De goederen blijven in de familie.

Er zijn natuurlijk bezwaren: het vruchtgebruik is vaak niet voldoende om de goederen effectief te beheren, de feitelijke onvervreemdbaarheid van de goederen heeft ons rechtsgevoel steeds gestoord, in onze tijd van noodzakelijke wisselingen kan ze erg nadelig zijn, de eigenaars van de blote eigendom kunnen dikwijls nog hun successierechten niet betalen...

Het antwoord is de mogelijkheid tot omzetting, niet alleen zoals thans in een lijfrente, maar ook in de vorm van een verkoop, kapitalisatie, betere kapitaalplaatsingen.

Het antwoord is niet volledig bevredigend, maar het blijft m.i. een behoorlijk compromis. Ik vrees wel voor een veelvuldig beroep op de rechtbank, die moeilijk de belangen zal kunnen afwegen en misschien zal de sinds de wet op de jeugdbescherming steeds belangrijker wordende tussenkomst van de rechter in familiezaken wel niet zonder bezorgdheid gevolgd moeten worden.

Het alternatief was een erfrecht in volle eigendom. Als dat ver gaat worden de kinderen te verregaand ontferd, m.i.; als het niet ver genoeg gaat kan de kavel van de echtgenoot de vaak belangrijke gezinsgoederen dikwijls niet omvatten. En gewoon een kindsdeel toekennen is, zoals Meijers het zei, een straf van de vruchtbaarheid. En als er geen kinderen zijn is de accidentele toewijzing aan de ene of andere familie volgens de toevalligheid van het vooroverlijden sociaal storend. Daarnaast gelden andere bezwaren zoals de "concentratie van bezit" in handen van mensen op leeftijd, economisch gezien niet die met het meeste initiatief. Het zou opstapeling van vermogen worden, niet in de "dode" hand, maar in de "oude" hand. Fiscaal kan deze oplossing ongunstig uitvallen⁴.

Tenslotte heeft de echtgenoot altijd de faculteit de

omzetting van zijn vruchtgebruik in eigendom te vragen.

Er is nog een ander alternatief gepredikt⁴ door mevrouw Puelinckx-Coene, waartoe ik mij, zoals Raucant, graag bekeer: de instelling van een wettelijk fidei-commis *de residuo*, d.w.z. een regeling waarbij de langstlevende over alle goederen in zekere zin kan beschikken, mits het overblijvende toekomt aan de erfgenamen. In die "in zekere zin" zit natuurlijk een groot probleem, maar dat is omschrijfbaar. Nu al is er een tendens in de rechtspraak om het bij schenking of legaat ingesteld fidei-commis te vernauwen tot een waarachtig instituut met omschreven bevoegdheden van de ingestelde: hij mag de hem "toevertrouwde" goederen zeker niet legateren, liefst ook niet schenken (hoewel men hier wel vermomde schenkingen mag verwachten!). Bij de inbouw in het erfrecht *ab intestato* zou men zelfs de handelingen onder bezwarende titel kunnen onderwerpen aan een zekere bestemmingsgebondenheid van het vermogen die tegelijk de langstlevende in alle vrijheid van beschikken, welke het vruchtgebruik niet toestaat, het behoud van een evenwaardige levensstaat als voorheen moet kunnen waarborgen, maar op een bona fide wijze, die latere aanspraken van de kinderen-verwachters eerbiedigt. En dat is m.i. het ideaal in deze: de samengerechtigdheid met een timing, het uitgesteld erfrecht, het gezinsrechtenrecht zoals ik het hierboven bedoelde.

Natuurlijk zullen er praktische problemen zijn. De auteur beantwoordt de meeste.

Ik vrees enerzijds dat het voorstel te laat komt en te vroeg. Te laat voor deze hervorming en te vroeg omdat wij ons nog zullen moeten wennen aan dit soort figuur, dat, van alle, de Angelsaksische trust het dichtst nabij komt, daarom voorlopig ook zo ver van onze rechtsgewoonten afstaat, die nog altijd liever werken met duidelijke eigendomsopspittingen (blote eigendom, vruchtgebruik) dan met eigendoms kwalificaties, door een eigen equity-rechtspraak te beoordelen. Maar het goede zaad is gezaaid.

Ik onderstreep dat de hypothese zowel de natuurlijke, de adoptieve als de wettige kinderen betreft, alsmede hun wettige afstammelingen.

Deze kinderen mogen een inventaris vorderen in verband met dat vruchtgebruik. Dat is een uitstekende regeling die latere herrie voorkomt, welke thans vaak ontstaat na jarenlange vage onverdeeldheden. Alleen begrijp ik niet waarom alleen de kinderen en niet de andere bloedverwanten als zij opkomen — waarover zo dadelijk — dit mogen vragen.

Op te merken is ten slotte dat het vruchtgebruik zich ook uitstrekt tot de goederen die het voorwerp uitmaken van een wettelijke terugkeer (de zgn. anomaale nalatenschap). Ons zeker niet gelaten, maar iedereen beseft dan toch wel dat de ouders-schen-

⁴ M. COENE, *art. cit.*

kers meestal niets meer zullen "zien" van de goederen, daar zij normaal ouder zijn. Wat een gelegenheid om een eind te maken aan deze archaïsche instelling, laatste reminiscentie van het oude *pater-na paternis*, dikwijls vergeten trouwens in de vereffeningen en, als men ze releveert, vaak een complicatie te meer in die vereffening!

b) *Tweede hypothese*: als er geen afstammelingen zijn, ontvangt de langstlevende echtgenoot bovendien de gehele gemeenschap in volle eigendom, dus naast het vruchtgebruik op de nalatenschap (eigenlijk hier de eigen goederen).

De idee is duidelijk en m.i. verdedigbaar. Als er geen afstammelingen zijn is de noodzaak van samenvererving al minder groot. Gezinserfrecht impliceert minder aandacht voor de overige, meestal ook niet-inwonende familieleden, en hier mag inderdaad de prioriteit wel duidelijk verleend worden. En de beschouwing dat de gemeenschap de vrucht is van de arbeid van de echtgenoten heeft hier toch al meer argumentswaarde.

Ja, maar:

1) Er is toch een zekere discriminatie te releveren t.a.v. de zonder gemeenschap gehuwden. De keuze van huwelijksvermogensstelsel gaat voor een stuk over de erfaanspraken beslissen.

2) Vervolgens mag toch opgemerkt worden dat de *ratio* maar opgaat voor de "gemeenschap van aanwinsten", ondertussen in gewijzigde vorm weliswaar tot wettelijk stelsel verheven, niet voor de stelsels met ruimere gemeenschap, zoals het "vroeger" wettelijk stelsel van gemeenschap van aanwinsten en roerende goederen.

Voor al in het laatste geval, maar ook in het eerste, zie ik niet in waarom de *alea* van de respectieve overlijdensdata moet uitmaken naar welke van beide families de goederen, eventueel geërfde goederen, gaan.

Hieruit blijkt weer, maar met ontstellender gevolgen dan zoëven, dat de wetgever alle oog had voor het *erfrecht* van de langstlevende echtgenoot, maar niet voor de *erfenis* van de langstlevende erfgenoot. En hier, maar weer meer dan in het vorige geval, is het fidei-commis een geknipte oplossing, zoals nu al vaak aangeraden wordt voor kinderloze echtparen.

3) Een technische vraag: "erft" de echtgenoot de gemeenschap? Of is het een "toebedeling" zoals in het huwelijksvermogensrecht? Het senaatsontwerp spreekt in algemene termen van een "recht" op de volle eigendom van de gemeenschap en op het vruchtgebruik van de andere goederen.

De kamercommissie wilde dit wijzigen en volgens haar "verblijft" de volle eigendom van de gemeenschap aan de langstlevende echtgenoot, die daarnaast het vruchtgebruik op de andere goederen "erft"! Toch meen ik dat wij in het raam van deze wet moeten opteren voor een erfrecht van de helft

van de gemeenschap. Maar is heel deze regeling wel wijs? Raucourt heeft op de menigvuldige problemen gewezen van cumulatie tussen de twee rechtstechnieken, bv. i.v.m. de respectieve opties van de vrouw. Hoe zullen huwelijkscontract en erfrecht van de gemeenschap gecombineerd worden? Zeker lijkt de gemeenschap geen afzonderlijke nalatenschap, zoals de anomale nalatenschap, uit te maken, met de mogelijkheid bv. van twee verschillende opties...

Een anecdotische opmerking: de kamercommissie verbeterde de senaatscommissie op het punt dat het niet om twee maar om drie erfdes gaat, hetgeen juist is, maar toch ook weer niet helemaal in die zin die de Kamer eraan geeft: de tweede erfde zijn de ouders plus de broers en zusters, samen opkomend, de derde orde zijn alle ascendenten, de vierde de gewone verwanten in de zijlinie.

4) Ik kan mij niet verzoenen met de gelijkstelling tussen ouders en andere verwanten en de mogelijke achteruitstelling van de eersten, maar dat brengt ons op de volgende kwestie.

c) *Derde hypothese*: de echtgenoot erft alles als de *de cuius* geen wettige of ... natuurlijke bloedverwanten nalaat (zoals thans).

3. *Met de afschaffing van het bijzonder beschikbaar deel* (artt. 1094 en 1098) worden niet alleen een reeks complicaties (de samenloop tussen de twee beschikbare delen was een ware kluif, idem voor de oppositie tussen art. 1094 en art. 1098, de combinatie met art. 917, het fameuze geval van art. 1098 en de geadopteerde kinderen, de keuze tussen de twee quota van art. 1094 enz.), maar ook een bekende anomalie uit de wereld geholpen. Men kent de geschiedenis van het bijzonder beschikbaar deel. Oorspronkelijk (nivôsewet) was het gewoon beschikbaar deel klein en onveranderlijk vastgesteld. Ten voordele van de echtgenoten werd het uitgebreid. In de latere versie breidde men het gewoon beschikbaar deel uit en wijzigde het tweede niet, zodat, bij de aanwezigheid van een kind uit een ander huwelijk, men minder mag schenken aan zijn echtgenoot dan aan een vreemde. (Ik laat hier discreet alle beschouwingen terzijde die daarover zijn ten beste gegeven, i.v.m. de demografische invloed van een veranderlijk of onveranderlijk quotum van de echtgenoot op het aantal kinderen...)

Een andere onredelijke verdeling verdwijnt: in aanwezigheid van ouders kan thans de langstlevende echtgenoot het hele vruchtgebruik hebben. Dat betekent dat de ouders zelden het genot van hun reservegoederen kunnen hebben, daar de echtgenoot hen normaal toch overleeft!

Maar hier moeten wij onze kritiek overbrengen naar het nieuwe ontwerp. Daar wordt de reserve van de ouders t.a.v. de echtgenoten uitgeschakeld. Wel kunnen zij onderhoudsgeld vragen.

Deze oplossing schijnt mij te radicaal. De moge-

lijkheid een onderhoudsgeld te vragen is geen afdoende oplossing. Het komt meermaals voor dat ouders in een weinig gunstige financiële situatie verkeren en een kleine hulp van hun kinderen best zouden kunnen gebruiken. Anderzijds zijn zij vaak te fier om deze hulp te vragen en dat moeten zij in dit geval en dan nog wel bij hun schoonzoon of schoondochter! Deze zal in de meeste gevallen veel beter in staat zijn voor zichzelf te zorgen, want ofwel is hij of zij nog jong en aangezien hij of zij geen kinderen heeft — en dit is immers de hypothese waarin van een reservatair erfrecht ten gunste van de ouders sprake kan zijn — zal hij of zij zich er beter doorheen kunnen slaan, ofwel is de overlevende echtgenoot zelf reeds oud en dan is het toch wel weinig waarschijnlijk dat de schoonouders nog leven.

Daarom stel ik, met anderen, voor aan de ouders toch een reservatair erfdeel te laten toekomen, maar beperkt tot bv. een vierde in vruchtgebruik.

Dit vruchtgebruik zou bij voorkeur uitgeoefend dienen te worden op de persoonlijke goederen van de *de cuius* (waar de overlevende echtgenoot alleen een recht van vruchtgebruik op heeft), en slechts subsidiair op de goederen van de gemeenschap. Wordt het vruchtgebruik uitgeoefend op de persoonlijke goederen van de *de cuius*, dan komt bij de dood van de ouder het verval ervan ten goede aan de overlevende echtgenoot en pas bij diens dood verkrijgen de broers en zusters of hun afstammelingen de volledige eigendom.

Men zou nochtans, ingeval het uitoefenen van dit vruchtgebruik bijzonder onrechtvaardig voorkomt, nl. als de overlevende echtgenoot eerder beschermenswaard is dan de ouders, die voldoende welstand genieten, in de mogelijkheid kunnen voorzien voor de overlevende echtgenoot om aan de rechtbank vermindering of de afschaffing van het vruchtgebruik te vragen.

Het invoeren van nog eens een recht van vruchtgebruik met de hieraan verbonden economische nadelen lijkt mij hier verantwoord aangezien het in de plaats komt van een ander vruchtgebruik.

Mag ik wat de afstammelingen betreft toch nog opmerken dat men aan zijn echtgenoot buiten zijn erfrechtelijk vruchtgebruik op heel de nalatenschap, dat dus de reserve van de afstammelingen tot een reserve in blote eigendom reduceert — waardoor de eeuwenoude idee van onderhoudsplicht, die mede ook aan de reserve ten grondslag ligt, telooft — nog volle eigendom kan schenken van de helft, een derde, een vierde naargelang de *de cuius* één, twee of meer kinderen nalaat.

Op te merken is ook dat de natuurlijke kinderen ter zake in één adem met de wettige genoemd worden, waardoor voor het eerst, door een waarschijnlijk argeloze wetgever, het principe van een reserve voor de natuurlijke kinderen in de wet wordt inge-

schreven zij het in het voorbijgaan. *Felix culpa!* Maar is hun reserve t.a.v. de echtgenoot nu plots dezelfde als die van de wettige kinderen?

4. *Wel of geen reserve voor de langstlevende echtgenoot?*

Dit is klaarblijkelijk zowat de "pointe" in de discussie geworden. De Senaat had geen eigenlijke reserve in de zin van een gewaarborgd erfdeel aangenomen, alleen geregeld dat de echtelijke woning en de huisraad, evenals de huurrechten daarop, niet ontnomen kunnen worden. De handelszaak, de landbouw- of nijverheidsonderneming werden uitgesloten.

Typisch Belgisch misschien deze bescherming van de woning, maar daarin zit toch ook de bezorgdheid voor om het voortbestaan van het leefkader van het gezin, dat meestal meer de langstlevende echtgenoot dan de kinderen blijft aanbelangen. Of dit nu een echte reserve is? Het senaatsrapport kwalificeert niet verder. Het rapport van de Kamer noemt het een quasi-reserve. Dat is natuurlijk mettertijd de drukst bezette rechtscategorie: die van de instellingen *sui generis*... De bescherming werkt in elk geval als een echte reserve. Wel treedt zij maar op als er preferentiële goederen zijn. En het feit dat zij alleen tegen testamentaire onterving, niet tegen schenkingen beschermt, is gewoon verklaarbaar doordat het om de echtelijke woning gaat, die dus tot het overlijden door beiden bewoond moet zijn en dus normaal niet weggeschonken is, iets waartegen de (nieuwe zowel als de oude) regels van het huwelijksvermogensrecht (art. 1422 B.W. oud, artt. 215 en 1419 nieuw) zich trouwens zouden verzetten.

De kamercommissie heeft deze bepaling behouden en is verder gegaan: zij heeft eenparig geopteerd voor een waarachtige reserve: indien er afstammelingen zijn, van het vruchtgebruik op de helft van de goederen die hun reserve uitmaken, en bij gebreke van afstammelingen, van de volle eigendom van de gemeenschap en, bij gebreke van gemeenschap, van het vruchtgebruik op de helft van de goederen van de nalatenschap. Het vruchtgebruik op de preferentiële goederen moet op dit algemeen vruchtgebruik worden toegerekend, maar beide zijn minima.

Nu moet hieraan wel worden toegevoegd dat in het kamerontwerp de langstlevende echtgenoot het erfrecht kan verliezen, niet alleen in de thans reeds bestaande (art. 767, § 9) en door het senaatsontwerp overgenomen gevallen, maar ook in geval van feitelijke scheiding of ingestelde eis tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed, te wijten aan de zware fout van de langstlevende echtgenoot. Welnu, de langstlevende echtgenoot heeft geen reserve in de gevallen en in de mate waarin hij zijn erfrecht verliest.

Ik zie enige logica in de redenering van mevrouw

Rijkmans-Corin, die het amendement verdedigde : als men eenmaal het principe van een reserve aanvaardt, zij het op de gemeenschappelijke woning, dan moet men het algemeen toepassen en niet alleen een voorziening treffen voor degenen die over preferentiële goederen beschikken.

Ik ben echter principieel een tegenstander van enige reserve. Onnodig de verschillende argumenten tegenover elkaar te zetten. Hier raken wij een discussieniveau waar enkele eenvoudige basisinzichten beslissend zijn. De redenering die ik aanhoud kan triviaal klinken en net iets uit de tijd : een reserve van de kinderen blijft verantwoord op grond van het *officium pietatis*. Men kan zijn kinderen niet volledig onterven. Maar de band van aanverwantschap is toch nog wat anders dan die van de bloedverwantschap. De eerste blijft eigenlijk op de vermoedelijke wil berusten. Ofwel is de verstandhouding tussen de echtgenoten goed en dan zullen ze mekaar niet onterven (dat vraagt al een bijzonder optreden, gezien de verbetering van de erfpositie van de langstlevende echtgenoot), ofwel is ze niet goed en dan is dwingend erfrecht juist niet gepast.

En hier zou men evenwichtig moeten legifereren : de echtgenoot is in de huidige wet misdeeld, daarom moesten veelvuldige voorzieningen in zijn voordeel worden getroffen. Dat was het merendeel van de notariële tussenkomsten, daarom alleen al werden vaak huwelijkscontracten gemaakt of contractuele erfstellingen tijdens het huwelijk gesloten.

Thans worden de rollen omgekeerd (de "révolution copernicienne" van Raucent) : wat normaal aan de wens van de partners beantwoordt, wordt de regel in de wet. Hij geldt voor de nog steeds normale situatie, die van de goede verhoudingen tussen de echtgenoten. Om het nu anders te regelen moet men voorzieningen treffen, nl. de rechtstreekse of onrechtstreekse onterving. Maar dat moet men dan ook kunnen.

En dan heb ik het nog niet over de technische moeilijkheden van de inschakeling van een nieuwe reservataire. Alleen het feit al dat men nu positief de reserve zal omschrijven i.p.v. tot dusver negatief het beschikbaar deel, heeft als inbreuk op een sinds eeuwen bestaande conceptie, al een aantal, blijkbaar onvermoede, consequenties.

5. De erfregeling bij opvolgende huwelijken

Hier staat men meer nog dan in alle voorgaande kwesties, voor de moeilijkheid dat de wetgever zeer verschillende feitelijke situaties moet dekken. Er is de situatie van de man of vrouw die achterblijft met jonge kinderen. Bij tweede huwelijk wordt de nieuwe echtgenoot een nieuwe vader of moeder voor die kinderen. Er is daarnaast het geval van de twee vijftigers die het samen gaan stellen. Er is ten slotte (?) de situatie van de persoon op jaren die, haar of zijn (waarom het altijd alleen over de jonge "vrouw" hebben) tweede of derde lente meemaakt of zich,

lente of geen lente, laat om de tuin leiden door een jonge persoon die het in véél gevallen voorzien heeft op de lieve centen.

De onsympathieke boutade van de oude bok en het groene blaadje maakt ondertussen al de titel uit van een recent wetenschappelijk artikel⁵.

Het lijkt mij tamelijk onrechtvaardig deze totaal van elkaar verschillende situaties, vooral de eerste en de laatste, te laten regelen door één enkel artikel dat nooit op een bevredigende manier voor beide situaties een oplossing zal bieden.

De senaatscommissie ging nog omzichtig te werk, en voorzag in een keuze tussen een vierde van de nalatenschap in volle eigendom of de helft in vruchtgebruik. (Wel eigenaardig dat precies hier het enige geval voorkomt waarin de langstlevende echtgenoot volle eigendom van de nalatenschap ontvangt...)

De Kamer heeft alle onderscheid tussen eerste en tweede echtgenoot laten vallen.

Dat is m.i. onaannvaardbaar. Vooreerst om wat zoëven werd gezegd over de verschillende situaties die zich kunnen voordoen. Men is van het ene uiterste naar het andere overgegaan. Het is legifereren volgens het vermeende *quod plerumque fit* : destijds blijkbaar anders dan nu. Het is slechte wetgevende politiek. De strijd lustige reactie is een slechte raadgever hier en de moraliserende ondertoon is ongenietbaar.

Maar er is een tweede fundamentele reden, tenminste in de hierboven aangegeven optiek van het uitgestelde erfrecht, die het mogelijk maakte de samenvererving in het ontwerp te verdedigen : hier is er géén uitgesteld erfrecht, omdat er geen erfrecht is tussen stiefouder en stiefkind.

Nu kan een oplossing worden aangehouden, die de echtgenoot in tweede huwelijk gelijkstelt met die uit een eerste wanneer hij (zij) ten minste één van de kinderen uit het vorig huwelijk, althans gedeeltelijk, heeft opgevoed. Invoeren in deze sector van het burgerlijk recht van een indeling tussen goeden en slechten is lastig : de wetgever schuwt terecht dit soort criterium als het tussen echtgenoten gaat. Maar het voorstel zou eerder teruggaan op feitelijke situaties (het wel of niet opgevoed hebben) : ook al niet zo'n welgekomen criterium in deze sector, maar toch operationeel.

In het aangehaalde geval zal er meestal een voldoende leeftijdsverschil bestaan tussen de tweede echtgenoot en de kinderen in eerste huwelijk zodanig dat deze niet langer dan andere kinderen het nadeel van dit vruchtgebruik zullen moeten ondergaan.

Daar het om een vruchtgebruik gaat zullen zij toch in feite als het ware "erven" van de tweede echtgenoot aangezien het verval van het vruchtgebruik hun ten goede komt. Alleen is er dan de minder gunstige regeling wat het beschikbaar deel be-

⁵ L. SWENNEN, *art. cit.*

treft... Hier zijn de kinderen uit het eerste huwelijk definitief van deze goederen uitgesloten, indien dit beschikbaar deel in volle eigendom aan de tweede echtgenoot werd gegeven. Dit lijkt dan weer niet zo gunstig... ! (Ook in dit geval zou er natuurlijk een inventaris dienen te worden opgesteld op straf van verlies van dit erfrecht.)

Indien aan de genoemde voorwaarde niet is voldaan, m.a.w., indien de tweede echtgenoot niet de kinderen mede heeft helpen opvoeden, is deze ge-

lijkstelling volledig onverantwoord. In dit geval zou het erfrecht beperkt moeten worden tot een vruchtgebruik over de gemeenschapsgoederen (d.w.z. de gemeenschapsgoederen die aan de *de cuius* werden toebedeeld; op de andere heeft de overlevende echtgenoot natuurlijk de volledige eigendom).

R. DILLEMANS
Hoogleraar aan de Rechts-
faculteit van de K.U. Leuven

MOET IN HET BASISBEDRAG VAN DE AAN EEN BEDIENDE TOEKOMENDE OPZEGGINGSVERGOEDING 14 PCT VAKANTIEGELD WORDEN OPGENOMEN ?

I. De verplichting een opzegging te geven

Artikel 15 van de Wet op het bediendencontract schrijft voor dat de werkgever die een einde wil maken aan de overeenkomst, een opzeggingstermijn in acht moet nemen.

Met het opleggen van die verplichting wordt beoogd aan de bediende een minimale vastheid van betrekking te waarborgen gedurende een *in abstracto* berekende tijd, die geacht wordt normaal nodig te zijn om een gelijkwaardige betrekking te vinden (Cass., 5 juli 1956, *Pas.*, 1956, 1, 1248). De werkgever is gehouden gedurende deze termijn aan de bediende alle voordelen toe te kennen waartoe hij krachtens het bestaan van de overeenkomst verplicht is. Daar deze verplichting pas bij het verstrijken van de opzeggingstermijn een einde neemt, is de werkgever ook verplicht tot de uitkering van het gewoon en van het dubbel vakantiegeld. Dit voordeel, toegekend bij art. 46 van het K.B. van 30 maart 1967, is immers het noodzakelijk gevolg van het bestaan van de bediendenovereenkomst (Cass., 23 maart 1953, *Pas.*, I, 560; *J.T.*, 1953, 445; Cass., 4 februari 1955, *R.W.*, 1955-56, 1548; Cass., 13 februari 1959, *Bull. Ass.*, 1959, 202).

II. De verplichting een opzeggingsvergoeding te betalen

Artikel 20 van de Wet op het bediendencontract bepaalt dat de partij die de voor onbepaalde tijd gesloten overeenkomst verbreekt, zonder inachtneming van de wettelijke opzeggingstermijn, vergoedingsplichtig is.

De door dit artikel opgelegde verplichting is een alternatieve verplichting, die ertoe strekt aan de bediende een *forfaitaire schadevergoeding* te waarborgen welke in alle opzichten gelijkwaardig dient te zijn aan al de voordelen waarop hij wegens het be-

staan van de overeenkomst aanspraak gehad zou hebben jegens de werkgever indien deze laatste, zoals de wet het hem in principe oplegt, een opzeggingstermijn had nageleefd (Arbrb. Antwerpen, 13 februari 1973, 13e K., A.R. 13254, Wuyts t/ N.V. Agfa-Gevaert).

III. Forfaitaire schadevergoeding — Inhoud

Niemand ontkent nog dat de opzeggingsvergoeding een forfaitaire schadevergoeding is.

Een forfaitaire schadevergoeding is een schadevergoeding in de vorm van een vaste som, bij de vaststelling waarvan ernaar wordt gestreefd, zo dicht mogelijk de waarde van de geleden schade, de verliezen of nadelen, te benaderen (*Benelux Sociaalrechtelijk Woordenboek*, tw. forfaitair).

Artikel 20 van de Wet op het bediendencontract geeft duidelijk aan met welke elementen rekening gehouden dient te worden bij de berekening van het basisbedrag voor de vaststelling van de forfaitaire vergoeding :

a) *de lopende wedde* : algemeen wordt aangenomen dat dit het bedrag is gelijk aan de laatste brutowedde vóór de verbreking van de overeenkomst (Taquet en Wantiez, *Congé, préavis, indemnité*, II, p. 68; Colens, *Le Contrat d'emploi*, p. 197) ;

b) *de verdiensten (voordelen) verworven krachtens de overeenkomst* : hier kan men een onderscheid maken tussen *contractuele voordelen* die deel uitmaken van de bezoldiging, bv. periodieke voordelen, gratificaties, 13e maand, enz. (Colens, p. 197; *Guide social Van den Avyle*, C, 121) ; *niet contractuele voordelen* : indien overeengekomen werd dat het om voordelen uit liberaliteit gaat kunnen deze niet als loon in aanmerking komen; en *voordelen toegekend door de wet* : o.a. het vakantiegeld.

IV. *Het vakantiegeld is een verdienste verworven krachtens de overeenkomst*

Lange tijd was deze kwestie zeer omstreden.

Een bepaalde rechtspraak en rechtsleer weigerde het vakantiegeld te beschouwen als loon en ook als een verdienste verworven krachtens de overeenkomst. Een ander, belangrijk, deel van rechtspraak en rechtsleer neemt aan dat het vakantiegeld, zowel enkel als dubbel, loon is en een wettelijk voordeel waarmee bij de vaststelling van het basisbedrag van de opzeggingsvergoeding rekening gehouden dient te worden.

Het Hof van Cassatie heeft op dat stuk een duidelijk standpunt ingenomen :

"Des dispositions (...) des lois coordonnées, relatives aux vacances annuelles des travailleurs salariés, il résulte que le droit du travailleur salarié aux vacances payées, doit être considéré comme une conséquence nécessaire (...) de l'existence du contrat de louage de service" (Cass., 23 maart 1953, *Pas.*, 1953, I, 560).

"Overwegende dat, naar luid van artikel 20, lid 2, van de gecoördineerde wetten betreffende het bediendencontract, de vergoeding wegens opzegging niet alleen de wedden, maar ook de verdiensten verworven krachtens de overeenkomst behelst ;

"Overwegende dat, volgens het beginsel neergelegd in artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek, de overeenkomsten niet alleen verbinden tot hetgeen daarin uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot alle gevolgen die door de billijkheid, het gebruik of de wet aan de verbintenis, volgens de aard ervan, worden toegekend ;

"Overwegende dat de wetten en de koninklijke besluiten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers de werkgever verplichten de bediende die vakantie neemt, benevens het normale loon voor die periode van het jaar, een bijkomend vakantiegeld te betalen dat berekend wordt op basis van het loon en van de duur van de diensten ;

"Overwegende dat daaruit volgt dat, in de zin van voormeld artikel 20, lid 2, het bijkomend vakantiegeld dat de werkgever aan de bediende verschuldigd is een krachtens de overeenkomst verworven verdienste is en derhalve ook voor de berekening van de opzeggingsvergoeding in aanmerking komt" (Cass., 4 december 1974, *Pas.*, 1975, I, 371 ; 22 mei 1974, *R.W.*, 1974-75, 1243).

De aangehaalde arresten volgden op voorzieningen tegen arresten van arbeidshoven die enkel betrekking hadden op het al of niet opnemen in de opzeggingsvergoeding van het bijkomend of dubbel vakantiegeld, d.w.z. van 6,25 pct.

Uit die arresten volgt dat, als het Hof zegt dat het "bijkomend" (dubbel) vakantiegeld een verdienste is (de discussie ging maar over het dubbel),

zulks even waar moet zijn voor het "enkel" vakantiegeld dat verschuldigd is krachtens dezelfde Wet van 28 juni 1971.

V. *In het basisbedrag van de opzeggingsvergoeding moeten het enkel en het dubbel vakantiegeld (14 pct) opgenomen worden*

Rechtspraak en rechtsleer zijn op dit stuk zeer verward en verdeeld.

Een deel van de rechtspraak en rechtsleer die het vakantiegeld beschouwt als een verdienste verworven krachtens de overeenkomst gaat ervan uit : dat het vakantiegeld loon is ; dat het enkel vakantiegeld reeds vervat is in het jaarloon ; dat bijgevolg nog alleen het dubbel vakantiegeld toegevoegd mocht worden. Over het in aanmerking te nemen percentage van het dubbel vakantiegeld zelf, bestaat er dan nog verdeeldheid. Zo zijn er vonnissen die 6 pct, 6,25 pct en zelfs 7 pct in aanmerking nemen.

Een belangrijk deel van de rechtspraak staat op het standpunt dat het vakantiegeld geen loon is, maar een verdienste verworven krachtens de overeenkomst, te bepalen op 14 pct, zodat het basisbedrag van de opzeggingsvergoeding, de lopende wedde, met 14 pct vakantiegeld moet verhoogd worden.

1. *Het vakantiegeld is geen loon*

De verwijzing naar art. 5 van de Wet op het bediendencontract volstaat om dit te bewijzen (Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 31 mei 1974, *A.R.*, 1660, Coaert t/ Philip Morris N.V., niet uitgegeven).

Uit geen enkele wet, geen enkel koninklijk besluit, geen enkele C.A.O. en zeker geen enkele overeenkomst, zelfs niet uit het gebruik, kan afgeleid worden dat het vakantiegeld in algemene zin loon is.

Om de bewering dat het vakantiegeld loon is, kracht bij te zetten, wordt soms allusie gemaakt op art. 38 van het K.B. van 30 maart 1967 dat bepaalt :

"De werkgever betaalt aan de bediende die zijn verlof neemt :

a) de normale bezoldiging in overeenkomst met de vakantiedagen ;

b) per maand in de loop van het vakantiejaar gepresteerde of daarmee gelijkgestelde dienst, een toeslag die gelijk is aan 1/16 van de brutowedde der maand waarin de vakantie ingaat."

Uit dit artikel blijkt alleen dat het "enkel" vakantiegeld *gelijk is* aan de normale bezoldiging en niet dat het een bezoldiging is omdat het toevallig gelijk is aan de normale wedde.

Dat vakantiegeld geen loon is blijkt voldoende uit art. 39 van bedoeld koninklijk besluit waar bepaald wordt dat de bediende wiens loon veran-

derlijk is "recht heeft op een *vakantiegeld dat gelijk is aan ...*".

Het enkel vakantiegeld komt weliswaar in aanmerking voor de berekening der verschuldigde bijdragen voor de sociale zekerheid, wat echter niet betekent dat het daardoor, in algemene zin, loon wordt (art. 19, K.B. 28 november 1969; zie ook: Taquet en Wantiez, *o.c.*, II, p. 90).

Een deel van de rechtspraak neemt aan dat, aangezien art. 2 van de Wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon het vakantiegeld uitsluit uit het begrip loon, daaruit moet worden afgeleid dat het "algemeen begrip loon" wel degelijk het vakantiegeld omvat, daar dit laatste anders niet speciaal moest worden uitgesloten.

Die redenering kan moeilijk gevolgd worden nu verschillende wetten naar het beperkt begrip van art. 2 verwijzen om aan te duiden wat zij verstaan onder "loon" en er vervolgens het vakantiegeld aan toevoegen (cf. de berekening van het basisloon inzake arbeidsongevallen, bijdragen R.M.Z. enz.).

2. De lopende wedde omvat in geen geval reeds het enkel vakantiegeld

Zoals boven gezegd is, geeft art. 20 zelf de bestanddelen aan die in aanmerking dienen te worden genomen bij de berekening van de forfaitaire schadevergoeding.

Een van die bestanddelen is: "een vergoeding gelijk aan de lopende wedde."

Om de grootte ervan vast te stellen neemt men het bedrag van de laatste maandwedde vóór de verbreking. "Le calcul devra se faire sur les appointements contractuellement fixé au moment de la rupture du contrat" (Colens, p. 197).

"Habituellement, le montant de la rémunération fixe, se mesure à partir de la dernière mensualité payée avant le congé" (Taquet en Wantiez, *o.c.*, II, p. 68).

Het bedrag van de laatste maandwedde, de lopende wedde dus, is het bedrag dat forfaitair wordt vastgesteld door de wetgever om het verlies aan loon tijdens een niet gepresteerde opzeggingstermijn te dekken. Er wordt dus geen rekening gehouden met eventuele loonsverhogingen die zich in de loop van de niet nageleefde opzeggingstermijn voorgedaan zouden hebben.

Een zekere rechtspraak — die het vakantiegeld beschouwt als een verdienste verworven krachtens de overeenkomst en derhalve voor de berekening van de forfaitaire schadevergoeding die de opzeggingsvergoeding is in aanmerking komt — beslist dat de lopende wedde slechts mag worden verhoogd met het dubbel vakantiegeld, nl. met 6,25 pct omdat, zo wordt beweerd, het enkel vakantiegeld reeds begrepen is in de lopende wedde.

Dat deze redenering fout is blijkt in de eerste

plaats uit de tekst van art. 20 zelf. Het is immers, zoals reeds gezegd is, het bedrag van de lopende wedde dat in aanmerking komt en men hoeft niet na te gaan of er in de maand vóór de verbreking al dan niet vakantie genomen werd.

Het onjuiste van die redenering blijkt des te meer als men rekening houdt met art. 12^{quinquies}. De door de werkgever tijdens of vóór de jaarlijkse vakantie gegeven opzegging houdt op te lopen tijdens de vakantie. Hieruit volgt dat bv. een opzeggingstermijn van twaalf maanden ook effectief gepresteerd moet worden en dat de jaarlijkse vakantie de opzeggingstermijn verlengt.

Het loon dat kan verdiend worden tijdens de opzeggingstermijn is dus werkelijk loon voor bv. 25 gepresterde dagen per maand en bestaat niet, zoals men zou kunnen beweren, uit 23 dagen loon en 2 dagen "enkel" vakantiegeld.

Gelet op art. 12^{quinquies}, mag derhalve niet gezegd worden, dat in de lopende wedde, die als opzeggingsvergoeding in aanmerking genomen moet worden, reeds het "enkel" vakantiegeld begrepen is.

Uitgaande van de veronderstelling dat de maandwedde tijdens de opzeggingsperiode zou gelijk blijven aan de forfaitair vastgestelde laatste maandwedde (lopende wedde), is het duidelijk dat de opzeggingsvergoeding gelijk moet zijn aan de wedde en de verdiensten die de bediende nog verdiend zou hebben indien hij aan dit forfaitair loon verder gewerkt had tijdens de opzeggingstermijn (zie II hierboven).

VI. In het basisbedrag ter berekening van de opzeggingsvergoeding moet rekening gehouden worden met 14 pct vakantiegeld en niet met 6,25 pct

Zoals hierboven gezegd is moet de forfaitaire schadevergoeding in alle opzichten gelijkwaardig zijn aan al de voordelen waarop de bediende krachtens het bestaan van de arbeidsovereenkomst jegens de werkgever aanspraak gehad zou hebben indien de juiste opzeggingstermijn door de werkgever nageleefd was. Voor de berekening van deze forfaitaire schadevergoeding dienen alle bestanddelen vervat in art. 20 in aanmerking genomen te worden.

Een enkel voorbeeld zou kunnen volstaan om aan te tonen dat 14 pct en niet 6,25 pct vakantiegeld opgenomen moet worden in het basisbedrag indien men wil dat de forfaitaire schadevergoeding de werkelijke schade zo dicht mogelijk benadert.

Voorbeeld I

Een bediende werkte ononderbroken 12 maanden in 1975 tegen een loon van 20.000 fr. per maand. Hem werd een juist berekende opzeggingstermijn betekend die zou ingaan op 1 januari 1976 om te eindigen op 31 maart 1976.

Hoeveel zal hij tijdens deze periode nog ontvangen?

A. Als de bediende de termijn uitdoet:

— wedde	jan. 76	20.000	
	feb. 76	20.000	
	mrt. 76	20.000	60.000
— vakantiegeld (art. 46, K.B. 30 maart 1967)			
dienstjaar 1975	240.000 x 14 pct	=	33.600
dienstjaar 1976	60.000 x 14 pct	=	8.400
			102.000

B. Als de verbrekingsvergoeding wordt betaald:

a) met inbegrip van 6,25 pct vakantiegeld

— vakantiegeld (art. 46, K.B. 30 maart 1967)			
dienstjaar 1975	240.000 x 14 pct	=	33.600
— opzeggingsvergoeding:			
(20.000 + 6,25 %) x 3 = (20.000 + 1250)			
	x 3 =		63.750
	totaal		97.350

b) met inbegrip van 14 pct vakantiegeld

— vakantiegeld (art. 46, K.B. 30 maart 1967)			
dienstjaar 1975	240.000 x 14 pct	=	33.600
— opzeggingsvergoeding:			
(20.000 + 14 %) x 3 = (20.000 + 2800)			
	x 3 =		68.400
	totaal		102.000

Uit dit voorbeeld blijkt duidelijk dat in de opzeggingsvergoeding niet 6,25 pct maar 14 pct vakantiegeld opgenomen dient te worden.

Een tweede voorbeeld zal dit nog duidelijker maken.

Voorbeeld II

Veronderstel dat een bediende regelmatig vanaf 1 januari 1960 tegen een loon van 20.000 fr. per maand werkt.

Hem werd een juist berekende opzegging van één jaar (twaalf maanden) betekend, ingaande op 1 januari 1976 om te eindigen op 31 december 1976.

Hoeveel zal hij ontvangen?

A. Als de bediende de termijn uitdoet:

— wedde 1.1.1976 tot 31.12.1976	20.000 x 12 =	240.000
— dubbel vakantiegeld tijdens vakantie-maand 20.000 x 12/16 =		15.000
— verlenging opzeggingstermijn met 24 dagen vakantie 1.1.1976 tot 28.1.1977 (art. 12quinquies)	20.000 x 24/25 =	19.200
— vakantiegeld (art. 46, K.B. 30 maart 1967)		
dienstjaar 1976	240.000 x 14 % =	33.600
dienstjaar 1977	19.200 x 14 % =	2.688
	totaal	310.488

B. Als de verbrekingsvergoeding wordt uitbetaald:

a) met inbegrip van 6,25 pct vakantiegeld

— vakantiegeld (art. 46, K.B. 30 maart 1967)			
dienstjaar 1975	240.000 x 14 % =		33.600
— opzeggingsvergoeding:			
(20.000 + 6,25 % x 12 =			
(20.000 + 1250) x 12 =			255.000
	totaal		288.600

b) met inbegrip van 14 pct vakantiegeld

— vakantiegeld (art. 46, 30 maart 1967)			
dienstjaar 1975	240.000 x 14 % =		33.600
— opzeggingsvergoeding:			
(20.000 + 14 %) x 12 =			
(20.000 + 2800) x 12 =			273.600
	totaal		307.200

Het verschil tussen 310.488 fr. en 307.200 fr. (namelijk 3.288 fr.) vloeit voort uit het feit dat indien de bediende tijdens de opzeggingstermijn werkt, het enkel vakantiegeld (d.i. de normale wedde van art. 38, K.B. 30 maart 1967) in aanmerking komt voor de berekening van het vakantiegeld in toepassing van artikel 46, K.B. 30 maart 1967 (19.200 x 14 % = 2.688 fr.). Het vakantiegeld berekend overeenkomstig art. 38 bedraagt in feite steeds 14,25 pct en niet de 14 pct waarin art. 46 voor het einde van de dienstbetrekking voorziet. Dit geeft een verschil van 600 fr. (2.688 fr. + 600 fr. = 3.288 fr.).

Wanneer men naar de toekomst kijkt, stelt men vast dat indien de bediende in 1977 vakantie wil nemen, hij vakantie zonder wedde zal moeten vragen en aldus 24 dagen loon en dubbel vakantiegeld zal verliezen, d.i. 19.200 + 15.000 = 34.200 fr. Maar, mits in de opzeggingsvergoeding 14 pct vakantiegeld als verdienste werd opgenomen, heeft hij voor de niet geleverde prestaties in 1976 toch een verdienste van 33.600 fr. ontvangen die het verlies aan vakantie in 1977 ongeveer compenseert.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat indien de bediende de gegeven opzegging mag uitdoen, zijn inkomsten, zelfs berekend op de forfaitair vastgestelde lopende wedde, hoger zijn dan ingeval hem een opzeggingsvergoeding wordt uitbetaald en er bij de vaststelling van het basisbedrag werd rekening gehouden met 14 pct vakantiegeld als verdienste. Het incalculeren bij de samenstelling van het basisbedrag der opzeggingsvergoeding van het vakantiegeld naar rato van 14 pct. komt dan ook als antwoord voor (Arbh. Luik, afd. Hasselt, 25 juni 1973, R.W., 1973-74, 2179; Arbrb. Brugge, 24 mei 1971, J.T.T., 1972, 157 en in dit nummer Arbh. Antwerpen, 25 juni 1976).

F. DELUSTER

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE
2e KAMER — 5 APRIL 1976

Voorzitter : baron Richard
Raadsheer-rapporteur : mevr. Raymond
Advocaat-generaal : de h. Ballet
Advocaten : mrs. Urbain, Jamar, Quarre en Van Ryn

Verjaring—Burgerlijke vordering voor strafrechter—
Termijn—Samenloop.

Luidens artikel 26 van de Wet van 17 april 1878 verjaart de uit een misdrijf volgende civielrechtelijke vordering door verloop van vijf jaren ; zij kan echter niet verjaren vóór de strafvordering.

Die wetsbepaling maakt geen onderscheid naargelang alle door een beklaagde gepleegde feiten, die één enkel strafbaar feit uitmaken, dan wel sommige ervan van dien aard zijn dat ze de civielrechtelijke aansprakelijkheid medebrengen voor hem die de beklaagde aanstelde.

P. t/ Generale Bankmaatschappij

Gelet op het bestreden arrest, op 16 oktober 1975 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;
(...)

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van artikel 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering,

doordat, na te hebben beslist dat de strafvordering in verband met de misdrijven gepleegd door de beklaagde, voor wie verweerster civielrechtelijk aansprakelijk is, niet was verjaard, het arrest de uit die misdrijven volgende civielrechtelijke vordering van de eiser P. tegen verweerster wel verjaard verklaart,

terwijl, krachtens voornoemd artikel 26, waarvan de de openbare orde rakende bepalingen duidelijk zijn en derhalve door de rechter niet mogen worden geïnterpreteerd, de uit een misdrijf volgende civielrechtelijke vordering niet kan verjaren vóór de strafvordering ;

Overwegende dat, na te hebben beslist dat de door de beklaagde gepleegde feiten, die één enkel strafbaar feit uitmaken, niet verjaard waren, nu de verjaring van de strafvordering tijdig werd gestuit, het arrest, in verband met de ontvankelijkheid van de civielrechtelijke vordering van eiser tegen verweerster, die civielrechtelijk aansprakelijk is voor de beklaagde, oordeelt dat die rechtsvordering, krachtens het in het middel vermelde artikel 26, verjaard is door verloop van vijf jaar, te rekenen vanaf de laatste strafbare daad die de beklaagde als aangestelde heeft gepleegd ;

Overwegende dat, luidens artikel 26 van de wet van 17 april 1878, de uit een misdrijf volgende civielrechtelijke vordering verjaart door verloop van vijf jaren ; dat zij echter niet kan verjaren vóór de strafvordering ;

Overwegende dat die wetsbepaling geen enkel onderscheid maakt naargelang al de door een beklaagde gepleegde feiten, die één enkel strafbaar feit uitmaken, dan wel slechts sommige ervan van aard zijn dat ze de civielrechtelijke aansprakelijkheid medebrengen voor hem die de beklaagde aanstelde ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

en zonder dat er grond bestaat tot onderzoek van het eerste middel dat werd voorgesteld tot staving van de voorziening van de eiser P., welk middel niet zou kunnen leiden tot een ruimere vernietiging of tot een vernietiging zonder verwijzing,

Vernietigt het bestreden arrest voor zover het de civielrechtelijke vordering van eiser tegen de naamloze vennootschap Generale Bankmaatschappij verjaard verklaart en de kosten van de twee instanties in verband met het in de zaak betrekken van deze laatste te zijnen laste laat ;

(...)

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Bergen.

NOOT—De verjaring van de uit een misdrijf ontstane civielrechtelijke vordering raakt de openbare orde (Cass., 8 juli 1955, *Arr. Cass.*, 1955, 917 ; Cass., 17 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1115 op conclusie van de procureur-generaal Hayoit de Termicourt ; *Parl. Besch.*, *Kamer*, 1960-61, nr. 271/4, verslag Mertens de Wilmars). Ze is ook van toepassing in alle door bijzondere wetten geregelde zaken, behoudens de bijzondere bepalingen die de verjaring regelen van de eisen tot invordering van fiscale rechten of fiscale geldboeten (Hof Antwerpen, 7 januari 1976, *R.W.*, 1975-76, 1947).

De bij artikel 26 van de Wet van 17 april 1878 bepaalde termijn van vijf jaren is echter een minimumtermijn (J. CONSTANT, "Les réformes introduites par la loi du 30 mai 1961", in *Problèmes contemporains de procédure pénale*, p. 106). Telkens wanneer de strafvordering ten gevolge van de stuiting of schorsing der verjaring na de termijn van vijf jaren, te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd, kan worden uitgeoefend, zal ook de burgerlijke vordering die eruit ontstaat is deze verlenging genieten.

Indien de benadeling voortspuit uit een crimineel feit, zal de verjaring van de civielrechtelijke vordering in beginsel slechts ingaan na verloop van een termijn van tien jaren na het plegen van de misdaad. Bij stuiting of schorsing gelden de bepalingen van de artt. 22, 23, 24 en 25 van de Wet van 17 april 1878.

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE
3e KAMER — 26 MEI 1976

Voorzitter-rapporteur : de h. Naulaerts
Advocaat-generaal : de h. Lenaerts
Advocaat : mr. Bützler

Rechtsvordering en vordering—Tussenvorderingen—
Art. 807 Ger.W.—Toepassingsgebied—Door de verwerende partij ingestelde tussenvordering.

Het toepassingsgebied van art. 807 Ger.W. is beperkt

tot de tussenvorderingen die door de oorspronkelijke eiser ingesteld worden en tot uitbreiding of wijziging van de door hem ingestelde vordering strekken.

De door de verwerende partij ingestelde tussenvordering wordt beheerst door art. 809 Ger.W., dat enkel eist dat ze wordt ingesteld bij conclusie, die ter griffie wordt neergelegd en aan de overige partijen overgelegd zoals bepaald is in de artt. 742 tot 746 Ger.W.

Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen t/ P.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 juni 1974 door het Arbeidshof te Gent gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 13 en 807 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arbeidshof de tussenvordering van eiser niet ontvankelijk verklaart om de redenen dat "krachtens artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek, een vordering die voor de rechter aanhangig is, uitgebreid of gewijzigd kan worden, indien de nieuwe, op tegenspraak genomen conclusies berusten op een feit of akte in de dagvaarding aangevoerd, zelfs indien hun juridische omschrijving verschillend is ; dat het verzoekschrift ingediend voor de eerste rechter duidelijk het voorwerp van het geding aangeeft, namelijk het feit dat de administratieve beslissing in een vermindering van 25 ten honderd voorziet ; dat een tussenvordering ingesteld om een vergissing in de berekening van de loopbaan te herstellen, in het geval van (verweerder), niet kan geacht worden te berusten op een feit in de dagvaarding aangevoerd" ;

terwijl de verplichting, door artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek ingesteld, in geval van uitbreiding of wijziging, bij nieuwe conclusies, van de oorspronkelijke eis, om, op straffe van niet ontvankelijkheid, deze conclusies te laten steunen op een feit of akte in de dagvaarding aangevoerd, uitsluitend bestaat voor de oorspronkelijke eiser, op wiens verzoek de gedinginleidende dagvaarding betekend werd ; bijgevolg, de aan de ontvankelijkheidsvereiste van artikel 807 onderworpen tussenvorderingen alleen die zijn welke in de loop van het rechtsgeding worden ingesteld door de partij die het rechtsgeding aanhangig maakte, en strekken tot wijziging van haar oorspronkelijke vordering ; echter, de tussenvorderingen die door de gedaagde, verwerende partij in een rechtsgeding, tijdens de loop ervan zijn ingesteld en nieuwe eisen bevatten die verschillen van de oorspronkelijke eis van de tegenpartij evenals van de gebeurlijke uitbreidingen of wijzigingen door deze gedinginleidende partij in haar eerste vordering aangebracht, niet onder de regel van artikel 807 vallen, behalve eventueel wat betreft de wijzigingen en uitbreidingen van deze tussenvorderingen zelf, zodat het arbeidshof, door de ontvankelijkheidsvoorwaarde, in artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek vervat, op alle tussenvorderingen, krachtens artikel 13 van hetzelfde wetboek ingesteld, toe te passen, ook op die welke van de oorspronkelijke verweerder uitgaan, deze wetsbepalingen schendt ;

Overwegende dat het arrest beslist dat de door eiser, oorspronkelijke verweerder, voor de eerste rechter ingestelde tussenvordering niet ontvankelijk was omdat zij niet berustte op een feit in de dagvaarding aangevoerd,

in strijd met het vereiste van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek ;

Overwegende dat de regel van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek tot doel heeft de rechten van de verdediging te vrijwaren en te voorkomen dat de verweerder, die door de inleidende dagvaarding kennis heeft gekregen van de feiten of akten welke tot grondslag dienen van de eis, zou worden verrast door het aanvoeren in conclusies van nieuwe feiten of akten welke geen verband houden met die welke in de oorspronkelijke dagvaarding werden vermeld ;

Overwegende dat zowel uit de tekst als uit de strekking van dit artikel blijkt dat het toepassingsgebied ervan beperkt is tot de tussenvorderingen welke door de oorspronkelijke eiser ingesteld worden en tot uitbreiding of wijziging van de door hem ingestelde vordering strekken ;

Overwegende dat de door de verwerende partij ingestelde tussenvordering beheerst wordt door artikel 809 van het Gerechtelijk Wetboek, dat enkel eist dat zij wordt ingesteld bij conclusie, die ter griffie wordt neergelegd en aan de overige partijen overgelegd zoals bepaald in de artikelen 742 tot 746 van hetzelfde wetboek ;

Overwegende dat het arrest derhalve, door de door de verwerende partij, thans eiser, ingestelde tussenvordering aan de regel van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek te onderwerpen, dit artikel schendt ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest in zoverre het de door eiser ingestelde tussenvordering niet ontvankelijk verklaart,

Verwerpt de voorziening voor het overige ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Gelet op artikel 1017 van het Gerechtelijk Wetboek, veroordeelt eiser in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Arbeidshof te Antwerpen.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN
8e KAMER — 15 OKTOBER 1976

Voorzitter : de h. L. Noelmans

Raadsheren : de hh. G. De Vocht en W. Bijl

Substituut-procureur-generaal : de h. A. Vandeplas

Advocaat : mr. Boutmans

Douane en accijns—Voorlopige invrijheidstelling—
Kennisgeving van verzoek aan het beheer van financiën.

Indien het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling inzake douane en accijns niet ter kennis van het Ministerie van Financiën, Beheer van Douane en Accijnzen, werd gebracht overeenkomstig art. 116 van het Wetboek van Strafvordering, is het verzoek niet ontvankelijk.

Van de M.

Conclusie van het Openbaar Ministerie

De beklaagde is door het Hof van Beroep te Antwerpen op 27 maart 1975 bij verstek veroordeeld uit hoofde van diverse tenlasteleggingen van sluikimport tot een gevangenisstraf van een jaar en tot verschillende fiscale geldboeten. Het arrest werd op 25 april 1975 betekend aan de procureur des Konings te Antwerpen, daar gebleken was dat de betrokkene zonder bekende woonplaats of verblijfplaats was zowel in België als in het buitenland. Ter uitvoering van dit arrest werd hij op 11 oktober 1976 aangehouden en opgesloten in de gevangenis te Antwerpen. Op 13 oktober 1976 heeft hij verzet aangetekend tegen het arrest van 27 maart 1975 en op 14 oktober 1976 heeft hij een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling ingediend ter griffie van het Hof van Beroep te Antwerpen.

Het is ingevolge dit verzoekschrift dat de zaak thans, in openbare zitting, ter behandeling voor uw Hof komt (Cass., 12 maart 1956, R.D.P., 1955-56, 771; Corr. Brussel, 22 maart 1956, J.T., 1956, 474; Hof Brussel, 8 december 1971, Pas., 1972, II, 39). Inzake douanewetgeving is de Wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis immers niet van toepassing, maar wel hoofdstuk VIII, boek I, van het Wetboek van Strafvordering (Cass., 2 februari 1904, B.J., 1904, 1230; K.I. Brussel, 27 oktober 1920, J.T., 1921, 6).

Welnu, het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling werd niet aangezegd aan het Beheer van Financiën overeenkomstig de bepalingen van de artt. 116 en 117 van het Wetboek van Strafvordering, zodat het verzoek bij ontstentenis van kennisgeving als niet ontvankelijk voorkomt (Cass., 12 maart 1956, R.D.P., 1955-56, 771; Hof Brussel, 8 december 1971, Pas., 1972, II, 39; P. Vangerven, "Preventieve hechtenis en voorlopige invrijheidstelling inzake douane en accijnzen", R.W., 1963-64, 904).

Weliswaar kan het Beheer van Financiën vrijwillig verschijnen en afstand doen van dit rechtsmiddel, maar dit is niet gebeurd en bij verzuim van kennisgeving moet het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling derhalve als niet ontvankelijk beschouwd worden (Corr. Brussel, 9 maart 1956, J.T., 1956, 473; Hof Gent, 13 februari 1970, R.W., 1969-70, 1342).

Om die redenen, verzoek ik Uw Hof, het onderhavige verzoek niet ontvankelijk te verklaren.

Arrest

Overwegende dat het Ministerie van Financiën — Beheer van Douane en Accijnzen, niet tegenwoordig is bij de behandeling van voormeld verzoekschrift, noch iemand voor hem;

Overwegende dat verzoeker bij verstek veroordeeld werd ingevolge een arrest van dit Hof van 27 maart 1975 tot een gevangenisstraf van één jaar en tot betaling van boeten en ontdoken rechten;

Overwegende dat verzoeker bij exploit van 13 oktober 1976 van gerechtsdeurwaarder A. Crauwels met standplaats Antwerpen, verzet aantekende tegen voormeld arrest;

Overwegende dat door de akte van verzet, verzoeker

zich bevindt in de toestand waarop de artikelen 113 tot 126 van het Wetboek van Strafvordering toepasselijk zijn; dat also de afwezigheid van aanzegging van het verzoekschrift aan het Beheer van Douane en Accijnzen, in strijd is met artikel 116 van het Wetboek van Strafvordering, daar door het opvorderen van de ontdoken rechten het Beheer van Douane en Accijnzen allesszins het karakter van burgerlijke partij bezit;

Om die redenen (...)

Rechtdoende op tegenspraak doch in afwezigheid van het Ministerie van Financiën — Beheer van Douane en Accijnzen; verklaart het verzoek van beklaagde niet ontvankelijk.

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN —
AFDELING HASSELT
4e KAMER — 1 APRIL 1976

Voorzitter: de h. Romain

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Spaas en Smeets

Substituut-generaal: de h. Van Nuffel

Advocaten: mrs. Mondelaers en Arts

Pensioen werknemers—Feitelijk gescheiden echtgenoten—Toekenning van de helft van het rustpensioen aan de vrouw—Geen schending art. 218 B.W.—Grondwettigheid.

De beslissing waarbij de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen, overeenkomstig artikel 74 K.B. 21 december 1967 houdende algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, de helft van het rustpensioen van een werknemer aan zijn feitelijk gescheiden echtgenote toekent, schendt het gewijsde van het vonnis van de vrederechter niet waarbij deze, op grond van art. 218 B.W., aan de echtgenote een inningsdelegatie voor een bepaald bedrag heeft verleend.

Art. 74 van het algemeen reglement is niet in strijd met art. 218 B.W. vermits het een eigen wettelijke grondslag heeft, m.n. de Volmachtenwet van 31 maart 1967.

De bestreden reglementsbeplanning druist niet in tegen het gelijkheidsbeginsel, daar aan dit beginsel geen afbreuk gedaan wordt door onderscheidingen die op objectieve normen steunen, door geen grondwettelijke of internationale regel verboden worden en niet willekeurig zijn. De bepaling in kwestie beantwoordt aan het traditioneel inzicht in de doelstellingen van de sociale zekerheid, nl. het waarborgen van bestaansmiddelen op forfaitaire basis, onafhankelijk van de schuldbegrippen van het burgerlijk recht.

C. t/ R.W.P.

Overwegende dat C. Cyrillus, gepensioneerd mijnwerker te H., het vonnis a quo aanvecht omdat het de hem op 20 september 1974 betekende beslissing van 17 september 1974 van de Rijksdienst voor Werknemerspensen-

sioenen bekrachtigde waarbij, op basis van artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 tot vaststelling van het algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, de helft van zijn rustpensioen en steenkolenbedeling met ingang van 1 augustus 1974 aan zijn feitelijk gescheiden echtgenote J. Maria te X. werd toegekend; dat partij C., tot staving van het hoger beroep, de volgende argumenten ontwikkelt:

— De beslissing van de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen miskent het gewijsde van het vonnis van 18 juni 1973 van de vrederechter te D. waarbij de echtgenote van C., op grond van artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek, gemachtigd werd een som van 4.800 fr. per maand op zijn pensioen in ontvangst te nemen; aangezien dit bedrag kleiner is dan de door de Rijksdienst verrichte afsplitsing moet deze laatste, bij wijze van uitvoering van genoemd vonnis, met terugwerkende kracht tot 4.800 fr. per maand teruggebracht worden;

— Artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 is onwettig daar het afbreuk doet aan de voorwaarden tot toekenning van de machtiging waarvan sprake in artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek, nl. de schuld van een echtgenoot aan de feitelijke scheiding en de behoefte van de andere echtgenoot die zijn inkomsten mag ontvangen;

— De reglementsbevestiging in kwestie is daarenboven in strijd met artikel 6 van de Grondwet daar zij tot gevolg heeft dat de feitelijk gescheiden echtgenoten verschillend behandeld worden naargelang zij al of niet een rustpensioen genieten;

Overwegende dat het Hof met deze argumentering niet kan instemmen, dit om volgende redenen:

1. Miskenning van de inningsdelegatie

Overwegende dat het vonnis van de vrederechter, waarbij deze op grond van artikel 218 van het Burgerlijk Wetboek een echtgenoot machtigt om de inkomsten van de andere echtgenoot geheel of gedeeltelijk in ontvangst te nemen, slechts een delegatie op het vlak van de betaling inhoudt, waardoor geenszins aan het statuut van de inkomsten zelf geraakt wordt;

dat de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen (organisme belast met de toekenning van de pensioenen) door de aangevochten beslissing van 17 september 1974, overeenkomstig artikel 74 van het K.B. van 21 december 1967 houdende algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, het inkomen van C. uit zijn rustpensioen en steenkolenbedeling als mijnwerker tot de helft reduceerde;

dat zijn vrouw zich met het vonnis van 18 juni 1973 van de vrederechter te B. tot de Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen (organisme belast met de uitbetaling van de pensioenen) zou kunnen richten om de delegatie alsnog te zien toepassen;

dat C. zijnerzijds vermag de vrederechter over de gewijzigde inkomsten van de echtgenoten in te lichten en om een intrekking van de delegatie te verzoeken;

dat de thesis van partij C., volgens welke de beslissing van de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen het gewijsde van het vonnis van de vrederechter te B. zou schenden, derhalve in rechte faalt en door de arbeidsrechtbank met reden van de hand gewezen werd;

2. Schending van het civiel recht

Overwegende dat artikel 74 van het algemeen reglement van 21 december 1967 genomen werd ter uitvoering van het K.B. nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, inzonderheid artikel 31, dat onder meer aan de Koning opdracht geeft te bepalen onder welke voorwaarden een deel van het rustpensioen aan de feitelijk of de van tafel en bed gescheiden echtgenoten wordt toegekend;

dat het K.B. nr. 50 kracht van wet heeft aangezien het werd genomen op basis van de Wet van 31 maart 1967 tot toekenning van bepaalde machten aan de Koning ten einde de economische heropleving, de bespoediging van de regionale reconversie en de stabilisatie van het begrotingsevenwicht te verzekeren, waarvan artikel 1, 9°, aan de Koning opdroeg de verschillende wetgevingen op de pensioenen der loontrekkende en weddetrekkende arbeiders (werklieden, bedienden, mijnwerkers en zeevarenden) te herzien en te harmoniseren;

dat in de toenmalige stand van zaken reeds voorschriften voorhanden waren welke, op dezelfde wijze als heden, in de toekenning van een deel van het rustpensioen aan de feitelijk gescheiden echtgenoten bij afwijking van de civielrechtelijke regeling voorzagen: aldus artikel 6, 3°, van de Wet van 21 mei 1955 op het rust- en overlevingspensioen voor arbeiders en artikel 8, 3°, van de Wet van 12 juli 1956 op het rust- en overlevingspensioen voor bedienden;

dat artikel 31 van het K.B. nr. 50 bijgevolg niet buiten de perimeter van de toewijzing van machten aan de Koning gaat; dat het immers voldoende is dat een bepaling zoals de bovenvermelde zich in een van de gefusioneerde wetgevingen bevond, aangezien de opdracht tot harmonisering inhoudt dat elementen van een der wetten op het geïntegreerd systeem uitgebreid kunnen worden;

dat artikel 74 van het uitvoeringsbesluit van 21 december 1967 dus de nodige wettelijke grondslag heeft;

3. Schending van de Grondwet

Overwegende ten slotte dat partij C. tevergeefs opwerpt dat de omstreden sociaalrechtelijke regeling ongrondwettelijk zou zijn omdat zij tegen het gelijkheidsbeginsel zou indruisen; dat hierbij dient te worden opgemerkt dat, nu deze regeling wettelijk is, het Hof overeenkomstig de desaanstaande heersende rechtspraak zich, hoe dan ook, niet ervan zou mogen onthouden ze toe te passen; dat overigens blijkt dat ze beantwoordt aan de criteria die door de rechtscollages worden aanvaard in de gevallen waar zij de toetsing aan de Grondwet tot hun bevoegdheid rekenen;

dat aan de gelijkheid van behandeling immers geen afbreuk wordt gedaan door onderscheidingen die op objectieve normen steunen, door geen grondwettelijke of internationale regel verboden worden en niet willekeurig zijn;

dat de toekenningsvoorwaarden van de pensioenen voor werknemers ongetwijfeld met deze regels overeenstemmen en dat men inzonderheid het stelsel van de splitsing voor feitelijk gescheiden echtgenoten geenszins willekeurig kan noemen;

dat deze regeling inderdaad op het traditioneel inzicht

in de doelstellingen van de maatschappelijke zekerheid berust, namelijk de waarborg van bestaansmiddelen op een forfaitaire basis, onafhankelijk van de schuldbegrippen van het civielrecht ;

dat het Hof de opvatting van partij C. derhalve ook op dit punt niet kan delen ;

Overwegende dat betrokkene geen andere bezwaren naar voren brengt ; dat hij namelijk niet betoogt dat zijn vrouw zich niet in de voorwaarden van artikel 74 van het algemeen reglement zou bevinden ;

Overwegende dat uit dit alles volgt dat het bestreden vonnis en meteen de administratieve beslissing in kwestie bekrachtigd dienen te worden) ; (...)

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

2e KAMER — 25 JUNI 1976

Voorzitter : de h. Lannie

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Deluster en Kerremans

Advocaat-generaal : de h. Wildiers

Advocaten : mrs. Boonen loco Van Vliet, en Lebègue loco Depret

Arbeidsovereenkomst bedienden—Overeenkomst voor onbepaalde tijd—Opzeggingsvergoeding—Bestanddelen—Enkel en dubbel vakantiegeld—Percentage.

De opzeggingsvergoeding is gelijk aan de lopende wedde, vermeerderd met alle voordelen en verdiensten waarop de bediende aanspraak gehad zou hebben indien de gepaste opzeggingstermijn was nageleefd.

Bijgevolg omvat de lopende wedde niet reeds het enkel vakantiegeld en dient bij de berekening van het basisbedrag van de vergoeding zowel het percentage van het enkel als van het dubbel vakantiegeld toegevoegd te worden, d.i. 12 (thans 14) pct.

V. t/ N.V. E.

(...)

Overwegende dat appellant in dienst was van geïntimeerde van 25 juli 1969 tot 28 september 1973, waarop door geïntimeerde een einde werd gemaakt aan de arbeidsovereenkomst, met uitbetaling van 10 maanden opzeggingsvergoeding of 518.560 fr. ($46.300 \text{ fr.} \times 10 + 12\%$ van deze som, voor enkel en dubbel vakantiegeld) ;

Overwegende dat appellant hiermede geen genoegen nam en zowel het basisbedrag voor de berekening van de opzeggingsvergoeding, als de duur van de opzeggingsstermijn betwist en hiertoe aanvullende bedragen vordert, evenals betaling van 22.224 fr. vakantiegeld ;

Basisbedrag voor de berekening van de opzeggingsvergoeding

Overwegende dat geen betwisting bestaat over het bruto maandelijks loon of 46.300 fr. ;

Overwegende dat hieraan dient te worden toegevoegd

het niet betwist werkgeversaandeel in de groepsverzekering of 2.479 fr. ;

Overwegende dat ook de jaarlijkse gratificatie in het basisbedrag berekend dient te worden voor een bedrag van 4.666 fr. ;

Overwegende dat deze gratificatie inderdaad regelmatig betaald werd, dus ingevolge een gewoonte en zoals bedongen in artikel 3 van de arbeidsovereenkomst, en berekend volgens een economisch criterium zodat zij in 1970 25.000 fr., in 1971 50.000 fr., in 1972 52.000 fr., en in september 1973 pro rata temporis 56.000 fr. beliep ;

Overwegende dat aldus reeds een basisbedrag bereikt wordt van $46.300 + 2.479 + 4.666 = 53.445 \text{ fr.}$;

Overwegende dat op dit laatste bedrag nog het vakantiegeld à 12 % (enkel en dubbel vakantiegeld) dient te worden berekend en toegevoegd of $53.445 + 6.413 = 59.858 \text{ fr.}$;

Overwegende dat de werkgever gehouden is tijdens de opzeggingstermijn van artikel 15 van de Wet op het bediendencontract aan de bediende alle voordelen toe te kennen waartoe hij krachtens het bestaan van de overeenkomst verplicht is ;

Overwegende dat de werkgever aldus verplicht is tot de uitkering van het gewoon en van het dubbel vakantiegeld, toegekend door artikel 46 van het Koninklijk Besluit van 30 maart 1967, wat het noodzakelijk gevolg is van het bestaan van het bediendencontract (Cass., 23 maart 1953, *Pas.*, 1953, 560, *J.T.*, 445 ; 4 februari 1955, *R.W.*, 1954-55, 1548 ; 13 februari 1959, *B.A.*, 1959, 202) ;

Overwegende dat de verplichting opgelegd bij artikel 20 van de Wet op het bediendencontract, een alternatieve verplichting is welke ertoe strekt aan de bediende een forfaitaire schadevergoeding te waarborgen, die in alle opzichten gelijkwaardig dient te zijn aan al de voordelen en verdiensten waarop de bediende krachtens het bestaan van het bediendencontract ten overstaan van de werkgever, aanspraak gehad zou hebben, indien deze laatste, zoals de wet het hem in principe oplegt, een opzeggingstermijn nageleefd zou hebben ;

Overwegende dat de inhoud van de forfaitaire schadevergoeding wordt geregeld door artikel 20 zelf, namelijk de lopende wedde, dat is het bedrag van de laatste maandwedde en alle andere verdiensten verworven krachtens de overeenkomst ;

Overwegende dat volgens het beginsel vastgesteld in artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek, de overeenkomst niet alleen verplicht tot wat daarin uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot alle gevolgen die door de billijkheid, het gebruik of de wet aan de verbintenis, volgens de aard ervan, worden gegeven.

Overwegende dat de wetten en koninklijke besluiten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers de werkgever verplichten aan de bediende een vakantievergoeding te betalen waarvan het bedrag vastgesteld wordt op 12 % ingevolge artikel 46 van het Koninklijk Besluit van 30 maart 1967, dit ter uitvoering van artikel 9 van de gecoördineerde wetten van 28 juni 1971 betreffende de jaarlijkse vakantie ;

Overwegende dat hieruit volgt dat het vakantiegeld dat aan de bediende verschuldigd is, een krachtens de overeenkomst verworven verdienste is, die in aanmerking

dient genomen voor de berekening van de opzegvergoeding (Cass., 22 mei 1974, nr. 5069, Classes Moyennes du Hainaut t/ Wachel; Cass., 4 december 1974, nr. 1378, V.E.V. t/ Vinck);

Overwegende dat indien de opzeggingstermijn was nageleefd de bediende niet alleen zijn wedde genoten zou hebben maar ook 12 % vakantiegeld op de tijdens de opzeggingstermijn genoten wedde;

Overwegende dat derhalve met toepassing van artikel 20 van de Wet op het bediendencontract bij de berekening van de forfaitaire schadevergoeding, die de opzeggingsvergoeding toch is, rekening gehouden dient te worden met de forfaitair vastgestelde wedde, verhoogd met alle voordelen en verdiensten waarop de bediende aanspraak gehad zou hebben indien de opzeggingstermijn was nageleefd, d.i. met inbegrip van 12 % vakantiegeld;

Overwegende dat de eerste rechter oordeelde dat de wedde slechts verhoogd kon worden met het dubbel vakantiegeld, zijnde 6,25 % en niet 6 % zoals verkeerdelijk werd bepaald, en dit om de reden dat het enkel vakantiegeld vervat zou zijn in de lopende wedde;

Overwegende dat het arbeidshof deze zienswijze niet kan delen om de reden dat uit de toepassing van artikel 12quinquies van de Wet op het bediendencontract blijkt dat de wedde die de bediende nog verdiend zou kunnen hebben was de opzeggingstermijn in acht genomen, een effectieve wedde geweest zou zijn die niet als enkel vakantiegeld in aanmerking zou kunnen komen, daar de opzeggingstermijn ophoudt te lopen in geval van schorsing van de uitvoering van de overeenkomst wegens jaarlijkse vakantie;

Overwegende dat hieruit dient te worden besloten dat ook de lopende wedde die voor de berekening van de schadevergoeding in aanmerking komt alleen wedde vertegenwoordigt en geenszins het enkel vakantiegeld includeert;

Overwegende dat het hof dan ook van oordeel is dat bij de berekening van het basisbedrag van de vergoeding rekening dient te worden gehouden met 12 % vakantiegeld als verdienste verworven krachtens de overeenkomst;

Overwegende dat als basisbedrag voor de berekening van de opzeggingsvergoeding dient te worden genomen per maand 59.858 fr.;

(...)

NOOT—Zie in dit nummer het artikel van F. DELUSTER, "Moet in het basisbedrag van de aan een bediende toekomende opzeggingsvergoeding 14 pct vakantiegeld worden opgenomen?"

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL
14e KAMER — 5 MEI 1976

Voorzitter : de h. van Malderen
Rechters : de h. Verbaet en mevr. Viérin
Openbaar ministerie : de h. Huenens
Advocaten : mrs. J.M. Lefèvre loco A. Leva en J. van Besien loco G. Dal

Echtscheiding—Omzetting scheiding van tafel en bed

in echtscheiding—Voorwaarden—Gevolgen : alimentatie ; inkomstendelegatie—Gerechtskosten.

1. Bij een vordering tot omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding kan het bewijs dat de partijen feitelijk gescheiden blijven leven, o.m. geleverd worden door het voorleggen van attesten uit de bevolkingsregisters.

2. Bij het onderzoek van de vordering tot omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding neemt de rechtbank alle omstandigheden in acht. Ze hecht o.m. belang aan het feit dat na een lange periode van scheiding (in casu 25 jaar) geen hoop op verzoening meer bestaat.

3. Het nieuwe art. 301bis B.W. (mogelijkheid tot toepassing van art. 218 B.W. op de uitkering na echtscheiding, sinds de Wet van 9 juli 1975) is van toepassing op de uitkering waartoe de onschuldige echtgenoot gerechtigd is bij omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding.

4. Bij omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding, dient, voor de bepaling van het bedrag van de uitkering, rekening gehouden te worden met de vermogenstoestand van de partijen op het ogenblik van de aanvraag tot omzetting en niet met die ten tijde van de uitspraak van de scheiding van tafel en bed.

5. Indien degene die de omzetting vordert de echtgenoot is tegen wie de scheiding van tafel en bed is toegestaan, vallen de gerechtskosten van de vordering tot omzetting te zijnen laste.

S. t/ L.

I. Hoofdeis

Overwegende dat de vordering ertoe strekt de scheiding van tafel en bed, uitgesproken bij vonnis van 17 oktober 1950 van de 15e kamer van deze rechtbank, te doen omzetten in echtscheiding;

Overwegende dat bij voormeld vonnis de scheiding van tafel en bed uitgesproken werd tussen partijen ten nadele van huidige eiser op hoofdeis op grond van overspelige betrekkingen van laatstgenoemde, zodat verweerster terecht vraagt dat de echtscheiding ten nadele van huidige eiser op hoofdeis uitgesproken wordt;

Overwegende dat ten tijde van voormeld vonnis er geen verplichting bestond tot overschrijving van de scheiding van tafel en bed in de registers van de burgerlijke stand (zie de latere Wetten van 14 februari 1957 en 20 juli 1962; zie ook : M. Puelinckx-Coene, "De echtscheidingswetgeving in evolutie", R.W., 1971-72, 1440);

Overwegende dat uit de overgelegde bevolkingsattesten blijkt dat partijen sinds 27 november 1950 tot heden feitelijk gescheiden zijn blijven leven, hetgeen niet betwist wordt;

Overwegende dat met inachtneming van alle omstandigheden o.m. het feit dat er geen hoop op verzoening meer bestaat na 25 jaar feitelijke scheiding en dat verweerster zich gedraagt naar de wijsheid van de rechtbank, er aanleiding toe bestaat de hoofdeis ontvankelijk en gegrond te verklaren;

II. Tegeneis

Overwegende dat eiseres op tegeneis een onderhouds-

geld vordert na echtscheiding en ter zake de bevestiging vraagt van het beschikkend gedeelte van het arrest van het Hof van Beroep te Brussel, 3e kamer, van 26 maart 1975, waarbij huidige verweerder op tegeneis veroordeeld werd om 8.000 fr. per maand, geïndexeerd, te betalen met machtiging tot loondelegatie;

Overwegende dat verweerder op tegeneis tevergeefs de indexerings betwist, daar deze sinds de Wet van 9 juli 1975, die art. 301, § 2, invoerde, eenvoudig door de rechtbanken vastgesteld dient te worden (zie ook Cass., 27 februari 1975, R.W., 1974-75, 2521);

Dat het overigens bij toepassing van art. 301bis van laatstgenoemde wet aan de rechtbank toegelaten is de uitkering tot onderhoud na echtscheiding vast te stellen in de vorm van een delegatie op de inkomsten van de andere echtgenoot bij toepassing van art. 218 B.W.;

Overwegende dat verweerder op tegeneis niet bewijst dat er een noemenswaardige wijziging ingetreden is in zijn inkomsten en mogelijkheden sinds voormeld arrest, zodat de termen ervan in beginsel bevestigd dienen te worden zowel wat het quantum en de indexerings als wat de loondelegatie betreft, te meer daar — in strijd met wat verweerder op tegeneis voorhoudt — bij de bepaling van de hoegrootheid van het uit te keren onderhoudsgeld rekening moet worden gehouden met de toestand van partijen op het ogenblik van de aanvraag tot omzetting en niet met die ten tijde van de uitspraak van de scheiding van tafel en bed;

Overwegende ten slotte dat verweerder op tegeneis niet bewijst dat eiseres op tegeneis een pensioen geniet; dat derhalve de tegeneis gegrond is;

(...)

NOOT—1. Volgens gevestigde cassatierechtspraak is er geen inkomstendelegatie mogelijk na scheiding van tafel en bed omdat er dan geen "huishouding" meer bestaat.

De gevestigde rechtspraak, gecombineerd met de nieuwe regeling vervat in art. 301bis B.W., leidt tot een onlogische toestand: tijdens het huwelijk kan — dank zij de brede interpretatie van het begrip "huishouding" of in toepassing van art. 1280 Ger.W. — inkomstendelegatie bekomen worden; vanaf de scheiding van tafel en bed bestaat die mogelijkheid niet meer (tenzij een proces tot echtscheiding hangende is); komt het tot echtscheiding, dan behoort de inkomstendelegatie weer tot de mogelijkheden sinds de Wet van 9 juli 1975.

Aan deze toestand zal gelukkig een einde worden gemaakt door de nieuwe Wet Huwelijksvermogensrecht, die in art. 221 (aanpassing van het huidige art. 218 B.W.) de inkomstendelegatie als mogelijke sanctie biedt voor het niet bijdragen in de lasten van het huwelijk.

Het blijft o.i. nochtans te betreuren dat de inkomstendelegatie (of een nog verderreikende maatregel, zoals de *paie-ment direct* van de nieuwe Franse wetgeving?) niet beschikbaar is in al die gevallen waar een onderhouds- of bijdrageverplichting geconcretiseerd wordt door een gerechtelijke veroordeling (ook tussen niet-gehuwde ouders, ook tussen verwanten, bij toepassing van art. 340 b B.W.).

2. Het is zeker juist te stellen dat de vermogenstoestand van partijen (inclusief de "mogelijkheden" van de echtgenoot-schuldeiser) waarmee rekening gehouden moet worden bij het bepalen van de uitkering, moet worden bekeken op het tijdstip van de omzetting, niet van de scheiding van tafel en bed. Die formule mag evenwel tot geen verwarring aanleiding geven: het maximum bedrag waarop de echtgenoot-eiser recht heeft is datgene wat vereist is om betrokkene in staat te stellen een leven te leiden op het niveau dat het zijne was tijdens het *gemeenschappelijk leven*.

J. Pauwels

VREDEGERECHT TE BRASSCHAAT

1 SEPTEMBER 1976

Rechter: de h. De Bièvre

Advocaten: mrs. Dierckxsens en van Doosselaere

Verzekering—Motorrijtuigen—Nederlands voertuig—Ongeval in België veroorzaakt door dief van het voertuig—Vergoedingsverplichting van het Belgisch Bureau.

Een Italiaan heeft op Belgisch grondgebied een verkeersongeval veroorzaakt met een in Nederland ingeschreven en gestald voertuig, dat hij gestolen heeft.

Krachtens art. 2, § 2, W. van 1 juli 1956 (gewijzigd bij W. van 4 juli 1972), is het Belgisch Bureau van de Autoverzekeraars verplicht de schade te vergoeden, daar die verplichting blijft bestaan zelfs als de verzekeringsplicht niet is nagekomen. Daaraan doet niet af dat het ongeval met een gestolen voertuig veroorzaakt werd.

L. t/ Belgisch Bureau van de Autoverzekeraars

(...)

Aangezien niet betwist wordt dat het voertuig van aanlegger op 16 februari 1974 op het grondgebied van ons kanton werd aangereiden door een in Nederland ingeschreven en gestald voertuig, dat bestuurd werd door een Italiaan die het de dag tevoren gestolen had;

Aangezien aanlegger enkel materiële schade opliep, zulks ten bedrage van 4.750 fr.;

Aangezien hij aanvoert dat verweerder tot het vergoeden dezer schade is gehouden overeenkomstig de Wet van 4 juli 1972, in werking getreden op 1 april 1973 (K.B. 25 juni 1973), waarbij art. 2, § 2, van de Wet van 1 juli 1956 op de verplichte verzekering van motorvoertuigen wordt gewijzigd; dat dit nieuwe artikel immers een vergoedingsplicht ten laste van het Belgisch Bureau van de Autoverzekeraars legt, "zelfs als de verzekeringsplicht niet is nagekomen";

Aangezien verweerder hiertegen aanvoert dat art. 3, lid 1, in fine, van de Wet van 1 juli 1956 bepaalt dat geen dekking verschuldigd is voor gestolen wagens en zij derhalve tot niets is gehouden;

Aangezien verweerder hierbij uit het oog verliest dat art. 3 enkel omschrijft aan welke voorwaarden de *door de eigenaar* van een voertuig verplicht af te sluiten verzekering moet voldoen (en van deze verzekeringsplicht de aansprakelijkheid van een eventuele dief uitsluit), terwijl het nieuwe artikel 2, § 2, in fine, een afzonderlijke verbintenis schept in hoofde van het Bureau als dusdanig;

Aangezien er derhalve geen tegenspraak en zelfs geen verband bestaat tussen deze twee wetsvoorschriften, en de argumentatie van verweerder verworpen dient te worden;

(...)

MILITIERAAD DER PROVINCIE

WEST-VLAANDEREN

10 SEPTEMBER 1975

Voorzitter: de h. Fraeys

Militie—Vrijlating—Twee broederdiensten—Gelijkgestelde broederdienst van adoptief vader.

Een dienstplichtige kan, ten einde vrijlating van de militaire dienst op grond van art. 12, § 1, 5°, Dienstplichtwetten te verkrijgen, als twee broederdiensten aanvoeren, enerzijds een werkelijke broederdienst van een broer uit zijn oorspronkelijke familie, anderzijds een gelijkgestelde broederdienst van zijn adoptief vader.

Guy W.-de G.

Overwegende dat Ivan W., broeder van de dienstplichtige, voldaan heeft aan de wetsvoorschriften op de militieverplichtingen en op 29 oktober 1964 met onbepaald verlof geplaatst werd;

Overwegende dat bij vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Veurne van 28 mei 1964 de aanneming van verzoeker door de genaamde René de G. bij akte op 23 april 1964 verleden voor de Vrederechter van het kanton Veurne, bekrachtigd werd en op 31 juli 1964 overgeschreven werd in de boeken van de burgerlijke stand der stad Veurne met kanttekening naast de geboortakte van de dienstplichtige vermeldende dat hij voortaan als familienaam dragen zal "W.-de G.";

Overwegende dat de kinderaanneming een akte is die tussen twee personen op fictieve wijze de verhouding van vaderschap in het leven roept, zonder nochtans de verhoudingen die uit de werkelijke afstamming voortvloeien uit te wissen;

dat de aangenomen Guy W.-de G., verzoeker, broeder van Ivan W. voornoemd, derhalve door adoptie geïntegreerd werd in het gezin van de adoptant en als adoptief kind gelijkgesteld is met een wettig kind in dezels familie omvattende de adoptant, de geadopteerde en diens afstammelingen, zonder dat hij alle banden met zijn oorspronkelijke familie heeft verloren;

dat van dit beginsel slechts afgeweken wordt wanneer een wetsbepaling er uitdrukkelijk van afwijkt, wat inzake art. 12, § 1, 5°, der gecoördineerde Dienstplichtwetten niet het geval is;

Overwegende dat de vrijlating van de militaire dienst op morele grond van art. 12, § 1, 5°, der gecoördineerde Dienstplichtwetten gegrond is op de overweging dat het gezin reeds zijn bijdrage aan de werwing van het Belgisch Leger of aan het Vaderland heeft verleend;

Overwegende dat de adoptief vader van de dienstplichtige het statuut van politiek gevangene bezit en als politiek gevangene een gevangenschap van minstens zes maanden heeft ondergaan;

Besluit: aangezien verzoeker zich derhalve kan beroepen op twee broederdiensten in de zin van art. 12, § 1, 5°, der Dienstplichtwetten, verleent aan voornoemde dienstplichtige, met de lichte 1976, de vrijlating van de militaire dienst, op morele grond, krachtens art. 12, § 1, 5°, der op 30 april 1962 gecoördineerde Dienstplichtwetten, gewijzigd bij art. 1, 1°, der Wet van 30 juli 1974, als hebbende twee broederdiensten.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 26 mei 1976

Werkloosheid—Recht op uitkering—Gebrek aan aanvraag—Beslissing van directeur van gewestelijk bureau—Nietigheid—Gevolg.

In tegenstelling tot de beslissing van de directeur van het gewestelijk bureau van de R.V.A., eiser tot cassatie, zegt het bestreden arrest (Arbh. Gent, afd. Brugge, 11 april 1974) voor recht dat verweerster geacht wordt werkloos te zijn in een volledige dienstbetrekking en dat zij bijgevolg recht heeft op werkloosheidsuitkeringen vanaf haar aanvraag op 11 januari 1973 om de redenen dat, indien al uit de beslissing van de directeur volgt, dat verweerster een aanvraag om werkloosheidsuitkering heeft ingediend op 11 januari 1973, het dossier geen enkel document bevat dat kan gelden als uitkeringsaanvraag, zodat de beslissing van de directeur nietig is, en nu bij gebrek aan regelmatige aanvraag deze beslissing gelijkstaat met een herziening door de directeur van het recht van verweerster op werkloosheidsuitkering, hij dit had moeten vermelden in zijn beslissing en hij er geen terugwerkende kracht aan mocht verlenen.

In het tweede onderdeel van zijn cassatiemiddel voert eiser aan, dat indien, zoals het arbeidshof beslist, de directeur van het gewestelijk bureau geoordeeld heeft zonder dat een uitkeringsaanvraag regelmatig voor hem aanhangig werd gemaakt, zodat de beslissing op basis van art. 174 van het K.B. van 20 december 1973 nietig zou zijn, het arrest, dat het beroepen vonnis bevestigt en aldus aan verweerster het recht op werkloosheidsuitkering toekent, door hetzelfde gebrek aangeast is.

Dit onderdeel van het middel is gegrond:

"Overwegende dat het arrest oordeelt dat de beslissing van de directeur van het gewestelijk bureau over het recht op uitkering genomen ter uitvoering van artikel 174 van het koninklijk besluit van 20 december 1963, nietig is om de reden dat geen uitkeringsaanvraag werd ingediend; dat het voorts oordeelt dat, in zoverre de directeur verweersters recht op uitkering heeft herzien overeenkomstig artikel 176 van hetzelfde besluit, hij dit in zijn beslissing had moeten vermelden en hij geen terugwerkende kracht aan deze herziening kon verlenen;

"Overwegende dat het arrest, door bevestiging van het beroepen vonnis, zelf over het recht op werkloosheidsuitkering beslist op grond van voormeld artikel 174 doch zonder enige uitkeringsaanvraag;

"Dat noch uit de nietigheid van een beslissing genomen ter uitvoering van genoemd artikel 174, noch uit een onregelmatige herziening voortvloeit dat verweerster recht op werkloosheidsuitkering heeft."

(Voorzitter: de h. Naulaerts—Raadsheer-rapporteur: de h. Janssens—Advocaat-generaal: de h. Lenaerts—Advocaat: mr. Simont—In de zaak: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening t/ Van M.).

Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt (3e Kamer), 10 december 1975

Arbeidsongeval—1. Berekening van de vergoedingen—Loon doorbetaald door werkgever—Geen invloed—2. Verband met de gemeenrechtelijke schadeloosstelling—Ongeval op de weg van het werk—Recht op verschil—Berekening.

De arbeidsongeschiktheid van B., getroffen door een ongeval op de weg van het werk, was door de correctionele rechtbank op 45% geëvalueerd en hem was een gemeenrechtelijke vergoeding toegekend van 630.000 fr., tot dekking van zowel de morele als de materiële schade. Daarop had B. de arbeidsongevallenverzekeraar gedagvaard tot betaling van het verschil tussen de gemeenrechtelijke en de forfaitaire vergoeding; om dit verschil te berekenen had hij de gemeenrechtelijke vergoeding voor drie vierde aan de morele en voor een vierde aan de materiële schade toegeschreven. De Arbeidsrechtbank te Tongeren had deze verdeelsleutel aanvaard, maar de arbeidsongevallenverzekeraar stelde hoger beroep in, aanvoerende, in hoofdde, dat de arbeidsrechtbank geen forfaitaire vergoeding had mogen toekennen omdat de werkgever de uitbetaling van het volledige loon handhaafde en, subsidiair, dat de verdeelsleutel niet aan de realiteit beantwoordde.

Over het eerste punt overweegt het arbeidshof:

"Overwegende dat de Arbeidsongevallenwet onder meer beoogt een schadeloosstelling te verlenen aan de getroffen

die op blijvende wijze werd aangetast in zijn vermogen om op de algemene arbeidsmarkt te verdienen; dat het behoud van de arbeidsplaats of de bezoldiging, die aan betrokkene op het ogenblik der feiten toekwam, niet ter zake dienend is; dat in casu niet is aangetoond dat de doorbetaling van het loon als een voorschot op de forfaitaire vergoedingen werd gestipuleerd."

Over het tweede:

"Overwegende dat Gevalik in ondergeschikte orde aanvoert dat de in gemeen recht ontvangen vergoeding voor de helft dus ten belope van 315.000 fr. aan de dekking van de materiële schade toegeschreven zou moeten worden; dat genoemde, vermengde vergoeding immers met een bedrag van 14.000 fr. per punt arbeidsongeschiktheid overeenstemt, terwijl de rechtspraak in 1970 niet méér dan 7.000 fr. per punt voor morele schade toekende; dat, bij wijze van voorbeeld, het Hof van Beroep te Antwerpen, nog in een arrest van 7 april 1975, de morele schade op 5.000 fr. per punt berekende (*Limburgs Rechtsleven*, 1975, 133);

"Overwegende dat, bij een grote blijvende arbeidsongeschiktheid zoals in het onderhavige geval, de materiële schade belangrijker mag worden geacht dan de morele, behoudens gegevens die een afwijkende beoordeling toelaten; dat B. terecht erop wijst, dat de in gemeen recht toegekende vergoeding de materiële schade slechts gedeeltelijk dekt; dat hij de door Gevalik vermelde rechtspraak niet in concreto aanvecht; dat het bijgevolg billijk voorkomt, de toegekende vermengde vergoeding voor de helft aan de materiële schade toe te schrijven."

(Voorzitter: de h. Romain—Raadsheren in sociale zaken: de hh. Spaas en Smeets—Advocaten: mrs. Byvoet en Bouveroux—In de zaak: Gevalik t/ B.)

NOOT—Over de verplichtingen van de arbeidsongevalverzekeraar bij loondoorbetaling vanwege de werkgever, zie: J. VAN LANGENDONCK en D. SIMOENS, "De rechtspraak van de arbeidsgerechten over sociale zekerheid", *B.T.S.Z.*, 1975, 213.

Rb. Brussel (14e Kamer), 26 mei 1976

Afstamming—Erkenning van natuurlijk kind—Betwisting—Vordering ingesteld tegen de erkenner, niet tegen het kind—Niet ontvankelijk.

De eis strekt tot nietigverklaring van de erkenning van het natuurlijk kind M.M., geboren te Brussel op 13 mei 1964. Eiseres heeft de erkenner gedagvaard en zij laat gelden dat zij er qualitate qua belang bij heeft de erkenning op grond van art. 334 B.W. te betwisten. De rechtbank verklaart de vordering niet ontvankelijk om de volgende redenen:

"Overwegende dat de zoon M. ook belang heeft bij deze procedure en, hoewel hij geen partij is in het geding, de rechtspleging ook tegen hem ingeleid diende te zijn om het mogelijk te maken dat zijn belangen regelmatig door een wettelijke vertegenwoordiger behartigd worden;

"Overwegende dat in casu de belangen van verweerder en die van voormelde M. tegenstrijdig zijn, zodat laatstgenoemde door een voogd ad hoc, door de familieraad aan te stellen, vertegenwoordigd dient te worden (*De Page*, I, nr. 1149; *Nov.*, II, v° "Paternité et filiation", nr. 303; cf. Hof Brussel, 8 februari 1971, *R.W.*, 1970-71, 1380; Rb. Brussel, 3 mei 1971, *R.W.*, 1972-73, 1960)."

(Voorzitter: de h. van Malderen—Rechters: mevr. Vié-

rin en Deldycke—Openbaar ministerie: de h. Huenens—Advocaat: mr. Lens—In de zaak: De P. t/ T.).

NOOT—Sinds de W. 1 juli 1974 over het ouderlijk gezag kan zowel de moeder als de vader de minderjarige in rechte vertegenwoordigen. De oudere rechtspraak over de vraag wie het kind vertegenwoordigen moet in een geschil tot betwisting van de (vaderlijke) erkenning (laten we aanstippen dat de in de beslissing vermelde rechtspraak de vervanging betreft van de voogd, wiens belangen strijdig zijn met die van de pupil inzake verdeling, en de vraag of de toeziende voogd in die zelfde veronderstelling vervangen behoort te worden) is nog slechts zeer gedeeltelijk bruikbaar, aangezien ze er niet van uitgaat dat de moeder de minderjarige in voorkomend geval kan vertegenwoordigen (vgl. Rb. Brussel, 14 december 1852, *B.J.*, 1853, 782; Rb. Brussel, 1 maart 1921, *J.T.*, 1921, 499; *P.P.*, 1921, 340; Rb. Luik, 3 november 1955, *Jur. Liège*, 1955-1956, 110).

Thans, menen we, kan de moeder het kind vertegenwoordigen, tenzij zijzelf eiseres is in het geding of indien in concreto verondersteld kan worden dat haar belangen strijdig zijn met die van het kind (vgl. *DE PAGE*, I, nr. 1149, blz. 1204, noot 9, en II, nr. 4bis).

J.P.

Arbrb. Tongeren (2e Kamer), 31 oktober 1975

Arbeidsovereenkomst bedienden—Einde van de overeenkomst—Eenzijdige beëindiging—Overeenkomst voor onbepaalde tijd—Opzeggingstermijn van vijf jaar bedongen ten voordele van bediende—Geldigheid.

Aanlegger was in dienst van verweerder vanaf 1 juni 1972 als verkoper van vrachtwagens. Het op 21 november 1971 gesloten schriftelijk contract bepaalde een opzeggingstermijn van vijf jaar ten voordele van de bediende.

Op 27 december 1973 evenwel verbreekt de werkgever de arbeidsovereenkomst op grond van "overmacht".

Aanlegger dagvaardt op 25 februari 1974 tot betaling van een vergoeding berekend op basis van de in de overeenkomst vastgestelde termijn van vijf jaar.

De rechtbank verworpt de overmacht en beslist omtrent de opzeggingstermijn:

"Verweerder meent dat deze bepaling indruist tegen artikel 15 van de wet op het bediendencontract, omdat de overeenkomst dateert van vóór de opzegging. Artikel 15 van de wet van 21 november 1969 beschermt de bediende op het ogenblik dat hij de overeenkomst tekent, of tijdens de uitvoering van deze overeenkomst, tegen willekeur van de werkgever. Wanneer de werkgever vóór de opzegging (duidelijk met de bedoeling de beste werknemer aan te trekken) grotere voordelen bedongen heeft, dan blijven deze verworven. Deze interpretatie blijkt uit de voorbereidende parlementaire werkzaamheden en uit de algemene rechtspraak (*Trib. Trav. Brux.*, 25 september 1972, *De Meyer t/ Haseldonckx*, en *Trib. Trav. Brux.*, 4 december 1972, *Laurent t/ Institut St. Thomas*)."

(Voorzitter: de h. Driessen—Rechters in sociale zaken: de hh. Broothaerts en Malaise—Advocaten: mrs. Van den Abele, loco Vanhille, en Schollaert—In de zaak: P. t/ p.v.b.a. "D. & V. M.)

NOOT—Hoger beroep werd ingesteld.

WETGEVING

De uitvoering van de Wet van 17 juli 1975 op de jaarrekeningen van de ondernemingen

1. In het *Staatsblad* van 19 oktober 1976 verscheen het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen. Dit besluit werd genomen ter uitvoering van de artt. 4, 6e lid, 7, 4e lid, 10 en 11, 2e lid, die respectievelijk aan de Koning machten verlenen om:

- de inhoud en de indeling van een als minimum geldend genormaliseerd plan te bepalen en wat de erin opgenomen rekeningen moeten bevatten en hoe zij werken;

- de maatstaven te bepalen voor de inventarisering alsook de vorm en de inhoud van de jaarrekeningen voor te schrijven;

- de vorm en de inhoud te bepalen van de balansen en winst- en verliesrekeningen die krachtens de wet moeten worden neergelegd of bekendgemaakt, met inbegrip van de bijlage;

- de krachtens de vorige artikelen bepaalde voorschriften aan te passen aan de grootte van de ondernemingen, naar het aantal tewerkgestelde loontrekkenden, het omzetcijfer exclusief BTW en het balanscijfer.

2. De bepalingen van het besluit zijn, naar luid art. 1, niet toepasselijk op de ondernemingen bedoeld in de artt. 12 en 16, § 1 en § 2, tweede lid, van de Wet van 17 juli 1976. Dit zijn de ondernemingen die jaarlijks gemiddeld niet méér dan 50 werknemers in dienst hebben, een omzetcijfer hebben voor het jongste boekjaar van minder dan 50 miljoen frank exclusief BTW en waarvan het balanscijfer, bij het einde van het boekjaar, niet hoger ligt dan 25 miljoen frank. Deze drie voorwaarden moeten cumulatief verwezenlijkt zijn.

Het besluit is verder niet toepasselijk op bepaalde in art. 16, § 1, bedoelde kredietinstellingen, op banken, private spaarkassen en op ondernemingen, onderworpen aan de Wet van 10 juni 1964 of aan het K.B. nr. 64 van 10 november 1964.

Ook de op grond van de wetgeving betreffende de controle op de verzekeringsondernemingen door de Koning toegelaten ondernemingen zijn er niet aan onderworpen.

Luidens art. 48 zijn de bepalingen van het besluit voor het eerst van toepassing op de jaarrekeningen afgesloten op het einde van het boekjaar dat ingaat na 31 december 1976.

Dit betekent dat de onderworpen ondernemingen, die hun boekhouding voeren volgens het kalenderjaar, hun jaarrekening per 31 december 1977 moeten voorstellen in overeenstemming met het koninklijk besluit, dus overeenkomstig de in de bijlage gepubliceerde schema's. De ondernemingen die anders dan per kalenderjaar afsluiten, b.v. voor een boekjaar dat van 1 augustus 1976 tot 31 juli 1977 loopt, zullen hun jaarrekening volgens de schema's, voor de eerste maal op de afsluitingsdatum van 31 juli 1978 moeten voorstellen.

3. De voorschriften inzake balansen berusten tot nog toe voornamelijk op de bepalingen uit het vennootschapsrecht, inzonderheid op de artt. 77 en 137 van boek I, titel IX van het Wetboek van Koophandel, waarvan men zich kan afvragen, in welke mate zij thans door het koninklijk besluit beïnvloed worden.

¹ Zie J. STEENBERGEN, "De boekhouding en de jaarrekeningen van de ondernemingen", R.W., 1975-76, 757; W. VAN HORENBEECK, "De penale aansprakelijkheid wegens overtreding van de wet met betrekking tot de boekhouding en de jaarrekeningen van de ondernemingen", *ib.*, 1965.

"Het recht inzake balansen en inventarissen werd", zo vermeldt het verslag aan de Koning², "tot hiertoe, voornamelijk opgevat in het raam van het vennootschapsrecht; het werd derhalve gericht, enerzijds, op het rekenschap geven aan de vennoten en op het bepalen van de winst die hun kon uitgekeerd worden, anderzijds, vermits de verantwoordelijkheid van de vennoten beperkt blijft tot het bedrag van hun inbreng, op de informatie van de schuldeisers met betrekking tot de consistentie van het maatschappelijk vermogen. Volgens deze zienswijze ligt het accent in hoofdzaak op de balans, op de waarderingen die ertoe leiden en op de waarde van de goederen die het gemeenschappelijk pand van de schuldeisers vormen zo deze goederen zouden gerealiseerd worden.

"Het besluit beantwoordt aan de fundamentele vereisten van het vennootschaps- en handelsrecht inzake informatie van de vennoten en van de derden over de consistentie van het patrimonium, door het voorschrijven van waarderingsregels en door de eis van een gedetailleerde balans, aangevuld met nadere inlichtingen in de toelichting. Het situeert ze evenwel in een ruimer perspectief waarbij rekening gehouden wordt met de economische en sociale betekenis van de ondernemingen en met hun functie in de maatschappij" (blz. 13460).

4. De in ons recht bekende "winst- en verliesrekening" (artt. 77 tot 80, 84 en 199 van boek I, titel IX Wetb. v. Koophandel), die nog als zodanig genoemd werd in art. 10 van de Wet van 17 juli 1975, wordt thans vervangen door een "resultatenrekening", zoals de Raad van State niet nagelaten heeft op te merken (blz. 13468).

Deze resultatenrekening zal het overwicht nemen op de balans want zij verwerft "een essentiële betekenis, even belangrijk zoniet belangrijker dan de balans. Men dient immers twee aspecten in het licht te stellen: enerzijds, de omvang en de samenstellende bestanddelen van het bruto-product welke de onderneming heeft tot stand gebracht, anderzijds, de bruto- of netto-inkomsten welke door de realisatie ervan konden uitgekeerd worden als vergoeding voor de factoren. Om deze reden heeft de Regering de voorkeur gegeven aan het eerste schema van de resultatenrekening voorzien door het ontwerp van de vierde richtlijn, dat de kosten volgens hun aard op het voorplan stelt, boven het tweede schema waarin de door de onderneming geschapen inkomsten niet aan het licht komen" (Verslag, blz. 13461).

Ook de bekende "exploitatie-rekening" wordt samen met de vroegere "winst- en verliesrekening" in de resultatenrekening opgenomen, een maatregel die o.i. positief is, daar hij naar meer duidelijkheid leidt door het afschaffen van de vroegere nogal moeilijke omschrijfbare afbakening.

5. Zoals wij reeds aangestipt hebben in onze bijdrage "De penale aansprakelijkheid wegens overtreding van de wet met betrekking tot de boekhouding en de jaarrekeningen van de ondernemingen"³ werden de termen "jaarrekeningen" en

² Als hierna m.b.t. het verslag aan de Koning of het advies van de Raad van State tussen haakjes verwezen wordt naar een bepaalde bladzijde, dan is dit een bladzijde van het *Belgisch Staatsblad* van 19 oktober 1976.

³ R.W., 1975-76, 1971, nr. 9.

"jaarrekening" tijdens de voorbereiding van de wet, door verschillende instanties door elkaar gebruikt, wat in feite storend was. In Nederland sprak men van de "Wet op de Jaarrekening van de Ondernemingen". Wij mogen nu constateren dat het koninklijk besluit systematisch "jaarrekening" gebruikt. Ook hadden wij de gelegenheid te wijzen op de Nederlandse wet, waarin de balans een onderdeel is van de jaarrekening, welk begrip naast de balans zowel de winsten verliesrekening als de toelichting op de balans en winsten verliesrekening omvat, een combinatie dus van drie stukken.

Wij hadden dit begrip gesteld tegenover de bepaling van de jaarrekeningen, zoals deze voorkomt in art. 7, 2e lid, van de Wet van 17 juli 1976: "Nadat de rekeningen in overeenstemming zijn gebracht met de gegevens van de inventaris worden zij samengevat in een *beschrijvende staat* die de jaarrekeningen vormt."

Artikel 2 van het koninklijk besluit neemt het Nederlands begrip van de jaarrekening over en brengt het als volgt in overeenstemming met de bestaande wettelijke bepaling: "De bij artikel 7 van de wet bedoelde jaarrekening omvat de balans, de resultatenrekening en de toelichting. Deze documenten vormen een geheel."

Uit het samenlezen van wet en besluit, ontstaan thans twee wel onderscheiden verplichtingen:

- het opstellen van de door de wet bedoelde beschrijvende staat, als afzonderlijk document;
- het opstellen van de door het K.B. opgelegde driedelige jaarrekening.

Wij willen hier even vooruitlopen op de bespreking van artikel 5 van het besluit, dat ertoe verplicht het rekeningstelsel van de onderneming zo op te vatten dat uit de balans van de rekeningen de door de wet bedoelde *beschrijvende staat* als vanzelf voortvloeit.

Uitdrukkelijk te vermelden is dat het begrip "balans van de rekeningen" niets gemeen heeft met het begrip "balans" n.l. de eerste component van de jaarrekening.

"Balans van de rekeningen" is te begrijpen als *definitieve* proef- en saldibalans, die het wiskundige evenwicht tussen al de verschillende saldi van de rekeningen aanduidt.

De Franse vertaling is hier duidelijker: men spreekt van "balance" en niet van "bilan".

Dit alles leidt tot de ontleding van de procedure tot vorming van de jaarrekening:

In een eerste stadium bestaat het rekeningstelsel dat door de onderneming (voorlopig nog vrij: art. 48, lid 2, van het besluit) opgesteld wordt en dat bij het einde van het boekjaar voert tot het afsluiten bij saldo van alle rekeningen die het bevat.

In een tweede stadium worden deze rekeningen in overeenstemming gebracht met de gegevens van de inventaris en leiden zij tot de door de wet bedoelde beschrijvende staat, die dan tevens de balans van de rekeningen is, bedoeld door art. 5 van het koninklijk besluit.

In een derde stadium zullen uit deze beschrijvende staat, die een afzonderlijk bestaand document moet zijn, de gegevens uitgesplitst worden die tot de balansvoorstelling en tot de opstelling van de resultatenrekening moeten leiden, die op hun beurt in de toelichting moeten worden besproken.

Op te merken valt dat de wet spreekt van "bijlage" terwijl het besluit dit begrip steeds weergeeft door "toelichting".

Bij wijze van synthese kan gezegd worden dat het niet toegestaan is de met de gegevens van de inventaris in overeenstemming gebrachte rekeningen rechtstreeks naar de jaarrekening over te brengen zonder over het nawijsbaar document te passeren dat *beschrijvende staat* heet.

6. Sommige bepalingen van het koninklijk besluit zijn uitermate technisch, bijzonder waar zij naar de verschillende opgelegde schema's verwijzen volgens welke de balans en de

resultatenrekening vanaf 31 december 1977 zal moeten voorgesteld worden.

Sommige van deze schema's mogen worden voorgesteld in scontrovorm (= in de vorm van rekeningen) of in staffelvorm (voortschrijdende rekening met telkens toegevoegde optelling of aftrekking).

Elke post van deze schema's heeft een eigen mechanografisch nummer, samengesteld uit vier cijfers. Volgens art. 7, moet dit cijfer in de rekeningen niet worden vermeld, behalve als de jaarrekening, met toepassing van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, bij de griffie van de handelsrechtbank wordt neergelegd (art. 37, lid 3).

Voorlopig begrijpen wij niet waarom de Regering haar toevlucht genomen heeft tot het invoeren van een mechanografische indeling, terwijl er in de tekst van de wet herhaaldelijk sprake is van een *boekhoudkundig plan* (slechte Nederlandse term voor "rekeningstelsel" — het koninklijk besluit zal verder spreken van "rekeningstelsel") ;

— art. 4, lid 5, van de wet: "De geopende rekeningen worden gepreciseerd in een boekhoudkundig plan dat aan de activiteit van de onderneming aangepast is. Dit boekhoudkundig plan wordt doorlopend (...) op de zetel (...) ter beschikking gehouden (...)";

— art. 4, lid 6: "De Koning bepaalt de inhoud en de indeling van een als minimum geldend genormaliseerd boekhoudkundig plan (...)";

— art. 7, lid 1: "(...) Deze inventaris volgt dezelfde indeling als het boekhoudkundig plan van de ondernemingen."

Niettegenstaande het feit dat het koninklijk besluit genomen werd, o.a. krachtens artikel 4, zesde lid, dat de Koning bevoegdheid verleent om de inhoud en de indeling van een als minimum geldend genormaliseerd plan op te leggen, komt men niet verder dan de bepaling van artikel 5: "Het rekeningstelsel van de onderneming moet zodanig worden opgevat of aangepast dat de balans en de resultatenrekening, zonder toevoeging of weglating, voortvloeien uit de balans van de rekeningen, opgemaakt na het in overeenstemming brengen, bedoeld in artikel 7, tweede lid, van de wet." Van het werkelijk rekeningstelsel zoals het oorspronkelijk begrepen werd blijft slechts de verplichting over om het te houden. Dit impliceert dan meteen de noodzakelijkheid om de indeling van het verplicht te houden rekeningstelsel, geordend in de beschrijvende staat met bijgaande rekeningnummers, te transponeren naar de even verplichte en anders gecodeerde nomenclatuur van de posten van balans, resultatenrekening en toelichting. Dit vergt grote extra-moeite en zal in veel ondernemingen slechts door middel van een computer kunnen geschieden.

7. Alvorens op de structuur van het koninklijk besluit nader in te gaan, wijzen we nog op art. 40, dat de bepalingen van het besluit van toepassing verklaart op de ondernemingen in vereffening, met het voorbehoud dat de oprichtingskosten volledig zijn afgeschreven, de overige activa naar hun waarschijnlijke realisatiewaarde worden teruggebracht en een voorziening werd gevormd voor de aan het personeel te betalen vergoedingen en voor de andere vereffeningskosten.

De Raad van State heeft in zijn advies (blz. 13468) vrij heftig op dit voorschrift gereageerd: "Artikel 40, dat de bepalingen van het besluit toepasselijk verklaart op de ondernemingen in vereffening, is een novum inzake vennootschapsrecht. Thans bepaalt de wet niet dat vennootschappen in vereffening een winst- en verliesrekening moeten neerleggen of bekendmaken. Voor die vennootschappen gelden alleen de verplichtingen die zijn opgelegd in artikel 187 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen." Dit komt er dus, volgens ons, op neer dat de door het koninklijk besluit opgelegde jaarrekening, voor de ondernemingen in vereffening die *naamloze vennootschap* zijn, beperkt blijft tot de balans.

Wat de andere vennootschappen betreft zouden, steeds vol-

gens art. 187 om het jaar enkel de uitslagen van de vereffening aan de algemene vergadering moeten worden onderworpen. Dit belet echter niet dat de voor te leggen afrekening naar inhoud en vorm, aan de bepalingen van het besluit zal moeten voldoen.

In dit verband zij opgemerkt dat de Regering de kritiek van de Raad van State aanvaardt waar zij schrijft (blz. 13464): "De tekst van het besluit houdt rekening met de suggesties en aanmerkingen van de Raad van State. De aanmerkingen in verband met het feit dat de gebruikte terminologie op bepaalde punten afwijkt van die van de basiswetgeving zullen worden opgevangen door een aanpassing van de wet die door de Regering aan het Parlement zal worden voorgelegd. Dit geldt eveneens voor de aanmerking bij artikel 40."

8. Het koninklijk besluit werd als volgt ingedeeld:	
Hoofdstuk I. — <i>Vorm en inhoud van de jaarrekening</i>	Art.
Deel I. — Algemene principes	2 - 6
Deel II. — Structuur van de jaarrekening	7 - 10
Deel III. — Bijzondere bepalingen m.b.t. de jaarrekening	11 - 14
Hoofdstuk II. — <i>Waarderingsregels</i>	
Deel I. — Algemene principes	15 - 19
Deel II. — Aanschaffingswaarde	20 - 23
Deel III. — Bijzondere regels	24 - 36
Hoofdstuk III. — <i>Vorm en inhoud van de balans en van de resultatenrekening die krachtens de wet moet worden neergelegd of bekendgemaakt</i>	37 - 39
Hoofdstuk IV. — <i>Diverse en overgangsbepalingen</i>	40 - 49

9. Een hoofdverplichting van de onderneming wordt in art. 3 van het besluit geformuleerd: de jaarrekening moet duidelijk worden opgesteld met inzicht, op de dag waarop het boekjaar wordt gesloten, in de samenstelling van haar activa en passiva, opbrengsten en kosten.

Aan deze bepaling wordt groot belang gehecht: het besluit zelf legt de verplichting op van de opgelegde normen af te wijken indien de toepassing ervan zou leiden tot onduidelijkheid of verwarring.

Deze bekommernis vinden wij in volgende artikelen terug: — Art. 8. "Kunnen actief- of passiefbestanddelen tot meer dan één rubriek of onderrubriek van de balans behoren, of opbrengsten dan wel kosten tot meer dan één rubriek of onderrubriek van de resultatenrekening, dan worden ze ingeschreven onder die post welke ten opzichte van het voorschrift van artikel 3 het meest is aangewezen."

— Art. 10. "De voorstelling van de jaarrekening moet identiek zijn van het ene jaar tot het andere.

"Ze wordt echter gewijzigd wanneer, onder meer ingevolge een belangrijke wijziging in de structuur van het vermogen, van de opbrengsten en van de kosten van de onderneming, ze niet meer beantwoordt aan het voorschrift van artikel 3. Deze wijzigingen worden vermeld en verantwoord in de toelichting die behoort tot het boekjaar waarin ze werden ingevoerd."

— Art. 16, lid 1 en 2. "De ondernemingen mogen van de in dit hoofdstuk bepaalde waarderingsregels afwijken in de uitzonderlijke gevallen waarin de toepassing daarvan niet zou leiden tot het nakomen van het voorschrift van artikel 3.

"Deze afwijkingen worden in de toelichting vermeld en verantwoord."

— Art. 17, lid 1 en 2. "De waarderingsregels bedoeld in artikel 15, eerste lid, moeten van het ene boekjaar op het andere identiek blijven en stelselmatig worden toegepast.

"Ze worden evenwel gewijzigd wanneer, onder meer uit hoofde van belangrijke veranderingen in de activiteiten van de onderneming, in de structuur van haar vermogen of in de economische dan wel technologische omstandigheden, de vroeger gevolgde waarderingsregels niet langer aan het voorschrift van artikel 3 beantwoorden."

Deze vereisten van duidelijkheid worden nog geaccentueerd, zoals uit de voorgaande teksten blijkt, door het verplicht ver-

wijzen naar de toelichting, sluitstuk van de jaarrekening.

"Onverminderd de toepassing van de andere bepalingen van het besluit waarbij wordt voorzien in de toelichting, moet de toelichting de onderstaande inlichtingen en staten bevatten ..." (blz. 13486, bijlage bij het besluit, titel "Toelichting").

Daarna volgt de van mechanografische nummers voorzien lijst die de vereiste inlichtingen moet inhouden.

Daarenboven bevat de toelichting een aantal inlichtingen zoals bepaald in: art. 9, lid 1 (facultatief); art. 10, lid 2; art. 11, lid 3; art. 13, lid 1 en lid 2; art. 14; art. 15, lid 2; art. 16, lid 2 en lid 3; art. 17, lid 3; art. 22; art. 26; art. 35, lid 2, onder a; art. 36; art. 37, lid 2; art. 38, lid 2 (negatief); art. 39, onder b; art. 47, lid 1.

De Regering is er zich van bewust dat er een probleem gesteld wordt wanneer de gegevens van de jaarrekening (met al haar elementen) in het *Staatsblad* moeten worden gepubliceerd (blz. 13464):

"De verplichting opgelegd aan de ondernemingen waarvan de rekeningen aan publiciteit onderworpen zijn om ze op te stellen en dan ook te publiceren in de vorm voorzien door het besluit, doet het probleem rijzen van de publicatie van de vennootschapsbalansen in de bijlagen aan het *Belgisch Staatsblad*. De overbelasting van de diensten van het *Belgisch Staatsblad*, die reeds op dit ogenblik belangrijke afmetingen aanneemt en waardoor nadelige vertragingen ontstaan, loopt het gevaar onoverkomelijk te worden zo men de huidige publiciteitswijze behoudt.

"Om deze redenen zal de Regering binnenkort op het Bureau van de Kamers een wetsontwerp neerleggen tot wijziging van de desbetreffende punten van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen. Luidens het ontwerp zullen de vennootschappen er enkel toe gehouden zijn het feit dat hun jaarrekening ter griffie van de Rechtbank van Koophandel neergelegd werd, in de vorm van een mededeling in de bijlagen van het *Belgisch Staatsblad* bekend te maken. Anderzijds zal het ontwerp het overmaken via de griffies van al de jaarrekeningen die krachtens de vennootschapswetgeving moeten worden neergelegd aan een 'balanscentrale' organiseren. Deze laatste zal de verspreiding ervan verzekeren aan al de belangstellenden hetzij in de vorm van afschriften zo het verzoek betrekking heeft op de balans en de resultatenrekening van welbepaalde vennootschappen, hetzij, voor diegenen die het geheel van de gepubliceerde balansen willen bekomen, in de vorm van microfilm of microfiches. De Regering heeft reeds de nodige schikkingen getroffen om, eens het Parlement de hervorming zal aangenomen hebben, de balanscentrale operationeel te maken bij het begin van 1978, ogenblik waarop de eerste rekeningen opgesteld volgens de bepalingen van dit besluit zullen moeten gepubliceerd worden."

10. De balans wordt, volgens art. 11, "opgesteld na toewijzing, dit wil zeggen, rekening gehouden met de beslissingen tot besteding van het saldo van de resultatenrekening en van het overgedragen resultaat. Wanneer die toewijzing niet definitief is omdat het bevoegde orgaan geen beslissing heeft genomen, wordt de balans opgesteld onder de opschortende voorwaarde van die beslissing" (lid 1).

Wij begrijpen deze tekst als volgt:

In een eerste stadium zal het resultaat dat door de balans wordt uitgewezen gelijk zijn aan het resultaat voorkomend op de resultatenrekening. Beide resultaten, boekhoudkundig verkregen langs verschillende wegen die elkaar controleren, kunnen niet anders dan identiek zijn als de rekeningen wiskundig juist zijn.

Indien het resultaat per einde boekjaar *winst* zou zijn en indien dit resultaat voorlopig zou worden uitgeput door toekenning aan reserves en aan de statutaire rechthebbenden, zou de balans die aan de algemene vergadering wordt voorgelegd, met het oog op goedkeuring, en dat in een tweede

stadium, het resultaat nul aantonen, daar de balansrekeningen reeds vooraf zouden zijn aangepast aan de verdeling, onder opschortende voorwaarde. Het resultaat van de *resultatenrekening* zou, voorlopig, in het eerste stadium blijven, nl. zonder afboeking van de winsttoekenning. Dit laatste zal eerst gebeuren na de goedkeuring door de algemene vergadering.

Lid 1 van artikel 11 moet samengelezen worden met lid 3 van artikel 19, dat in hoofdstuk II ("Waarderingsregels") voorkomt: "Er moet rekening gehouden worden met alle voorzienbare risico's, mogelijke verliezen en ontwaardingen, ontstaan tijdens het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft of tijdens voorgaande boekjaren, zelfs indien deze risico's, verliezen of ontwaardingen slechts gekend zijn *tussen de balansdatum en het ogenblik waarop de jaarrekening door het beheersorgaan van de onderneming wordt opgesteld*" (cursivering toegevoegd).

Een zodanige bepaling is ook een novum in de doctrine daar tot nog toe steeds vastgehouden werd aan het principe dat de balans de toestand moest weergeven zoals hij bleek uit de inventaris opgemaakt overeenkomstig de bepalingen van art. 77 van de gecoördineerde wetten. Er mocht derhalve bij het resultaat geen rekening worden gehouden met de evolutie na afsluiting van het boekjaar, zelfs al waren de elementen ervan bekend vóór de samenkomst van de algemene vergadering. Het spreekt vanzelf, dat een voorzichtig beheersorgaan deze evolutie — niet in de balans — ter kennis zou brengen van de algemene vergadering.

Uit de door het derde lid van art. 19 opgelegde verplichting, heeft de Raad van State de voor de hand liggende conclusie getrokken dat "de inventarissen die worden opgesteld op de dag dat de jaarrekeningen worden afgesloten, zullen kunnen worden verbeterd. Daaruit volgt dat die inventarissen, als ze werkelijk overgeschreven zijn in het daartoe bestemd boek, verbeterd kunnen worden zolang de jaarrekeningen niet definitief zijn opgesteld door het beheersorgaan van de onderneming" (blz. 13466).

Volgens deze gedachtengang, doch uitgaande van art. 11, lid 1 in fine, zouden wij daaraan persoonlijk willen toevoegen: "of zolang de rekeningen niet werden goedgekeurd door de algemene vergadering".

11. De artikelen 15 tot 19 geven de *algemene* normen weer waaraan de waardering van de inventariselementen, bedoeld in art. 7 van de wet, eerste lid, moet voldoen.

Binnen de beperkingen van de door het besluit opgelegde regels, worden de waarderingsnormen door het beheersorgaan *vrij* vastgesteld en kort beschreven in het boek bedoeld in art. 7, lid 3, van de wet (vroeger: inventarisboek genoemd) en zulks rekening houdend met de eigen kenmerken van de onderneming. Deze waardering slaat op haar tegoden, rechten van enigerlei aard, haar schulden en verbintenissen van enigerlei aard met betrekking tot haar activiteit alsook van de eigen middelen die daaraan zijn besteed. Bovendien zal de onderneming, onder meer, vrij de vorming en de aanpassing van afschrijvingen, waardeverminderingen en voorzieningen voor risico's en lasten evenals de herwaarderings bepalen (art. 15).

In uitzonderlijke gevallen zal de onderneming van de door het besluit *opgelegde* waarderingsregels mogen afwijken wanneer de toepassing daarvan niet zou leiden tot het nakomen van het voorschrift van art. 3, d.w.z. wanneer zij niet meer dienend zijn tot het duidelijk, getrouw en stelselmatig weergeven van de jaarrekening en haar elementen (art. 16).

Met een gaan wij even de *opgelegde* waarderingsregels na zoals zij in het besluit worden aangeduid en in principe moeten worden gevolgd:

- de actiefbestanddelen worden gewaardeerd tegen aanschaffingswaarde en aldus in de balans opgenomen onder aftrek van de desbetreffende afschrijvingen en waardeverminderingen (art. 20, lid 1);

- de actiefbestanddelen door de onderneming voortgebracht worden tegen vervaardigingsprijs gewaardeerd (art. 22);

- de elementen voortkomende van inbreng in vennootschap worden tegen inbrengprijs gewaardeerd (art. 23);

- oprichtingskosten worden slechts op het actief geboekt voor zover ze niet ten laste werden genomen gedurende het boekjaar waarin ze werden besteed (art. 24, lid 1);

- andere dan van derden verworven immateriële elementen worden in principe tegen kostprijs op het actief geboekt (art. 25);

- de rechten op materiële vaste activa tegen betaling van gespreide vergoedingen of van huurgelden hebben hun eigen boekingsregels (art. 26, lid 1 en 2; zie infra, nr. 13);

- grondstoffen, verbruiksgoederen, hulpstoffen, fabrieken en handelsgoederen worden gewaardeerd tegen hun aanschaffingsprijs of tegen de marktprijs op de balansdatum indien die lager is (art. 27).

De waarderingsnormen die door de onderneming *vrij* kunnen worden vastgelegd, moeten, in overeenstemming met art. 15, van het ene boekjaar op het andere identiek blijven en stelselmatig worden toegepast, behalve wanneer de vroeger gevolgde waarderingsregels niet langer aan het voorschrift van art. 3 beantwoorden (art. 17, lid 1 en 2).

12. De toepassing van deze waarderingsregels kan belangrijke gevolgen hebben op fiscaal gebied. Reeds in de memorie van toelichting tot de Wet van 17 juli 1975 verklaarde de Regering dat zij de draagwijdte van de huidige fiscale wetgeving niet wil wijzigen via de bepalingen die getroffen zullen worden. Ze zal toezien op deze fiscale neutraliteit en ze zal in voorkomend geval de daartoe nodige initiatieven nemen op wetgevend, reglementair of administratief vlak (*Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 436/1, blz. 4*).

Het verslag aan de Koning herinnert aan deze belofte en verklaart nogmaals (blz. 13463):

"Overeenkomstig deze verbintenis zal de Regering de nodige bepalingen treffen om te vermijden dat het boeken van afschrijvingen, minderwaarden, voorzieningen voor risico's, ongeacht het resultaat, in feite voor gevolg zou hebben de recuperatieperiode van de fiscale verliezen in te korten. Bovendien werd een bepaling opgenomen (artikel 44) waardoor de verplichting de overtollige afschrijvingen en waardeverminderingen terug te nemen, niet voor gevolg zou hebben ze onmiddellijk belastbaar te maken, daar waar ze luidens de fiscale wetgeving pas in een later stadium, ondermeer bij de realisering van de betrokken goederen, belastbaar zouden worden."

en verder:

"Rekening houdend met de bepalingen van de fiscale wetgeving is de belastbare basis voor het berekenen van de inkomstenbelasting of van de vennootschapsbelasting uiteraard verschillend van het saldo van de resultatenrekening; men moet er evenwel op toezien dat fundamentele distorsies tussen dit besluit en de regels voor het bepalen van de belastbare basis vermeden worden. Om deze reden zal de fiscale administratie de regels van dit besluit met betrekking tot de waarderings, de afschrijvingen, de waardeverminderingen en de voorzieningen, aannemen voor het bepalen van de belastbare basis, tenzij in die mate waarin de fiscale wetgeving er uitdrukkelijk zou van afwijken."

De Raad van State is het daarmee niet eens en zegt dat er tegenstrijdigheid bestaat tussen de verklaring van de Regering en de wijze waarop de Wet van 17 juli 1975 wordt uitgevoerd (blz. 13466-13467):

"In verband met art. 22 verwijst de Regering in het verslag aan de Koning terecht naar haar verklaring in de memorie van toelichting (...)

"Toch verplicht artikel 22 van het ontwerp de onderneming om de 'vervaardigingsprijs' te ramen door aan de basisgegevens toe te voegen een 'evenredig deel van de produktie-

kosten die slechts onrechtstreeks aan het individuele produkt of aan de produktengroep toerekenbaar zijn'. Het gaat hier om de algemene onkosten van de onderneming, die thans in de meeste gevallen doorgaans voor hun geheel in de winst- en verliesrekening worden geboekt.

"Deze bepaling kan vanzelfsprekend tot een verhoging van de fiscale lasten leiden in de mate dat de opnemings van een evenredig deel van de algemene onkosten de valorisatie van de voorraad afgewerkte produkten en bijgevolg ook een verhoging van de belastbare winst tot gevolg zal hebben. De Regering meent dat gevolg te kunnen corrigeren door de inwerkingtreding van de bewuste bepaling te verdagen tot na 31 december 1980 (artikel 48, tweede lid, 2°, van het ontwerp).

"Die verdaging van de inwerkingstelling neemt niet weg dat er tegenstrijdigheid bestaat tussen de verklaring van de Regering en de wijze waarop de Wet van 17 juli 1975 wordt uitgevoerd."

Mogelijk als antwoord op de kritiek van de Raad van State vermeldt het verslag aan de Koning (blz. 13463): "Tenslotte dient, in een goede boekhoudingsleer, de vervaardigingsprijs van de fabrikaten naast de rechtstreekse produktiekosten ook het deel van de produktiekosten te bevatten dat slechts onrechtstreeks aan de betrokken produkten kan worden aangerekend; het besluit maakt het opnemen van die onrechtstreekse kosten echter niet verplicht, uit hoofde van de fiscale weerslag die een dergelijke verplichting voor bepaalde ondernemingen kan hebben."

13. Een volledig overzicht van de specifieke waarderingsregels zou vergen dat wij de artt. 21 tot 36 (zie structuur) reproducteren. De geïnteresseerde lezer zal hiervan liefst zelf kennis nemen. Wij maken enkel uitzondering voor artikel 26 omdat het verslag aan de Koning (blz. 13463) uitdrukkelijk vaststelt dat de juridische aard van bepaalde rechten niet gewijzigd wordt door hun inschrijving in de balans:

Art. 26. "De rechten waarover de onderneming op materiële vaste activa beschikt tegen betaling van gespreide vergoedingen of van huurgelden, krachtens overeenkomsten van erfpacht, van opstal of gelijkaardige onroerende rechten of krachtens contracten van huurfinanciering (leasing), worden ingeschreven voor het deel der in het contract bepaalde gespreide stortingen dat de wedersamenstelling in kapitaal vertegenwoordigt van de waarde van het goed waarop het contract betrekking heeft, eventueel vermeerderd met de aanschaffingsprijs van het recht tot gebruik bij de aanvang van het contract betaald.

"De daarmee verband houdende op het passief geboekte verbintenissen worden elk jaar gewaardeerd voor het gedeelte van de niet vervallen gespreide stortingen die de wedersamenstelling in kapitaal vertegenwoordigt van de waarde van het goed waarop het contract betrekking heeft.

"Dezelfde regels gelden voor de waardering in de toelichting van de in het eerste lid bedoelde rechten die niet in de balans zelf worden opgenomen doch in de toelichting worden vermeld".

Het verslag aan de Koning commentarieert dit artikel als volgt (blz. 13463):

"Overeenkomstig de algemene zienswijze welke de conceptie van het balansschema heeft voorgestaan en die, zoals hoger gesteld, meer belang hecht aan de economische finaliteit van de aangewende goederen dan aan de juridische kenmerken ervan, bepaalt het besluit dat de goederen waarover de onderneming beschikt uit hoofde van contracten van onroerende leasing of van huurfinanciering, op het actief van de balans onder een afzonderlijke rubriek geboekt worden, wanneer, krachtens de wet of de overeenkomst, de eigendom van het goed bij het einde van het contract hetzij van rechtswege, hetzij krachtens een koopoptie aan de huurder wordt overgedragen. In samenhang hiermee worden de rechten van

de eigenaar, schuldeiser van de stortingen die de wedersamenstelling in kapitaal van de waarde van het goed vertegenwoordigen, in de balans van deze laatste onder de vorderingen geboekt.

"De Regering wenst evenwel te onderstrepen dat de inschrijving van deze verrichtingen in de balans volgens voornoemde wijze geenszins de juridische basisverhoudingen die hen beheren wijzigd, onder meer wat betreft de tegenstelbaarheid van het eigendomsrecht aan derden of aan de massa in geval van falen."

Ten laatste willen wij nog de aandacht vestigen op artikel 27: "De grondstoffen, verbruiksgoederen, hulpstoffen, fabrikaten en handelsgoederen worden gewaardeerd tegen hun aanschaffingsprijs of tegen de marktprijs op de balansdatum indien die lager is" (cursivering toegevoegd).

Kan de waardering tegen de marktprijs op de datum van de balans wel gelden wanneer deze marktprijs nogmaals ontwaard is tussen balansdatum en het ogenblik waarop deze jaarrekening door het beheersorgaan wordt opgesteld? Moet, met toepassing van art. 19, lid 3, geen rekening gehouden worden met die ontwaarding indien zij na balansdatum doch vóór het opstellen van de jaarrekening bekend wordt?

14. Bij artikel 35 van het koninklijk besluit — dat wij hier als zodanig buiten bespreking laten — maakt de Raad van State de volgende algemene opmerking (blz. 13467):

"De wet van 17 juli 1975 bedoelt uitsluitend de boekhouding van de ondernemingen te organiseren. Aan de hand van de verordeningsbepalingen die gegrond zijn op de artikelen 4, 7 en 10 van die wet moeten de vorm en de inhoud van de jaarrekeningen, balansen en winst- en verliesrekeningen kunnen worden bepaald, met inachtneming van de eis dat de verrichtingen 'getrouw en volledig' worden ingeschreven (artikel 4 van de wet), die bepalingen moeten 'maatstaven voor de inventarisering' voorschrijven, welke ramingen 'met goede trouw en voorzichtigheid' moeten worden gedaan (artikel 7 van de wet).

"Hieruit volgt dat de verordeningsbepalingen geen afbreuk mogen doen aan de wetgeving op de handelsvennootschappen en aan de vrijheid van de overeenkomsten, onder meer wat de samenstelling en de uitkering van de winst betreft."

Art. 7, lid 4, van de Wet van 17 juli 1975 machtigt de Koning om de inhoud van de jaarrekening voor te schrijven, wat in feite neerkomt op het gedeeltelijk buiten toepassing stellen van de artt. 77 en 137 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen. Wij schrijven wel "gedeeltelijk" buiten toepassing stellen omdat

a) dit koninklijk besluit niet toepasselijk is, tot nog toe, op alle vennootschappen;

b) in feite slechts de inhoud gewijzigd wordt van art. 77, lid 3, en van art. 137, lid 1 en lid 2.

Het kwam ons interessant voor om na te gaan hoe de in de artt. 77 en 137, lid 1 en 2, opgelegde verplichtingen in de drieuldigheid van de jaarrekening verwerkt werden.

Daarom moeten wij de schema's raadplegen voor de balansopstelling en voor de toelichting.

Globaal genomen zijn de posten die, naar luid van art. 77, lid 3, in de balans moeten worden vermeld, ook in het nieuwe balansschema opgenomen, met uitzondering van de schulden met hypotheek of pand. Deze schulden werden naar de toelichting verwezen en omschreven als "zakelijke zekerheden verstrekt of onherroepelijk beloofd door de onderneming" (mec. nr. 7101).

Aangezien art. 137, lid 1, naar art. 77 verwijst is dit uiteraard hetzelfde voor de P.V.B.A. Nochtans houdt de bepaling van lid 2 in dat de balans, bovendien, in het bijzonder en bij naam de schulden moet opgeven van de vennoten tegenover de vennootschap en de schulden van de vennootschap tegenover de vennoten.

Vruchteloos hebben wij het balansschema aan de activa-

en de passivakant onderzocht om een gelijkaardige bepaling te vinden.

Evenmin is in de toelichting de verplichting opgenomen dat de namen van de vennoten schuldenaars of schuldeisers van de onderneming expliciet moeten worden vermeld.

Enkel het globaal bedrag van de door beheerders of zaakvoerders (niet bij name te noemen) aan de vennootschap verschuldigde sommen moet worden ingeschreven onder mcs. nrs. 6621, 6622 of 6623, naar gelang van de aard van de schulden.

Doen hier — om de woorden van de Raad van State te gebruiken — de verordeningsbepalingen geen afbreuk aan de wetgeving op de handelsvennootschappen, met een door de wetgever uitdrukkelijk gewilde bepaling af te schaffen?

15. Wij hebben in de loop van deze uiteenzetting weinig gesproken over de herwaardering van activa (art. 34) wanneer zij ten aanzien van hun aanschaffingswaarde een vaststaande en blijvende meerwaarde vertonen.

Evenmin hebben wij het gehad over het stelsel van waardering tegen vervangingswaarde, voor de materiële vaste activa met beperkte gebruiksduur en de voorraden (art. 35).

In beide gevallen moeten de herwaarderingswaarden en het verschil tussen vervangingswaarde en aanschaffingswaarde op het passief geboekt worden. Hoewel, wat de vervangingswaarde betreft van de vaste activa, op deze waarde kan worden afgeschreven, zijn dergelijke afschrijvingen onmiddellijk belastbaar voor zover zij de aanschaffingswaarde te boven gaan. Ook de meerwaarden die op de voorraden uitgedrukt worden zijn meteen belastbaar (zie verslag, blz. 1362, al. 6).

Men spreekt de laatste tijd veel over inflatieboekhouding, waarbij het eropaan komt de resultaten van de onderneming zo aan te passen dat zij niet als uitgehold voorkomen ten gevolge van het inflatieverschijnsel. Een der eerste bevoorkeelden van de inflatie en van de daardoor geboekte schijnresultaten is de fiscus.

Een aanpassing van het balansresultaat volgens de historische kostprijs kan berekend worden aan de hand van de indexeringsmethode of door middel van de berekening van de vervangingswaarde. Beide methoden worden, in de huidige stand van onze fiscale wetgeving, geweerd, zodat de ondernemingen op schijnwinsten worden belast.

Zo wordt, o.a., de substantie van de ondernemingen uitgevreten, door het afroemen — door alle gegadigden — van een schijnbare produktiviteit. Niettemin houdt de Regering de aanschaffingswaarde als basisbeginsel voor de waardering van de verschillende inventarisposten, zoals zij zelf erkent (blz. 13462): "Overeenkomstig de algemeen gevolgde praktijk, zowel in ons land als in het buitenland, evenals de fiscale bepalingen terzake, behoudt het besluit de aanschaffingswaarde als basisbeginsel voor de waardering van de inventarissen en balansen. Bij gebreke van een gevestigde doctrine en van beproefde methoden heeft de Regering namelijk de zo genoemde inflatieboekhouding niet willen toelaten, noch a fortiori er de toepassing van willen opleggen, vooraleer zij er, in het licht van de opgedane ervaring onder meer in het buitenland, zowel de voordelen, de risico's, als de nadelen van heeft kunnen beoordelen. Niets belet de ondernemingen evenwel er in hun verslag op te wijzen, met vermelding van de gebruikte methoden, welke invloed de toepassing van een techniek van inflatieboekhouding op het patrimonium of op de winsten van de onderneming zou gehad hebben."

Waarom wij, met Augustinus in zijn *Confessiones*, ons moeten resigneren: "Meliora video, deteriora tamen sequor"!

Dr. jur. W. Vanhorenbeeck
Accountant N.C.A.B.

EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(Week van 25 tot 29 oktober 1976)

Zaak 130/75 - Prais (27.10.76)

Een gewone procedure voor de aanwerving van een jurist vertaler bij de Raad leidde tot een zaak voor het Hof over de fundamentele rechten van de mens.

Mevrouw V. Prais kreeg op 23 april 1975 bericht van de Raad dat zij ten gevolge op haar sollicitatie naar een post van Engels jurist/vertaler was toegelaten tot een op vrijdag 16 mei 1975 in Londen te houden schriftelijk examen. Zij liet per omgaande weten dat dit de dag was van het Joodse Wekenfeest, waarop zij als Joodse niet mocht reizen en schrijven, zodat zij aan het examen niet kon deelnemen en verzocht dit op een andere dag af te leggen. De Raad antwoordde op 5 mei dat dit niet ging, daar het van essentieel belang was dat alle kandidaten op dezelfde dag aan een zelfde examen werden onderworpen en alle examendisposities reeds waren getroffen voor de 16e mei te Brussel en Londen.

Mevrouw Prais stelde daarop beroep in bij het Hof tot, onder meer, nietigverklaring van het besluit van de Raad waarbij haar verzoek om een andere examendatum werd afgewezen.

Het algemeen belang van deze zaak houdt verband met verzoeksters argumenten. Met name stelde zij schending van artikel 27, tweede alinea, Ambtenarenstatuut, op grond waarvan bij de keuze der ambtenaren geen onderscheid mag worden gemaakt naar ras, geloof of geslacht. Ook zou het gemeenschapsrecht niet mogen discrimineren naar geloof, daar zulks in strijd zou zijn met de door het Hof te eerbiedigen fundamentele rechten van de mens. Tenslotte beriep zij zich op het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, dat "de vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden" waarborgt en, gezien de bekrachtiging door de Lid-Staten, behoort tot de grondrechten die het gemeenschapsrecht beschermt.

Het Hof heeft de argumenten van de Raad erkent en het *beroep verworpen*. Volgens de Raad, die uiteraard de fundamentele rechten niet betwist, kunnen noch aan het Ambtenarenstatuut noch aan genoemd verdrag de rechten worden ontleend waarop verzoekster aanspraak maakt.

De Raad meent dat het gelijkheidsbeginsel hier inhoudt dat het examen voor alle kandidaten onder dezelfde voorwaarden plaats vindt; één datum voor allen is daarbij van eminent belang.

Tenslotte mag het tot aanstelling bevoegde gezag dat door de kandidaat niet tijdig van diens moeilijkheden op de hoogte wordt gesteld, weigeren een andere datum te bepalen, vooral wanneer reeds andere kandidaten zijn opgeroepen.

Het mag wenselijk zijn dat in het algemeen het tot aanstelling bevoegde gezag nagaat welke data in godsdienstig opzicht ongeschikt zijn, en tracht die data voor een examen te vermijden, maar om bovengenoemde redenen is het niet zo dat het Statuut of de fundamentele rechten het tot aanstelling bevoegde gezag verplichten te zorgen dat een niet te zijner gebrachte godsdienstige verplichting niet wordt miskend.

BOEKEN

Mr. THOM HOLTERMAN: *Andere staatsopvatting (een anarchisties syndroom)*. Kluwer-Deventer, 1975, 89 blz., in de reeks 'Recht en Maatschappij'.

Onder redactie van mr. G.E. Langemeijer verschijnt sedert kort de reeks *Recht en Maatschappij*. Eerder werden in die reeks reeds opgenomen: een boekje van mr. Langemeijer zelf — *Strafrecht of -onrecht?* — een inleidende studie over rechtsgeschiedenis van prof. mr. H. van den Brink, en een verzamelwerkje van (o.m.) prof. van Maarseveen over *De Cultuurstaat*.

Als redacteur van de *Anarcho-socialist* in Nederland, één van de zeldzame nederlandstalige periodieken die het anarchisme blijven propageren, onderneemt Holterman de kenmerkende poging om niet-anarchisten een minimaal inzicht in de leer bij te brengen. Men moet deze opgave niet onderschatten. Anarchisme lijkt wel een scheldwoord te zijn geworden; dat kon men gemakkelijk vaststellen bij de aandacht die de jongste jaren in de pers, ook wel eens in vakbladen, werd besteed aan de *Rote Armee Fraktion*, ook bekend als Baader-Meinhofgroep. Deze Duitse formatie praticeerde wel de gewapende strijd als ultieme vorm van het marxisme-leninisme. In vrijwel de gehele burgerlijke pers is zij gedoodverfd als anarchistisch; dergelijk stigma schijnt de gemiddelde journalist te ontslaan van elke verdere poging tot inzicht. Erger nog is dat de kwalificatie volkomen onjuist is: de R.A.F. had niets met anarchisme te maken, lag er zelfs meestal mee overhoop en vond anarchisten een stelletje dagdromers. Voor het publiek werkt echter de kwalificatie geruststellend: anarchisme heeft nooit een voet aan de grond gekregen in onze streken, althans niet in de praktijk, zodat ook nu niets was te vrezen.

Weinig is meer boeiend dan kennisneming van een leer die de grenzen van het eigen vakgebied niet aanvaardt. Precies deze boeiende relatie kenmerkt de verhouding tussen juristen, die in normatieve stelsels denken — die toch wel ergens, door een staatsstructuur in het eenvoudigste geval zijn gelegitimeerd — en anarchisten die een volkomen andere kijk hanteren op samenlevingsopbouw. Ruw geschetst komt het hier op neer dat juristen vaak de optiek van boven naar onder instellen, terwijl het anarchisme nu net omgekeerd tegen de maatschappij aankijkt. De juristen hebben in dit opzicht met de marxisten gemeen — en voor velen kan dat een wat onverwacht gezelschap zijn — dat ook dezen denken in termen van boven af. Hun wegen scheiden dan weer waar juristen de staat als voorwaarde, als noodzakelijk kader en als legitimeringsgrond voor het recht zien; marxisten willen van de staat als oppressiemiddel af. De staat moet afsterven, vooral de kapitalistische bureaucratie, en wordt geleidelijk vervangen door de partij. Op dit punt verschillen de anarchisten precies fundamenteel van mening: zij willen meteen de staat afschaffen nu deze voor hen een georganiseerde vorm van geweld is: niets daarvan mag overeind blijven. Integendeel moet van onderaf worden begonnen met de opbouw van organen die nodig zijn en in de mate waarin daaraan bij de basis behoefte wordt gevoeld.

Holterman beschrijft deze leer op zeer beknopte wijze; zijn bekommernis om toch nog veel nuances in te brengen leidt tot een overdreven "woordenboekkerig" uitzicht van zijn werkje. Dit stoort de leesbaarheid; maar het brengt de lezer ook wel bij dat het er in de anarchistische school bepaald niet anarchistisch toe gaat. Er wordt gezwaaid met banbliksems en verkettingen waar de burgerlijke instituties nog wat kunnen van opsteken. Echter, dit is een kenmerk van een stelsel dat door de geschiedenis in verdediging is gedrongen: anarchisme is de verliezer van de geschiedenis. Dit geeft wel te denken, nu het tevens ooit is omschreven als de poëzie in de politiek.

Leo Neels

RECHTERLIJK LEVEN

Samenstelling van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Voor het rechterlijk jaar 1976-1977 is het Hof thans als volgt samengesteld:

H. Kutscher, president; A.M. Donner, president van de eerste kamer; P. Pescatore, president van de tweede kamer; J. Mertens de Wilmars, rechter; M. Sørensen, rechter; A.J. Mackenzie Stuart, rechter; A. O'Keefe, rechter; G. Bosco, rechter; A. Touffait, rechter; J.P. Warner, eerste advocaat-generaal; H. Mayras, advocaat-generaal; G. Reischl, advocaat-generaal; F. Capotorti, advocaat-generaal; A. Van Houtte, griffier.

BALIELEVEN

Conferentie van de jonge Balie te Turnhout — Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Walter Hendrix; ondervoorzitter: mr. Luc Schuermans; secretaris: mr. Guy Verbist; penningmeester: mr. Jeannine Beutels; leden: mrs. Xavier Boes, Achille Luyten, Paul Ballon en Jef Van Looy.

De advocaat-stagiairs en de sociale bijdragen

Op 11 juni 1976 werd tijdens een vergadering van de advocaten-stagiairs te Hasselt besloten tot het oprichten van een werkgroep, die zich zal bezighouden met de problemen in verband met de sociale bijdragen.

Deze werkgroep, bestaande uit mrs. Gerda Coenen, Marc Moors, Johnny Neven en Philippe Thiery, heeft met toestemming van de Raad van de Orde het volgende schrijven gericht aan het Verbond van Belgische Advocaten, de Nationale Orde van Advocaten, de ministers van Middenstand en van Sociale Voorzorg, de Sociale Kas van het Bouwbedrijf en de Voorzorgskas voor Advocaten:

I. Het probleem van de advocaat-stagiair

A. *Sinds de Wet van 6 februari 1976* (Staatsblad, 11 februari 1976, p. 1501) werd de minimumdrempel, waarop de bijdragen berekend worden, bepaald op 214.790 fr. Deze drempel stelt een *vermoed forfaitair* minimuminkomen vast. De advocaat mag bewijzen dat hij gedurende het *referteejaar* een lager inkomen had dan dit door de wet bepaald minimuminkomen van 214.790 fr. In dat geval worden zijn bijdragen berekend op dat *bewezen* inkomen met echter een minimum van 150.000 fr.

Als *referteejaar* worden de nettobedrijfsinkomsten van het derde kalenderjaar dat onmiddellijk voorafgaat aan dat gedurende hetwelk de bijdragen verschuldigd zijn, genomen. Bijgevolg beschikt de advocaat-stagiair die in 1976 een eerste volledig jaar werkte, pas in 1979 over een *referteejaar*. *Gedurende de hele stage worden de bijdragen dus op voornoemd minimuminkomen berekend*. Vanaf 1979 worden zijn bijdragen berekend op zijn werkelijk inkomen.

De wet voorziet echter in de mogelijkheid tot het aanvragen van vrijstelling of vermindering van bijdragen. De gestelde voorwaarde komt erop neer dat de advocaat-stagiair zijn behoeftigheid moet kunnen bewijzen.

B. *Concrete probleemstelling*. Dit stelsel betekent in concreto dat de advocaat gedurende de eerste drie jaar, te weten de wettelijk bepaalde stageperiode, 7.484 fr. dient te betalen. Deze toestand houdt in de praktijk een niet te verantwoorden onderscheid in tussen de advocaat-stagiair en de advocaat.

De stage is in principe immers onbezoldigd.

De eigen cliënteel van een beginnend advocaat is uiteraard beperkt, de uitgaven daarentegen lopen zeer hoog op.

Met dit zeer minieme inkomen moet de advocaat-stagiair deze zeer hoge bijdragen betalen, terwijl de bijdragen van de beginnende advocaten die over een referentejaar beschikken, berekend worden op hun reële netto-inkomsten, die meestal lager liggen dan het fictief inkomen van 214.790 fr. De wet voorziet in de mogelijkheid tot het aanvragen van vrijstelling of vermindering van bijdragen. Dit lost in de praktijk echter niets op.

— In de eerste plaats moeten wij vaststellen dat de commissie slechts voor maximum een of twee kwartalen vrijstelling verleent.

— Bovendien wordt er een grote ongelijkheid geconstateerd tussen de advocaten-stagiairs die in gelijkaardige omstandigheden verkeren: sommigen krijgen geen, anderen één en enkelen twee kwartalen vrijstelling (vaststelling van de algemene vergadering van 11 juni 1976).

Bij controle van deze aanvraag tot vrijstelling wordt *geen* navraag gedaan naar het *eigen* inkomen van de advocaat, maar naar andere factoren, o.a. de inkomsten van de ouders.

De staat van behoefte wordt dus blijkbaar niet gemeten aan de hand van de financiële situatie van de advocaat-stagiair zelf. Deze toestand lijkt in elk geval in tegenstelling te zijn tot het statuut van de zelfstandige.

II. Evaluatie

In de meeste gevallen beschikt de advocaat-stagiair niet over voldoende middelen om zijn sociale bijdragen te betalen. Het is duidelijk dat dit een onhoudbare en onaantvaardbare situatie is. Het onderscheid dat dit wettelijk statuut meebrengt tussen *enerzijds* de beginnende advocaat-stagiair en *anderzijds* de advocaat die over een referentejaar beschikt, is op zijn minst onbillijk.

Het stelt immers de advocaat-stagiair onder een zwaardere financiële last dan de advocaat die over een referentie-inkomen beschikt.

Het is tenslotte onaantvaardbaar dat bij het beoordelen van de aanvragen tot vrijstelling of vermindering slechts rekening wordt gehouden met factoren die in feite met de reële financiële situatie van de stagiair niets te maken hebben.

Uit de praktijk blijkt bovendien dat er bijna nooit gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid tot het verlenen van vermindering van bijdragen, hetgeen nochtans, wettelijk gezien, zeer goed mogelijk is.

III. Voorstel

A. *Op lange termijn.* Een wetswijziging is dringend gewenst. Wij suggereren: ofwel een apart statuut voor de stagiair, aangepast aan de hierboven omschreven noden, ofwel een aanpassing van het bestaande statuut waarbij een *wettelijk vermoeden van behoefte* wordt ingelast, met een eventuele regularisatie achteraf, gecombineerd met een berekening op de reële inkomsten zodra men over de nodige fiscale aangifte beschikt.

B. *Op korte termijn.* De wet voorziet in de mogelijkheid om met ieder geval afzonderlijk rekening te houden. Deze mogelijkheid dient in de meest ruime en soepele mate toegepast te worden door de Commissie voor Vrijstelling en Vermindering van Bijdragen.

De bestaande regeling maakt het bv. mogelijk vrijstelling te verlenen totdat er een reëel inkomen bewezen wordt. Vanaf dat ogenblik kan de Commissie verminderende toestaan en de bijdragen vaststellen volgens de geldende percentages van dit reële inkomen.

standelijk Gehandicapten onder het thema: "Het statuut van de verlengde minderjarigheid".

Na het welkomstwoord dat uitgesproken werd door W. Mertens, arbeidsauditeur, was het mr. G. Kirschen die een inleidende uiteenzetting over het onderwerp hield. Hij legde er de nadruk op dat andere "instituten" die betrekking hebben op de psychisch gestoorde (onbekwaamverklaring, bijstand van een gerechtelijk raadsman, internering, collocering en sequestering) geen onderscheid maken tussen de geestelijk achterlijken enerzijds en de krankzinnigen anderzijds, iets wat de Wet van 29 juni 1973 juist wel doet aanzien het toepassingsgebied van de staat van verlengde minderjarigheid zich beperkt tot de geestelijk achterlijken. Hij deelde mee dat midden 1976 reeds meer dan 1100 personen in staat van verlengde minderjarigheid geplaatst zijn, wat toch een relatief succes van de instelling genoemd mag worden, zeker als men dit vergelijkt met het dertigtal onbekwaamverklaringen die er jaarlijks worden uitgesproken (vóór de Wet van 29 juni 1973). Als slot pleitte mr. Kirschen voor de vervollediging van de wet door het instellen van een statuut voor de (meerderjarige?) licht mentaal gehandicapten: voor hen zou de mogelijkheid gecreëerd dienen te worden om een raadsman ("mentor") te laten aanwijzen door de rechtbank; deze zou de mentaal gehandicapte advies verstrekken doch hij zou op zichzelf geen bevoegdheid hebben; wanneer de mentaal gehandicapte deze raad niet zou opvolgen zou de mentor zich tot de rechtbank kunnen wenden. Dit voorstel van mr. Kirschen werd tijdens de studiedag echter onthaald op heel wat kritiek en scepticisme die zowel op principiële als op praktische overwegingen steunden.

Dr. R. Portray, lector aan de U.L.B., hield een uiteenzetting over het begrip geestelijke achterlijkheid. Hierbij dient in de eerste plaats de factor intelligentiequotiënt in rekening gebracht te worden: de limiet van de geestelijke achterlijkheid ligt bij een I.Q. van 70/75. Deze factor dient evenwel met een zeker wantrouwen bejegend te worden. Een tweede factor waarnaar verwezen dient te worden is de sociale aanpassingsmogelijkheid van de persoon: de mogelijkheid die hij heeft om zich te behelpen; hierbij dient uiteraard steeds de vergelijking gemaakt te worden met personen van dezelfde leeftijd. Onder de mentaal gehandicapten kan men een onderscheid maken tussen de "zware" geestelijke achterlijkheid (I.Q. tot 20), de "ernstige" geestelijke achterlijkheid (I.Q. 20 tot 35), de "matige" geestelijke achterlijkheid (I.Q. 35 tot 50) en de "lichte" geestelijke achterlijkheid (I.Q. boven de 50). De Wet van 29 juni 1973 is enkel van toepassing op de personen wier geestelijke achterlijkheid zo ernstig is dat ze erdoor verhinderd zijn hun persoon en goederen zelf te besturen: hieronder vallen de "zware" en de "ernstige" geestelijk achterlijken, alsook de meerderheid van de personen die, door een "matige" geestelijke achterlijkheid getroffen zijn. Dit zou neerkomen op een vierde van het totaal aantal mentaal gehandicapten of 0,5 % van de bevolking, zodat de staat van verlengde minderjarigheid een theoretisch toepassingsgebied van 40.000 à 50.000 personen heeft. Dr. Portray weidde nog uit over de verschillende oorzaken van de ernstige geestelijke achterlijkheid en over de (zeldzame) mogelijkheden tot behandeling en preventie. Ten slotte sprak hij over het onderscheid met de krankzinnigheid, die veelal van cyclische en voorbijgaande aard is, en die behandeld kan worden. Zij besloot haar uiteenzetting met erop te wijzen dat de geestelijk achterlijken geenszins gevaarlijk zijn, zodat de wetgeving die hen betreft niet gericht dient te zijn op het beschermen van de maatschappij maar uitsluitend op het beschermen van de geestelijk achterlijken zelf. Tijdens de discussie werd erop gewezen dat men soms moeilijkheden ondervindt om het vereiste geneeskundig attest voor te brengen, omdat een aantal geneesheren zich zou beroepen op het medisch geheim (ten onrechte, aangezien dit alleen bestaat in het belang van de betrokkene).

G. Traest, adviseur bij de senaat, handelde over de rechten en plichten van ouders en voogd van een verlengd minderjarige. Hij had het inzonderheid over de onderhoudsverplichting van de ouders, alsook over de aansprakelijkheid voor de schade die door een verlengd minderjarige wordt veroorzaakt. Hij verdedigde zijn vroeger in het *Tijdschrift voor Privaatrecht* geponeerde maar in de rechtsleer betwiste stelling dat niet art. 1384, lid 2, B.W., maar wel de principes vervat in art. 1386bis B.W., toegepast dienen te worden. Deze stelling werd o.m. door raadshere Kebers aangevochten.

MEDEDELINGEN

Studiedag over het statuut van de verlengde minderjarigheid

Op 5 november 1976 werd in Brussel een studiedag gehouden door de Nationale Vereniging voor Hulp aan Ver-

Tot slot handelde de h. Traest over de toestand die ontstaat indien de ouderlijke macht vervangen wordt door de voogdij. Hij wees er op dat volgens de gemeenrechtelijke voogdij-regeling de voogd slechts rekening en verantwoording dient te doen over zijn beheer wanneer de voogdij een einde neemt, maar dat deze regel m.b.t. de verlengd minderjarigen toch wel belangrijke nadelen biedt, aangezien de voogdij in zulke gevallen 30, 40 of 50 jaar en meer kan duren. Door verschillende aanwezigen werd ervoor gepleit dat de familieraad in zo'n geval zou eisen dat de voogd om de twee of om de drie jaar rekenschap aan haar geeft over zijn beheer.

Na de middag handelde vrederechter C. Van Malderen over de persoonlijke en patrimoniale rechten van de verlengd minderjarige, alsook over de rechtspleging inzake verlengde minderjarigheid. Wat dit laatste betreft was hij van mening dat telkens als er m.b.t. de verlengde minderjarigheid geen afwijkende regels zijn, de bepalingen uit het Gerechtelijk Wetboek toegepast moeten worden. De inzake verlengde minderjarigheid ratiōne loci bevoegde rechtbank is die van de "woon- of verblijfplaats" van de belanghebbende (volgens Van Malderen moet aan deze termen de betekenis gegeven worden die ze hebben in art. 36 Ger.W.); indien de belanghebbende geen gekende woon- of verblijfplaats heeft in België zou, naar analogie van de adoptiewetgeving (art. 350, § 1, B.W.) de Rechtbank van Eerste Aanleg van Brussel bevoegd moeten zijn; spreker pleitte voor een aanpassing van deze lacune in de wettekst voor het geval deze rechtbank zou weigeren zich in zo'n geval bevoegd te verklaren. Van Malderen had kritiek op de verplichte bijstand van de persoon voor wie de staat van verlengde minderjarigheid wordt aangevraagd door een advocaat (omdat dit volgens hem in 95 % van de gevallen volkomen overbodig is) alsook op de bepaling waarbij de rechtbank ten huize van de betrokkene moet gaan indien deze zich niet kan verplaatsen naar de rechtbank.

Als laatste sprak raadsheer Kebers over de gevolgen van de staat van verlengde minderjarigheid m.b.t. de niet-privatrechtelijke rechtstakken. Het principe is natuurlijk dat de gelijkstelling van een verlengd minderjarige met een minderjarige beneden de vijftien jaar niet van toepassing is buiten het privaatrecht. In concrete gevallen is de toepassing van dit principe evenwel niet steeds zo duidelijk. Kebers verdedigde de stelling dat de ouders van een verlengd minderjarige wiens werkelijke leeftijd 21 jaar of meer is, niet van de ouderlijke macht ontzet kunnen worden aangezien de bevoegdheid van de jeugdrechtbank in elk geval beëindigd is bij het bereiken van de leeftijd van 21 jaar en de rechtbank van eerste aanleg niet bevoegd kan worden geacht, zonder wettekst, om de ontzetting van de ouderlijke macht uit te spreken. Een oplossing zou in voorkomend geval liggen in de vervanging van de ouderlijke macht door de voogdij op vordering van de procureur des Konings. Kebers sprak de hoop uit dat de uitvoerende macht en de wetgever aandacht zouden besteden aan het statuut van de verlengd minderjarige op niet-privatrechtelijke domeinen (inzake de kieswetgeving gebeurde dit reeds door de Wet van 5 juli 1976). Hij vroeg zich ten slotte af of het soms teveel gevraagd zou zijn dat het vonnis waarbij iemand in staat van verlengde minderjarigheid wordt verklaard erga omnes zou gelden, en meer in het bijzonder dat de sociale voordelen voor mentaal gehandicapten rechtstreeks met de staat van verlengde minderjarigheid verbonden zouden worden.

P. Senaevé

Stage bij het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen voor magistraten

In de week van 18 tot 22 oktober 1976 werd bij het Hof van Justitie een stage gehouden voor ongeveer 80 magistraten uit de Lid-Staten. Vijf magistraten uit België namen er aan deel.

In de voormiddag van de eerste dag hield de advocaat-generaal Mayras een inleidende voordracht over het onderwerp: "Het Hof en zijn verschillende bevoegdheden". Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de rechtstreekse beroepen en de verzoeken om een prejudiciële beslissing. De eerste leiden tot echte procedures op tegenspraak tussen partijen terwijl de verzoeken om een prejudiciële beslissing

eigenlijk neerkomen op een incident in het geding voor de nationale rechter, dit met toepassing van art. 177 van het Verdrag van Rome, dat het Hof het wettelijk middel biedt om zijn regulerende taak te vervullen bij de uitlegging van het gemeenschapsrecht of bij de beoordeling van de geldigheid van door Raad of Commissie vastgestelde verordeningen. Zonder enige veroordeling uit te spreken, zonder enige partij in het gelijk of het ongelijk te stellen, doet het Hof bij wijze van prejudiciële beslissing uitspraak over de interpretatie van de bepalingen van het Verdrag en van de beschikkingen en de richtlijnen van de communautaire instellingen.

Dan volgde logischerwijze een overzicht van de voor het Hof gevolgde procedureregels. De hoofdtrek van het stelsel van art. 177 is de volgende: het vestigt niet een communautaire rechtsorde die buiten of boven de nationale rechtsorden staat of daarmede concurreert; het geeft een soepele regeling die vrijwillige samenwerking behelst tussen de nationale rechter en de gemeenschapsrechter. Een beslissing van het Hof maakt geen precedent uit bekleed met het gezag van gewijsde; het Hof kan bij een latere beslissing de eerste beslissing aanvullen, zelfs wijzigen. Om die reden kan het soms wenselijk zijn dat de nationale rechter zich niet door een eerste beslissing laat inspireren; bij twijfel kan hij steeds een beroep doen op het Hof en de prejudiciële vraag stellen. De nationale rechter kan ook steeds zijn verzoek aan het Hof intrekken zonder hiervoor een bijzondere procedure te moeten volgen en zonder zijn verzoek tot intrekking te moeten motiveren. Deze verzoeken worden steeds ingewilligd, omdat het Hof wil vermijden zich te mengen in de inwendige orde van de nationale rechtbanken. Dit bleek althans uit de zeer levendige bespreking die volgde na de uiteenzetting van de advocaat-generaal Mayras.

Dezelfde dag, in de namiddag, gaf de advocaat-generaal Warner een uiteenzetting over het onderwerp: "De verhouding tussen het gemeenschapsrecht en het recht van de Lid-Staten".

Als de burger van een Lid-Staat zijn rechten wil handhaven die voortvloeien uit de wetgeving van de gemeenschap, moet hij zich wenden tot de rechter van zijn eigen land respectievelijk tot de rechter van het land waar hij verblijft. De rechter zal het gemeenschapsrecht toepassen als een deel van het eigen nationaal recht. Aan de primauté van het gemeenschapsrecht boven het nationaal recht kan niet worden getwijfeld; op deze primauté bestaan geen uitzonderingen. De nationale rechter moet de rechten van de betrokken partijen ambtshalve onderzoeken op basis van de communautaire wetgeving.

In de nadien bijgewoonde zitting van het Hof werd de door de "Bundesanstalt für Arbeit" te Nuremberg gestelde prejudiciële vraag behandeld over de toepassing van artikel 67 e.v. van het reglement 1408/71 van de Raad van Europa van 14 juni 1971 m.b.t. de sociale zekerheid van migrerende werknemers en hun familie in de gemeenschap.

Deze eerste dag werd voor de Belgische magistraten bekrond met een diner, hun aangeboden door de kamervoorzitter in het Hof van Justitie, de heer J. Mertens de Wilmars, en zijn echtgenote.

Tijdens de tweede dag hield de referendaris Chevallier een boeiende lezing over: "De prejudiciële procedure van artikel 177 van het Verdrag van Rome en de samenwerking tussen de nationale rechter en de rechter van de Gemeenschap".

Hij onderlijnde het onderscheid tussen het facultatief beroep van de nationale rechter in eerste aanleg of in hoger beroep, en het verplicht instellen van beroep tegen beslissingen waartegen in het eigen land geen rechtsmiddelen meer open staan.

De partijen kunnen de rechter niet verplichten een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie voor te leggen, maar de nationale rechter dient ambtshalve na te gaan of daartoe aanleiding bestaat. Het is immers in het belang van een goede rechtsbedeling dat vragen naar de uitlegging of de toepassing van het gemeenschapsrecht zo snel mogelijk gesteld en zo snel mogelijk beantwoord worden.

Op de vraag of scheidsrechters eveneens een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie kunnen voorleggen, meende de spreker bevestigend te kunnen antwoorden. Wel zijn hiervoor bepaalde voorwaarden vereist, nl. dat de scheidsrechtelijke procedure verplicht is, dat ze contradictoir verloopt, dat

ze wettelijk erkend is en dat de jurisdictie van de scheidsrechters de rechtsregelen respecteert.

Het kan ook gebeuren dat een prejudiciële vraag niet met de nodige precisie is gesteld. In dit geval zal het Hof het dossier kunnen opvragen. Het Hof neemt echter nooit de plaats in van de nationale rechter om de zaak ten gronde te beoordelen, dit blijft uitsluitend tot de bevoegdheid van de nationale rechter behoren. Ook spreekt het Hof zich niet uit over de kosten; dit blijft eveneens uitsluitend ressorteren onder de bevoegdheid van de nationale rechter.

De heer Chevallier besprak ook het rechtskarakter van de arresten over prejudiciële vragen, waarvan sommige rechtsgeleerden menen dat zij a.h.w. van wetgevende aard zijn, zoals bepaalde arresten in het Angelsaksische recht. Men kan alleen maar het uitblijven betreuren van een echt Europees wetgevend Parlement. Intussen moeten de rechters wel in zekere zin als wetgevers optreden.

Na deze lezing — waarover 's namiddags levendig gediscussieerd werd — en een door het Hof aangeboden aperitief, bezochten de deelnemers de zittingzalen, de kabinetten van de rechters en de griffiers en de diverse afdelingen, waaronder de vertaaldienst. In deze dienst zijn een tachtigtal personen werkzaam, belast met al het vertaalwerk in een van de zes talen van de Europese Gemeenschap.

De morgen van de derde dag was gewijd aan de voordracht van de referendaris Neri: "De werking van de gemeenschappelijke landbouwmarkt en de rol van de rechter".

Met het gemeenschappelijk landbouwbeleid valt of staat heel de gemeenschap. Het Hof heeft tot taak door zijn arresten het gemeenschappelijk landbouwbeleid te leiden volgens de regels van het gemeenschapsrecht en, eventueel, aan een Lid-Staat te verbieden maatregelen te nemen die discriminatoir zijn tegenover de invoering van de produkten van een andere Lid-Staat of die ertoe strekken het vrij verkeer van goederen tussen de Lid-Staten te beletten of te verhinderen.

Na een bezoek in de namiddag aan de stad kwamen de Belgische en Nederlandse magistraten 's avonds rond een gezellige tafel in het Hotel Crava bijeen: een gelegenheid om de studie van de problemen van het communautair recht te koppelen aan de studie van de Luxemburgse gastronomie.

De vierde stagedag werd ingezet met een referaat door de referendaris Rasquin over het vrij verkeer en de vrije vestiging van personen binnen de Gemeenschap en de sociale wetgeving. In verband met dit laatste besprak hij onder meer het probleem van de gelijkheid van bezoldiging (artt. 119 van het E.E.G.-Verdrag) en het uitgesproken arrest betreffende de air-hostess die in hoger beroep voor het Arbeidshof te Brussel een bijkomende vergoeding had gevorderd op grond van het feit dat zij voor hetzelfde werk minder loon dan een mannelijke bediende ontving.

Door het arrest van 8 april 1976 bevestigde het Hof van Justitie de rechtstreekse werking van art. 119 en verklaarde het voor recht dat voor de nationale rechtsinstanties een beroep kan worden gedaan op het in art. 119 besloten beginsel van gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers.

De bepalingen inzake de sociale zekerheid werden meer toegespitst op de migranten. Het Hof wil in iedere Lid-Staat de gelijkheid van behandeling waarborgen alsmede de primauteit van het gemeenschapsrecht voor iedere werknemer afkomstig uit een andere Lid-Staat.

De referendaris Daig gaf 's namiddags een uiteenzetting over de toepassing van art. 85 van het Verdrag van Rome m.b.t. het begrip "onderling afgestemde feitelijke gedraging". Hieronder dienen verstaan alle handelingen en praktijken die de vrije circulatie van goederen binnen de Gemeenschap beletten of hinderen, die de vrije mededinging binnen de gemeenschappelijke markt hinderen, beperken of vervalsen en met name die welke worden aangeduid onder de letters a, b, c, d en e van § 1 van het artikel.

Deze lezing werd op de vijfde stagedag aangevuld door de voordrachten van de referendarissen Durand en Usher over: "De invloed van algemene verdragsregelen en gemeenschappelijk beleid op de bevoegdheden van de Lid-Staten". Samengevat: de noodzaak van gemeenschappelijke ordeningen (art. 40 van het verdrag) en de gevolgen ervan; het gemeenschappelijk beleid, speciaal t.a.v. het internationaal handelsverdrag, en de wisselwerking tussen gemeenschappelijk beleid en gemeenschappelijke ordeningen.

Dank zij de puike organisatie, de interessante contacten

met de collega's uit de Gemeenschap, de klare en duidelijke juridische uiteenzettingen en besprekingen, werd het voor de deelnemende magistraten een vruchtbare en leerrijke stage.

E. Van den Berghe

Vergoedingen aan toegevoegde raadslieden in strafzaken... in Nederland

In Nederland zullen de toelagen aan toegevoegde raadslieden in strafzaken met ingang van 1 januari 1977 substantieel worden verhoogd. Aldus blijkt uit een Koninklijk Besluit van 11 oktober 1976, dat met toelichting is gepubliceerd in Staatsblad 528 van 2 november 1976.

Als men in aanmerking neemt de tijd die gemoeid is met de behandeling van een strafzaak, liggen de vergoedingen daarvoor belangrijk lager dan de vergoedingen voor rechtsbijstand in burgerlijke zaken. Verder is gebleken dat een advocaat met een volledige praktijk in strafzaken over het algemeen geen voldoende inkomen kan verwerven. Mede daardoor hebben vele advocaten weinig ervaring in strafzaken.

Het doel van de nu aangekondigde verhoging is verbetering te brengen in de kwaliteit van de verleende rechtsbijstand: van de ene kant wordt specialisatie in strafzaken aantrekkelijker, van de andere kant zullen hogere eisen gesteld kunnen worden aan de rechtsbijstand in strafzaken.

De verbeteringen zijn als volgt: de vergoeding in kantongerechtszaken gaat omhoog van f 250.- naar f 450.-, in zaken voor de kinderrechter van f 125.- naar f 310.-, in zaken voor de politierechter en de economische politierechter van f 315.- naar f 500.-, in zaken voor de meervoudige kamer van de rechtbank en voor het gerechtshof van f 430.- naar f 935.-, in zaken voor de Hoge Raad van f 495.- naar f 1075.-.

BERICHTEN

Limburgse Studiedag over de Wet van 14 juli 1976

De redactieraad van "Limburgs Rechtsleven", met de medewerking en de steun van de Raad van Orde bij de Balie van Hasselt en van Tongeren en in samenwerking met het Postuniversitair Centrum Limburg, organiseert op de Universitaire Campus te Diepenbeek op zaterdag 4 december 1976 een studiedag over de nieuwe wet betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van de echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels.

Programma:

- 9.30 u. Ontvangst van de deelnemers op de Universitaire Campus te Diepenbeek.
 - 10.00 u. Opening en algemene inleiding.
 - 10.30 u. Eerste sectievergadering: De artikelen 212 e.v. van het Burgerlijk Wetboek, met als inleider prof. Baeteman van de Universiteit van Brussel - bespreking.
 - 13.00 u. Lunch op de Universitaire Campus.
 - 14.30 u. Tweede sectievergadering: Het nieuw wettelijk stelsel, met als inleider prof. Dillemans van de Universiteit van Leuven - bespreking.
 - 15.30 u. Koffiepauze.
 - 16.00 u. Derde sectievergadering: De overgangsmaatregelen en de bevoegdheden, met als inleider prof. Delva van de Universiteit van Gent - bespreking.
 - 17.30 u. Slotvergadering met receptie van de deelnemers op de Universitaire Campus te Diepenbeek.
- Deelname in de kosten: 500,- BF per persoon; stagiairs: 250,- BF.

Seminaries te Leuven over de betekenis van de Wet van 14 juli 1976 voor de vennootschappen van het familiale type

De recente wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels (B.S. 18 september 1976) blijkt belangrijke

gevolgen te vertonen voor het vennootschapsrecht, inzonderheid voor de vennootschap van het familiale type.

De problematiek van de deelneming van echtgenoten in een vennootschap wordt door de nieuwe wet in belangrijke mate beroerd.

Ter nadere bestudering van deze materie organiseert de Afdeling Economisch Recht van de Rechtsfaculteit K.U.L. een nieuwe reeks seminars "Recht en Praktijk". Zoals voorheen wordt elk seminarie opgevat als een werkgroep waarin juristen van de praktijk en van de universiteit overleg plegen. Deze samenspraak wordt geleid door prof. J. Ronse met de medewerking van mr. L. Weyts, notaris en verbonden aan de Afdeling. Ter voorbereiding wordt een preadvies van prof. J. Ronse over de deelneming van echtgenoten in een vennootschap aan de ingeschreven deelnemers toegestuurd.

In functie van de geplande werkwijze kunnen er per seminarie slechts een veertigtal deelnemers ingeschreven worden. Er worden vier data voorzien waartussen de deelnemers kunnen kiezen: vrijdag 4 februari 1977, vrijdag 18 februari 1977, vrijdag 4 maart 1977 en vrijdag 11 maart 1977, telkens van 10.00 uur tot 17.00 uur.

Elk seminarie zal plaats grijpen in een conferentiezaal van de Faculty Club, Groot Begijnhof 14-15 Leuven. Ter plaatse wordt voor een gezamenlijke lunch gezorgd. De prijs bedraagt 1.500 fr. (preadvies, lunch en koffie inbegrepen).

Belangstellenden kunnen verdere inlichtingen en een inschrijvingsformulier bekomen op volgend adres: Instituut voor Vennootschapsrecht, P. Crab, College De Valk, Tiense straat 41, 3000 Leuven.

Colloquium over het ontwerp van wet betreffende de economische mededinging

Op 4 september 1977 wordt te Brussel door het Internationaal Instituut voor Studie en Documentatie inzake handelsconcurrentie (I.I.C.E.) een colloquium ingericht, dat geheel gewijd zal zijn aan het ontwerp van wet betreffende de economische mededinging.

Preadviezen worden uitgebracht door de heren Alex Jacquemin, professor aan de U.C.L. (Le projet de loi dans le cadre national et européen), J. Van Damme, professor aan de V.U.B. (Materieelrechtelijke bepalingen: Kartellen, Machtsposities, Concentraties), René Joliet, professor aan de Universiteit te Luik (Aspects institutionnels: rôle de l'Administration, du conseil de la Concurrence et du Ministre) en Walter van Gerven, professor aan de K.U.L., bijgestaan door de heer J. Steenbergen (Procedurale aspecten: burgerlijke, administratieve en strafrechtelijke sancties, rechten van de verdediging, beroepen).

Voor bijkomende inlichtingen wende men zich tot het secretariaat-generaal van het Instituut, Trierstraat 49-51 te 1040 Brussel, tel.: 02-511.42.60 (binnenummer 170).

TIJDSCHRIFTEN

Revue française de science politique

Volume 26. Juin 1976. Nr. 3.

Jean-Guy Collignon, De l'isolationisme au comparatisme: méthodes et approches anglo-saxonnes pour l'analyse du système politique soviétique—Jean-François Bayart, L'analyse des situations autoritaires: étude bibliographique—Christian Rabier et Jean Angrand, La stratégie des grandes puissances autour du territoire français des afars et des issas et de l'océan Indien—Jacques Lerneux, La crise nord-irlandaise—Jacques Derville, Le fédéralisme socialiste de l'Isère depuis 1969: contribution à l'étude de l'évolution du parti socialiste—Notes bibliographiques—Informations bibliographiques.

Politische Vierteljahresschrift

17. Jahrgang; Juni 1976. Heft 2.

Bernd Bonwetsch, Oktoberrevolution, Legitimationsprobleme der sowjetischen Geschichtswissenschaft—Karl G. Ballestrin, Zur politischen Theorie des klassischen englischen li-

beralismus—Peter Wienand, Revoluzzer und Revisionisten, die "Jungen" in der Sozialdemokratie vor der Jahrhundertwende.

Northwestern University Law Review

Volume 70. Nr. 6, jan.-feb. 1976.

William H. Theis, Res Judicata in civil rights act cases and introduction to the problem—John E. Nowak, The supreme Court, the religion clauses and the nationalization of education—Anne Bowen Poulin, Illegitimacy and family privacy: A note on maternal cooperation in paternity suits.—Comments—General index of volume 70.

Tijdschrift voor Notarissen

ig. 40, nr. 9, sept. 1976.

E. Van Hove, Het koninklijk besluit van 7 juli 1976 tot halvering of vermindering van notariële erelonen—Wetgeving—Bestuurlijke beslissingen—Notariaat.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht

ig. 31, nr. 4, juli-aug. 1976.

A.J.G.M. Bekke, Overheidsorganisaties naar een nieuwe opzet—Reyntjes Filip, Het valse dilemma van het bikameralisme—Alen A., De Belgische staatsvorm na de Grondwetsherziening en de uitvoeringswetten—De Jonghe Joris, Gewestvorming in Groot-Brittannië—Kronieken—Rechtspraak—Boekbespreking.

Info-Jura

ig. 3, nr.6, juni-juli 1976.

Rechtspraak—Rechtsleer.

Tijdschrift voor Gemeenterecht

ig. 28, 6e en 7e aflevering, juni-juli 1976.

Tijdschrift van de Vrederechters

ig. 85, nrs. 8-9.

Koninklijke vrederechtersbond—Congres Spa—De hypothecaire mobiliseerbare kantoortolening—Rechtspraak.

Tijdschrift voor Aannemingsrecht

ig. 8, nr. 3, 1976.

Rechtspraak—Boekbespreking.

De Verzekeringswereld

ig. 14, nr. 165, sept. 1976.

J. Stasseyns, Personenschade, wat is een huisvrouw waard?—I. Sollié, Economische aspecten van het verzekeringswezen—L. Thys, Art. 1382 B.W. en het konkubinaat—H. De Graef, Huwelijksvermogensrecht—R. Van de Moortele, Fiscale rubriek en Fiscale hervormingen—A. Muylaert, In en om het Parlement—Boekbespreking: Theorie en praktijk van inbraakpreventie—J. Vandeursen, Dronken voerder moet denken én aan zijn verzekeraar én aan zijn erfgenamen—H. De Graef, Brandverzekering, Schade aan goederen van geburen—H. Thys, Rechtspraak, Draagplicht van de veiligheidsgordel—A.G. Mertens, De verplichte verzekering van de technische scholen—H. Van Loon, De dekking tegen het gevaar brand in de verzekeringscontracten voor burgerlijke aansprakelijkheid.

Journal des Tribunaux

ig. 91, nr. 4964, 18 sept. 1976.

Thierry Bourgoignie, Le traitement des produits défectueux en droit belge: pratique et perspectives (1e partie)—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

ig. 91, nr. 4965, 25 sept. 1976.

Thierry Bourgoignie, Le traitement des produits défectueux en droit belge: pratique et perspectives (suite)—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

ig. 91, nr. 4966, 2 okt. 1976.

Francis Poelman, Une expérience française (II): le juge aux affaires matrimoniales—Jurisprudence—Chronique judiciaire.

Revue du Notariat belge

ig. 102, juillet-août 1976.

Baudouin Hambye, Lacunes et pièges de la loi sur le remembrement légal des biens ruraux—Législation—Jurisprudence.